

Az osztályozás eltörléséről.

Irta s a központi pedagógiai szakosztálynak október 5-én tartott ülésén felolvasta: **Kemény Gábor dr.**, tordai főgimnáziumi tanár.

A nevelésről általában.

A nevelést nagy és általános művészetnek kell tartanunk. Nagy művészet, mert magának az élő léleknek közvetlen tökéletesítését tűzi ki célul. Általános, mert ez eszmény elérésére a társadalomnak, a tudományos életnek különböző rétege, a tudomány s az élet szolgáltatta összes tényezőkkel karöltve törekednek.

A pedagógiát joggal nevezhetnők a nevelési elvek filozófiájának, mert az eszmények különféleségében is a *közös célt* keresi, egy-egy nemzet nevelési elveiben azt az összekötő kapcsot, mely az egyéneket a tökéletesedés s boldogság minél nagyobb fokára akarja emelni.

Mi lehet az a közös cél, melynek megközelítése vagy elérni akarása boldoggá teheti az egyest, a közösséget, a nemzetet, a világot? Nem lehet ez más, mint a harmonikus élet feltételeinek megteremtése.

A harmonikus élet feltételeinek megteremtése, ez a célja a magyar nevelésnek, ezt kell szolgálnia a magyar középiskolának is, mint a nevelés egyik fontos tényezőjének.

Az iskola és a közönség.

Azt mondják, hogy az élet a legjobb iskola. De viszont az iskolában, ha az életnek igazán előkészítője akar lenni, meg kell lennie az étellel való harmóniának. Manapság állandó ellentétben vannak egymással az iskola s az élet, az iskola s az élet hullámaiban haladó emberek. Bizonyos ellentét az iskola s a közönség között mindig volt. Ez természetes is, mert hiszen a közönség közvetlen hatása alatt áll

az élet hullámai által partra vetett problémáknak, a mindennapi eseményekből kiváltható impresszióknak; az iskolát pedig, mint intézményt, még a legszabadabb értelemben is bizonyos józan konzervativizmus vezeti.

Ámde az a viszony, ami az iskola és közönség közt ma fennáll, többé nem nevezhető *ellentétnek*. Itt már *ellen-séges* viszonyról van szó. A közönség részéről sok zürzavaros, alaptalan vádak hangzanak el; ha azonban a vádak özönét, zuhatagát az objektivitás fényében vizsgáljuk, észre kell vennünk, hogy sok alapos és méltányos reformot követel a közönség. És minekünk, kik az iskolai oktatásnak és nevelésnek közkatonái vagyunk, nem szabad a fülünket bedugnunk a közönségnek a sajtóban vagy más úton megnyilatkozó véleménye előtt. Nem kell ugyan hanyatt-homlok rohannunk efemer jelszavak után, de nem szabad iskolánk mai rendszerét kínai falakkal körülcárnunk. Kapukat kell törnünk az elzárt iskolákon, meg kell nyitnunk az ablakokat, hogy az élet friss levegője tódulhasson be.

Az osztályozás eltörlendő. Lélektani okok.

Egyik ok, amely az életet az iskolával szembeállítja, a tanulók osztályozása. Ellenséges viszonyt teremt ez tanuló és tanár közt is; sőt ellenségévé teszi a tanítót a tanulóknak is.

A sajtó már évek óta szakadatlanul követeli az osztályozás eltörlését. Követeli a humanizmus címén; követeli azért, mert az osztályozást a középkori iskolarendszer ósdi és kegyetlen maradványának tartja.

A közönség véleményét tolmácsoló sajtónak teljesen igaza van. *Az osztályozást el kell törölni.*

Ha valahol, hát a nevelésben nagy értéke van a «similis simili» jelszónak. Hasonlók a hasonlókra leginkább tudnak hatni, a hasonló koruak egymásra.

Hasonló figyel a hasonlóra. Figyelem nélkül nem lehet tanulni, s a figyelem nem jöhet létre rokonszenv nélkül. Már a csecsemőnél is tapasztalhatjuk, hogy jobban figyel azokra, akik iránt rokonszenvet érez s ha növekszik a gyermek, ha szünni kezd gyámoltalansága, a felnőttekre való utaltsága, mindig jobban megnyugszik, mindig derültebb

kedélyű hasonló korú gyermekek, mint felnőttek társaságában.

Az a rokonszenv, mely már a csecsemőt arra készíti, hogy figyeljen arra, akit kedvel, természetesen megmarad s érvényesül a többi, összes életkorokban is. A nevelés tehát annál eredményesebb lehet, minél inkább alapul a tanított egyénnek tanítója iránt érzett *rokonszenvén*.

A gyermekben bizonyos ösztönszerű szégyenlősség van a felnőttekkel szemben. A felnőttnek, a nevelőnek — ha hatni akar a nevelendőre, — a szégyenlősségnek eme páncélját át kell törni, hogy a gyermek lelkéhez férhessen, hogy annak rokonszenvét és figyelmét felkelthesse. Hogy a rokonszenv, az ebből sarjadó figyelem mily szorosán függnek össze a gyermek aktivitásával, azt leginkább láthatjuk azon intenzitási fokozatokból, melyeket Nagy László a következő tételekben foglalt össze:

1. A gyermek azzal, akivel rokonszenvezik, megosztja játékát, vagy rajzol, danol, szaval neki; ezt cselekszi a pajtásaival s a hozzá közelálló felnőttekkel.

2. A közömbös egyének előtt tovább folytatja eme tevékenységét; anélkül azonban, hogy azzal a közömbös személyre hatni akarna.

3. Azon személy elől, akitől idegenkedik, eltakarja rajzát, elrontja homoképítményét, nem szaval, nem danol.¹⁾

Láthatjuk, hogy a figyelésnek, mely nélkül tanulás el sem képzelhető, rokonszenv az alapja s hogy a felnőtteknek, ha a figyelést felkelteni akarják, minél közelebb kell állaniok a gyermekekhez; mert a 2. tétel szerint közömbös egyének előtt a gyermek unottan folytatja munkáját s mert a 3. tétel szerint oly személy előtt, kitől idegenkedik, eltakarja munkáját.

Az osztályozás nem alkalmas arra, hogy rokonszenvet hozzon létre a nevelő és a nevelendő, a tanító és tanítvány között. Sőt éppen a szégyenlősség, a félelem, a megijedés, a közöny vagy az idegenkedés szülőokává lehet; tehát szülőokává azon érzelmeknek, melyek a rokonszenv létrejöttét lehetetlenné teszik, vagy ha ez már meg volt, veszélyeztetik.

¹⁾ Nagy L.: A gyermek érdeklődésének lélektana. 1908. Franklin, 98. l.

Didaktikai okok.

Ha a tanító a gyermeklélektan törvényei szerint akar eljárni, akkor minél közelebb igyekszik férkőzni a tanuló lelkéhez s elveti mindazon pedagógiai eszköz alkalmazását, melyek válaszfalként ékelődnek a gyermek s az ő személye közé.

Hiszen a korkülönbség ugyanis elválaszt bennünket a tanulóktól. Ez a korkülönbség ugyanis a tartózkodásnak bizonyos nemét ébreszti fel a tanulóban, azon kell tehát lennünk, hogy e tartózkodást megszüntessük. Éreztessük a tanulóknak, hogy mi, bár idősebbek vagyunk, mint ők, de azért barátaik vagyunk, anélkül, hogy ellenőrük vagy bírójuk akarnánk lenni. Az a körülmény, hogy mi, bár idősebbek vagyunk s náluk tanultabbak s mégis szeretettel s türelemmel fáradozunk velök, bizalmat fog bennök kelteni s a mi számunkra *tekintélyt* fog biztosítani. Ezt a respektust én nem képzelem valami elérhetetlen magaslaton állónak s megmérhetetlen nagynak. A tekintélyből, ha kvantumról akarunk beszélni, csak annyi kell, amennyi a fegyelem fentartásához szükséges; ami pedig a kvalitást illeti, csak az a tekintély értékes, amely a szereteten és bizalmon alapul. A notesszal, még ha a legenyhébben kezeljük is, *szeszélyes ellenőrökként állunk a tanulók közé.*

A tanulótság a mi munkatársunk; mi velök együtt egy épület felépítésén fáradozunk. Helyes, hogy munka közben biztatjuk vagy korholjuk őket, de helytelen, hogy mozdulatukat, mellyel az épülethez egy kövecskét hordanak, hogy kalapácsütésöket, mellyel a gerendázatba egy szöveget bevernek, megosztályozzuk. Hogy osztályozás nélkül a tanulókat nem tudjuk számon tartani nagy számuk miatt, az nem lehet argumentum. Igaz, hogy nagy a tanulók száma, igaz, hogy 70—80 tanulóhoz «közel állani», közöttük családapaként állni, úgy hogy minden örömüket, bajukat, erényöket, hibákat kiismerjük, nehéz feladat. De hogy a létszám ily nagy, arról a tanuló nem tehet. *A tanulótság jókedvét, a munkához szükséges derűs kedélyét nem áldozhatjuk fel a mi kényelmi szempontunknak.* Nem áldozhatjuk föl, mert a munkakedv föláldozása pedagógiai abszurdum.

Mi nem ellenőrizhetjük a nagy számú tanulósgot. Hát

a noteszünk vajjon ellenőrizheti? Ha nem is vesszük számon az egyéni tulajdonságokat, csupán az általános lelki-életi tüneményeket, melyek a tanulóság magatartásában és szorgalmában megnyilvánulnak s amelyek ismerete alapján kell tovább építenünk, — hát e tüneményeket vajjon össze lehet foglalni ebben a négy rideg számban: 1, 2, 3, 4? Ezzel a négy rideg számmal elszámolhatunk talán a miniszteriumnak vagy a statisztikai hivatalnak, de nem szolgáljuk vele sem az abszolút, sem a relativ igazságot.

Az osztályozás nem szolgálja az abszolút igazságot.

Hogy az abszolút igazságot szolgálhassuk az osztályozással, ahhoz szükséges volna, hogy mi, tanítók és tanárok, kivétel nélkül szaktárgyainkban a tudás minél magasabb fokán álljunk s emellett *filozófiai életet* éljünk. Feledkezzünk meg mindenről, ami anyagi létünkre vonatkozik; merüljünk el mélyen tárgyunkban s tárgyunk pedagógiai vonatkozásaiban. Tárgyunk természete mellett mélyedjünk el minden egyes tanítványunk lelki életében; lássuk meg, vajjon a tárgyunkban rejlő igazságok mennyire hatottak rájuk, az általunk hallott vagy az olvasmányaik révén kapott eszmék hatással voltak-e cselekvésükre, életrendjükre. Sokat foglalkozunk a magunk lelki életével, hogy megérthessük az övékét; sokat foglalkozunk a magunk gyarlóságaival, hogy menteni s javítani tudjuk az ő hibáikat. Mig utópia marad a Rousseau-féle nevelési mód, mig minden ideális tanulóra nem jut az életben is egy ideális nevelő, addig abszolút igaz ítéletet nem alkothatunk a tanulóról. Az a tanuló, ki nekünk szekundára felel az irodalomtörténetből, talán a legnemesebb felhevüléssel olvassa otthonában a «nem tudott» írónak vagy költőnek egy-egy történetét vagy versét. *Az a jegy, amit mi adunk, nem mértéke annak a lelki hatásnak, melyet ez vagy az a tudomány a tanuló lelkére gyakorol...*

Arról tehát tegyünk le, hogy az osztályozással mi az abszolút igazságot szolgáljuk.

Az osztályozás és a relativ igazság.

De nem szolgálhatjuk az osztályozással a relativ igazságot sem. Ezt, ha más nem, már a tanulók közt fennálló egyéni különbségek is lehetetlenné teszik. Már Homeros megmondá: «Amilyen a falevelek nemzetsége, olyan az emberé is.» Mindegyik másforma. És mi mégis összes egyéniségüket, minden kvalitásukat, lelküknek minden megnyilvánulását elintézzük ezzel a négy számmal: 1, 2, 3, 4! Pedig mennyi szembeötlő különbségeket láthatunk ugyanolyan jegyű tanulók között. Gondoljunk csak két tanulóra, akiknek mi mindkettejét az elégségesek közé iskátulyáztuk. Az egyik eszes, könnyű felfogású, de hanyag; otthon semmit sem tanul; írásbeli feladatait az óráközök alatt végzi; de a tanár előadásából vagy a tanulók feleleteiből annyi mégis ráragad, hogy felszólíttatás esetén «kivágja magát a bajból.» A másik az ugynevezett nehéz felfogásúak közül való. Tanul otthon, az iskola udvarán, a folyosón; tanul minden szabad idejében, az óráközökben is. Tudni nagyon keveset tud. De szorgalmáért megszanják. Érdemjegye: elégséges. Jó jegyet kaphat az a jeles tanuló, kinek szorgalma hanyatlík és ugyan csak jót kaphat az a volt elégséges tanuló, kinek növekedő szorgalmát méltányolják. Nincs tehát relativ igazság már azért sem, mert a hasonló jegyek más-más bázison nyugosznak. Ugyanoly jegynek a bázisa lehet a szorgalom, a tudás, az emelkedés, a hanyatlás; a tanuló iránt érzett rokonszenv vagy szájalom.

Láthatjuk tehát, hogy az osztályozás ellen szólnak első sorban a *lélektani törvények*, melyek szerint a bíróként tanulók közé álló tanító vagy tanár nem kelthet rokonszenvet tanítványaiban, sőt az esetleg fennálló rokonszenvet is megszünteti.

A *didaktikai okok* is az osztályozás ellen szólnak, mert az osztályozás gátlója a jó kedéllyel végzett munkának.

Ellene szólnak *erkölcsi okok* is, mert nem fejlődhetik magasabb rendű világnézet abban a tanulószágban, melyet az osztályozással értékelnek.

A verseny.

Leggyakrabban felhozott argumentum az osztályozás mellett a verseny megteremtése a tanulók között. Tagadhatlan, hogy már a munka élénkítése végett is szükség van bizonyos versenyre. De kell, hogy ez a verseny okos és nemes legyen. Kell, hogy ment legyen bizonyos oktalan kinövéséktől, melyek a nemes verseny helyett a nemtelen stréberséget tárják elénk. Küzdjenek a tanulók! Helyes. De hát miért? Hogy a következő grádusra jussanak? Hisz ez a küzdelem mindenféle «jegyzés» nélkül is meg van. Már a csecsemő is szeretne nagyobb lenni. A gyermek ösztönszerűleg utánozza az ifjút, az ifjú a férfit. A vágy a «korban» és «munkában» való előrehaladás után, a vágy egy távolabbi cél elérésére, mely egyben eszköz a természet kezében arra, hogy helyet adjunk az utánunk jövőknek: természettől belénk oltott érzés. Ezt az érzést kár megcsufolni azzal, hogy a gyermekeket és ifjakat az elégségesre vágyakoztassuk. A mi tanulóink jegyeiktől félnek és jegyekre várnak. Ez a tárgyá rettegésüknek és ambíciójuknak. Akiben több az ambíció, az jóra vágyik, akiben még több van, az jelesre. Akiben meg már beteges az ambíció, arra vágyik, hogy minden tárgyból jelest kapjon. De ambíciójuknak társa mindig a lelket szorongató, a lélek szabadabb röptét akadályozó «drukkolás», ahogy nevezni szokás a tanulókat hatalmába ejtő félelmet. Az elégséges fél a szekundátótól, a jó az elégségestől, a jeles a jótól, a «tisza jeles» tanuló meg attól, hogy — horribile dictu — jeleseit egy jó el találja csufítani. Szóval a «jegyeken» fordul meg a küzdelem: jegyeket akarnak maguknak kiküzdeni, jegyekkel akarják társaikat felülmulni. Ennek a jutalomnak, mivel igaz ítéletet nem tartalmaznak, erkölcsi jelentősége nincs. Az igazi tudásnak legjobb jutalma az a boldogító érzés, mely nyomában fakad és az az elismerés, mely ezért a tanulót társai és tanárai részéről érni fogja. Az a jeles tanuló, ki egy-két alkalommal talán nem készült el a feladott leckére, sokkal különb lehet, mint az a másik, kinek lelkére ugyan egyáltalán nincsenek hatással a tanultak, de aki megtanul s talán még értelmesen is elmond mindent, de szellemét, jellemét érintetlenül hagyják a leckék. És lám, az osztályozás okozta «nemes ver-

seny»-ben az utóbbi fölébe kerekedik az elsőnek. S az az első, az az igazán jeles, alighanem elkedvetlenedik, látván, hogy a másik tanulót, a kevésbbé tartalmasat fölébe helyezte a «leckefölmondás.» Igenis, mondjunk itéletet a tanuló munkájáról s tegyük azt ki az osztálytársak, a tanár vagy tanítótestületek itéletének is, de csak akkor, *ha a munkának egy részlete be van fejezve, ha az alkotás egy kissé megpihen.* A festő, a szobrász, a kertész munkája felett is akkor mondunk csak itéletet, ha a mű készen áll előttünk. Ha munkaközben lépten-nyomon alkalmatlankodunk nekik, akkor megzavarjuk egyéniségüket.

Az osztályozás okozta «nemes versenynek» egyik fattyúhajtása a «tisztá jelesség.» Tudom, hogy sokan lesznek, akik csodálkoznak e kijelentésem, akik különösnek találják, hogy a «tisztá jelességet» az osztályzatokért való küzdelem fattyúhajtásának nevezem. Hiszen a szülők akkor a legboldogabbak, ha gyermekök színjeles bizonyítványt visz haza s a tanító és tanártestületek akkor büszkék, ha sok színjeles növendékről állíthatnak ki statisztikát. De hogy a «valóságban» csakugyan annyi tisztá jeles tanuló volna, mint amennyi ilyen bizonyítványt kiállítunk, azt igazán nem lehet állítani. Hogy egy tanuló hét vagy nyolc főtárgyból s még talán egy-két rendkívüli tárgyból egyformán jeleskedjék s hogy átlag 30—40 ily sokoldalú képességű fiu akadjon egy iskolában, ez már nem sokkal kevesebb a szemfényvesztésnél. Mi tanárok, ha két szaktárgyat választunk is, akkor is csak az egyiket szoktuk főtárgyunknak tartani. Ebben jobban el akarunk mélyedni. Elmélyedésünknek indító oka, hogy ezt jobban értjük. A legkiválóbb orvos-speciálisták nyíltan bevallják, hogy nem minden betegség gyógyítását értik egyformán. A haladó tudomány, a fejlődő élet speciális tehetségeket és munkásokat követel minden téren, csupán *az iskola az, mely az egyéni hajlamokra kevés ügyet vetve, vigan tenyésztí az univerzálzeniket.* Meghiszem, hogy sok tanuló van, ki minden tárgyat «jelesre tud felmondani», de olyan csak kivételesen, aki egy-egy tanulmányban jobban elmélyed. Hol itt a hiba? Az iskolában, a tanulók sablonos osztályozásában. Tőlem természetesen távol áll, hogy ezeket a «jeleseket» becsmérlni akarjam. Sőt magam sem «rontom el» egy 2-essel a különben 1-es tanuló osztályzatát. De bevallom, nagyobb

sajnálattal gondolok rájuk, mint amilyen készséggel elismerem szorgalmukat. Hiszen szertelen fantáziájukat inkább mérsékelni kell. Lelkesedésüket speciális irányban kellene értékesíteni. A szülők sokszor keservesen tapasztalják, hogy az iskolában «jeles» gyermekök az egyetemen, az életben egyáltalában nem jeleskedik, még csak szorgalmat sem mutat. Mig mások, kikben a «tiszta jelesség» beteges ambícióját nem tudta az iskola kifejleszteni, nagy energiával dolgoznak abban a speciális munkakörben, mit előbb az egyetemi studiumok, később az élet elébök tártak. A munkakedvüket vesztett, pályájuk kezdetén kimerült vagy elzüllött alakoknak s öngyilkos diákoknak nagy százalékát az iskola *jelesei* szolgáltatják. Mennyivel többre mentek volna azok a jelesek, ha ahelyett, hogy minden tárgyból az «egyesre» törekedtek, energiájukat főleg arra az egy-két tárgyra fordítják, amiket leginkább értenek. *Akkor tán kevesebb jelest, de értékesebb tudást és el nem pusztult energiát vittek volna magukkal az életbe.*¹⁾

Az eddigiekből látjuk, hogy lélektani, didaktikai, etikai sőt sociális szempontok amellettszólnak, hogy az osztályozás eltörlendő.

Az osztályozás és a magyar tanuló lelki világa.

Ezek azonban csak általános szempontok. Ámde nekünk, magyaroknak azért is kell az osztályozás eltörlését sürgetnünk, mert ez nem felel meg a *«magyar tanuló lelki világának»*, vagyis más szóval: nincs összhangban a magyar faj speciális tulajdonságaival.

Az osztályozás mesterséges jellegével bizonyos nyomasztó érzést kelt a tanulóban. Ez a szálnalmas szorongás, ez a «drukk» (német szó!) éles ellentétben áll a magyar faj természetével. A magyar faj nem hangoskodik ugyan idegenek előtt, de viszont nem is jön zavarba. Jellemző példákat olvashatunk a magyar paraszt hidegvérére, higgadtságára *Herman Ottó* könyvében²⁾ s láthatunk magunk is az életben.

A magyar ember megbecsüli a feljebbvalókat, de akkor

¹⁾ L. erre vonatkozólag „A gyermek egyénisége és a középiskola“ c. cikkemet „A Gyermek“ 1910. évi 2-ik számában.

²⁾ A magyar nép arca és jelleme.

sem jön zavarba, ha szóba kell azokkal állania. Láthat a legegyszerűbb magyar ember akár eleven herceget vagy királyt is maga előtt; szóba is állhat velök, ha a szükség úgy kívánja, de zavarba azért nem jön . . .

Minek tehát ennek a «sans gêne» fajnak a gyermekébe mesterségesen már 10 éves korában a «drukk»-ot beleoltani?

A magyar faj hallgató, szemlélődő; de mikor hallgat, akkor is jár az esze. A magyar gyermeket tehát nem lehet német pedantériával megosztályozni. Egy tanítványom számtanból felelt. Nehéz példát — egy összetett következtetést — kellett kidolgoznia. Amíg «magyarázni» kellett, addig nem ment semmire. Végül tanárja — kérésre — megengedte neki, hogy «szó nélkül» dolgozza ki a példát. Erre a fiu pontosan kiszámította a feladatot.

A magyar faj szereti az önállóságot. A rárótt munkát szó nélkül elvégzi, de nem szereti, sőt únja a részletek folytonos számonkérését. A magyar szereti a lakonikus beszédet, a szóáradatoknak nem barátja.

A «szabadság» szelleme vezesse a magyar pedagógiát a német «törvényszerűség» helyett. A német uniformizálhat, ha úgy tetszik; a magyar vegye figyelembe a tanuló egyéniségét.¹⁾ Számos német faluban láthatjuk, hogy a házak, mint a katonák, oly egyformán állnak egymás mellett. Meg kell nézni ezekkel szemben a székelyföldi magyar falvakat. Habár bizonyos egyöntetűség van is az építkezési stílusban, de a legtöbb házon, kerítésen, kapun vagy galambdúcon rajta van ezermester gazdájának egyéni bélyege.

A német nevelés tárgya általános elveknek a gyermekbe való plántálása, a magyarnak az egyes emberben lévő jó kifejlesztése. A német gyermek mestere egy céljának apró részleteivel is számoló egyén, a magyarnak az élet a mestere. Ennek megfelelőleg a német nevelés módja kiszámított, szőrszálhasogatóan megállapított ténykedés (dr. Schneller), a magyaré pedig az «indítás adás», az irányítás, mit a gyermek egyéni hajlamai szabnak meg s nem a nevelő sablonosan megtartandó elmélete. A német a nevelendő gyermeket a már eleve megállapított nevelési módszer szempontja alá

1) L. Schneller István dr.-nak „A nemzeti nevelésről“ c. értekezését. Athenaeum 1902.

helyezi, a magyar azon távoli eszmény szempontja alá, melyet éppen a gyermek egyénisége szab meg. A német osztályozhat az 'ő különben tiszteletreméltó aprólékosságával, a német disztíngválhat úgy, hogy az osztály ötven vagy hatvan tanulóját négy vagy öt csoportba ossza az osztályozással, de a magyar faj szelleme megbecsüli az individuumot. Maga Ostwald sem barátja annak az uniformizálásnak, mely a német iskolák sajátja. Szerinte még a főiskolában sem tudja az ifju levetkőzni azt a lelki szolgaságot, mit a középiskolában éppen az uniformizáló egyformasággal beléoltottak. Ime tehát látjuk, hogy nemcsak általános elvekből kifolyólag kell az osztályozás ellen küzdenünk, hanem azért is, mert ez a magyar lélek természetével ellenkezik.

De ellenkezik maguknak a tárgyaknak a lényegével vagy hogy úgy mondjam: belső természetével is. Mert hiszen például az irodalmi vagy történelmi eszmények hatása vagy a matematika karakterképző ereje nem abban nyilatkozik meg, hogy a tanuló hogy «mond fel» valamit, hanem abban, hogy hogyan alakította, csiszolta, nemesítette a tanuló egyéniségét. Ezt pedig osztályozással eldönteni nem lehet.

Tanulók véleménye az osztályozásról.

Kitűzött témánk tárgyalása nem volna teljes s nem is volna igazságos, ha nem hallgatnók meg az osztályozásról a tanulók véleményét is, *mert hiszen ez a tárgy őket «szenvetődőlegesen» leginkább érdekli.*

Négy osztályban tettem vizsgálódásokat: a tordai gimnázium II. a osztályában 24, az V-ben 16, a VIII-ban 13, a tordai polg. leányiskola IV. osztályában pedig 70 növendék felelt. A kérdések a következők voltak:

1. Szeretik-e az osztályozást?
2. Ha igen, miért?
3. Szeretik-e, ha nem osztályoznak?
4. Ha igen, miért?
5. Mikor tudnak jobban figyelni?

Többen is írhattak volna ugyan feleletet, de azon voltam, hogy csak a megbízhatóbb növendékek véleményeit gyűjtssem össze. Természetesen a lelkökre kötöttem, hogy miután itt komoly vizsgálódásról van szó, teljes őszinteség-

gel feleljenek. Még így is, megvizsgálván a kapott feleleteket, kiostáltam belőlük azokat, melyek ellenmondásosaknak látszanak. Az itt közlendők őszinteségében már nem volt okom kételkedni.

De beszéljenek ők maguk! ¹⁾

Gimnázium VIII. osztálya.

1. Jobban szeretem, ha nem használnak noteszt. Mert nem jegyért és nem kényszerüsből tanulok és mert a notesz jegyzései néha helytelen ítéletekre vezetnek. A figyelem lekötése az előadó tanár egyéniségétől függ. De némely tárgy még a legügyesebb előadó szavaival sem tudja lekötni a figyelmet, ha mindjárt a notesz kellemetlen jegyei is fenyegetnek. Ha egy tanár nem szereti tárgyát, annak az előadásából kiérzik a kényszerüség, hogy ő csak muszájból van jelen. Nemtörődömsége átül a tanítvány szívébe is s ha ez megtörtént, már hiába használ vagy nem használ noteszt, a figyelmet többé lekötni nem tudja.

2. A notesz használatát nem tartom célszerűnek azért, mert ha notesz van, a tanár akkor csak azokból a bizonyos jegyekből ítéli meg a tanulót s nincs arra tekintettel, hogy milyen a tanuló általános tudása. Felsőbb osztályban már ügyse arra a jegyre tanul az ifju. Van olyan eset is, mikor a tanár a secundát bejegyzí, de a jó jegyet nem s azt hozza föl okul, hogy a jó jegyet azért nem jegyzí be, mert azt mindenkinek tudni kell, aki pedig azt nem tudja, az secundát kap.

Mikor figyelek jobban, ha notesz *van*, vagy ha notesz *nincs*? Én nem adok arra sokat, ha van is notesz. Nálam az a fő, hogy melyik tanár úrnak hallgatom a magyarázatát. Ha a tanár tanári hivatásának él, akkor olyan odaadóan magyaráz, hogy mindenki nagyon odafigyel. Ha pedig a tanár csak azért magyaráz, mert magyaráznia kell, ezt a diák igen hamar észre tudja venni s nem nagyon figyel. A diáknál részint az a fő, hogy *mit* magyaráznak, de még inkább az, hogy *ki* magyaráz.

3. A notesz használatát nem tartom célszerűnek, mert hiszen nem azért tanulunk, hogy a bizonyítványunk minél jobb legyen, hanem hogy tudjunk, hogy a műveltséget elsajátítsuk és hogy magunkat a felsőbb iskolai tanulmányokra előkészítsük, ez nekünk a főcélunk. Ám hogyha az illető tanár kezében notesz van, ez már mindjárt megváltoztatja a tanuló kedélyállapotát, úgyszólván nem is érzi át az illető felelő, amit felel, hanem arra törekszik, hogy

¹⁾ Helyszüke miatt csak a 8-dik osztályú tanulók feleleit közölhetjük.

minél jobban és hamarabb elmondja a leckét a noteszbe beirandó jó jegyért.

Ami a figyelést illeti, ha nem használ a tanár noteszt, akkor egész önzetlenül, az illető tárgy által lekötve figyelünk.

4. Szükséges-e a notesz használata? Én nem tartom szükségesnek. Miért nem? Nem helyes, mert a diák minden feleletének a noteszbe való beírása a tanárt igen sokszor helytelen elbírálásra vezeti és a tanuló éveken át rettegvé a noteszt, végre nem önmagának tanul, hanem úgyszólván a notesznek. Sokkal nagyobb bizalommal néz a tanuló az olyan tanárra, akinek kezében nem látja a rettegett noteszt és nem kell félnie, hogy minden tettét jegyzőkönyvbe veszik és inkább az ambíció, mint a notesz vezérli a tanulásban. A magyarázatra való figyelés is, ha az csak a notesz tartalmára történik, fölületes. Azonban a figyelés függ a tanár egyéniségétől és attól, hogy milyen érdekesen adja elő a tárgyat, mert ha a tanulót a félelem vagy akarat erőszakolja a figyelésre, akkor az ilyen figyelésnek nem sok értéke van. A notesz az ambíció kifejlődését megakadályozza.

5. Jobban szeretem, ha a tanár kezében *nincs* notesz.

Miért? A tanuló notesz használata mellett sem készül jobban. Hogy valaki mennyire, mily kedvvel és eredménnyel tanul, az a tanár egyéniségétől és nem a notesztől függ. Helyesebbnek tartom, ha a tanár az általános tudásból és nem az egyes feleletekből itéli, mert ez néha félreértésekre vezethet.

6. Hogy szükség van-e a notesz használatára, vagy nincs, arra nézve minden bizonnyal a tanár egyénisége az irányadó. Mert némely tanárnak olyan a modora, magatartása, hogy ezáltal oly tekintélyt szerez tanítványai előtt, hogy azok szégyelnek egy oly jellemes és korrekt embernek nem készülni, a tőle föladott leckét meg nem tanulni s csak egyetlen dorgáló szava nagyobb hatással van rá, sokkal inkább ösztökéli, buzdítja, mint egy egész sereg szekundának a noteszbe befirkálása, úgyszólván feleleteinek jegyzőkönyvbe vétele. Csak olyan tanárnak ajánlom a notesz használatát, aki nem tud más módon tekintélyt tartani, csak holmi fenyegető eszközök alkalmazásával. Ami pedig azt illeti, hogy *mikor tud* a tanuló jobban figyelni, arra nézve az a véleményem, hogy a tanuló figyelme akkor a legintenzívebb, akkor hallgatja igazán érdeklődéssel tanárának magyarázatát, ha látja, hogy az a professzor bizonyos lelkesedéssel és tárgya iránti szeretettel tanít és így igyekszik lekötni tanítványa figyelmét, nem pedig túlságos szigorával, minden jelentéktelen, kicsinyes hibának fölrovásával.

7. Felsőbb osztályban nem tartom helyesnek a minden órán való jegyzést, szóval a notesz használatát. Mert amelyik tanár úr

noteszt használ, ő abból szólítja felelésre a tanulót s ilyenkor ha véletlenül akkor találja fölszólítani, mikor nem készült, akkor belekerül a négyes, s azután hiába tanul, nem szólítja föl, mert már van jegy a noteszben. S így a figyelmet nem köti le, mert aki tudja, hogy nem felel, az nem is figyel oda. Hisz tudja, hogy jegye van s így nem szólítják föl.

8. A notesz használatát egyáltalában nem tartom helyesnek. Indokaim a következők:

Bármelyik tanár úr, aki a notesz használatához szigorúan ragaszkodik, véleményem szerint a legtöbbször nem elég igazságos, mert csak abból a 2–3 jegyből itéli meg a tanulót, amelyek noteszében vannak. Ha már most azt a tanulót bizonyos kényszerítő körülmények egyszer-másszor elvonják a tanulástól s a tanár úr ezt figyelembe venni nem akarja s hogy úgymondjam nem a legigazságosabban csusztatja be azt a négyest a noteszbe, az ily tanulót a legtöbbször az készíteti a tanulásra, hogy négyesét kijavítsa; szóval a noteszben levő rossz jegytől való félelem. Ellenben ha notesz nincs és tudja, hogy a rossz felelettel tanárja rossz véleményét ébreszti maga iránt, ami sokkal súlyosabban nehezedik szívére, akkor mindig és azért tanul, hogy *tanárja kivánatának tegyen eleget* s nem pedig a notesz jegyéért. Ezenkívül az a bizonyos félelem (diáknyelven: drukk) sem olyan nagy, ha tudatában van a tanuló annak, hogy nem kerül noteszbe a felelete.

9. Én úgy gondolom, hogy a legtöbb tanuló épúgy, mint én, nem szereti, ha a tanár úr noteszt hordoz órára.

Még pedig azért nem szereti, mert folytonosan remeg, mikor a noteszt kezébe veszi a tanár.

Ami a figyelést illeti, arra azt mondhatjuk, hogy határozottan jobban figyel a tanuló, ha a notesz nincs a tanár kezében, mert ha ott van, akkor mindig a következő paragrafust tanulja, nehogy szekundát kapjon, ha a tanár fölszólítja.

10. Szeretem, ha nem osztályoznak. Azért, mert úgy gondolom, hogy sokkal célszerűbb az, ha a tanár nem egyes feleletek összegezéséből, hanem azon általános benyomásból itéli meg a tanulót, melyet egész éven, vagy féléven át a tanuló reá gyakorolt. Sokszor megtörténik, hogy a tanuló egy rossz jegytől elkedvetlenedve nem tanul és sokkal jobban drukkol a tanuló, ha jegyre felel, mintha nem arra. Ha aztán a tanuló fél, nem tud úgy felelni, mint ahogyan tudna, mert félelmében olyat sem tud, melyet máskor tud. Különben is sokkal általánosabb lesz a műveltsége, ha nem szóról-szóra tanul, hanem saját szavaival felel, pedig aki jegyre felel, vagy szóról-szóra tanul vagy sehogysen tanulja meg. Már pedig az iskolának az a föladata, hogy általános műveltséget adjon a tanulónak.

11. A notesz használatát nem tartom szükségesnek. A tanár rövid idő alatt minden növendékét teljesen megismerheti és meggyőződhetik annak szorgalmáról és tudásáról. Ha a noteszt használják, rendszeren úgy történik, hogy minden egyes tanuló felel egyszer, kétszer, háromszor, legtöbbször mindenik egyformán és így bizony sokszor megtörténik, hogy csakis akkor készül, amikor tudja, hogy rákerül a sor. Különbösen is, kivált felső osztályban minden egyes tanuló tudja, mi a kötelessége és így a legtöbb óráról-órára készül. A notesz használata nélkül mindig készen lehet arra, hogy felel.

12. Szeretjük-e az osztályozást?

Módfölkött érdekel minket tanulókat azon kérdés megfejtése, hogy hogyan keletkezett «ab ovo» az osztályozás s miként okoskodott az első osztályozó? Valószínűleg csak saját munkája megkönnyebbitésére tette azt. Ha az «átlag» diáknak teszik föl a föntebbi kérdést, az valószínűleg nemmel felel. Az olyan tanulóknak t. i., aki mindig jól felel, a hiúságát legyezgeti az a köztudat, hogy az ő klasszifikációjában semmi tarkaság nincs s gyakran egy jegy különbség elébe helyezi valamelyik társának. Kétségtelen, hogy a jó tanulót ambicionálja bizonyos mértékben az iskolások eme föntebbi tulajdonsága, vagyis az arra való törekvés, ne hogy jeleségéhez valami árnyék férjen, de ez aránytalanul elenyészik ama visszahatás mellett, melyet az osztályozás a tanár egyéniségével karöltve a gyöngébb, azaz a nem színjeles tanulókra gyakorol, akiknél tehát megtörténhetik, hogy némelykor készületlen jönnek előadásra. Ezeknek további buzgóságára, szorgalmára rendkívül leveröleg, bénítólag hat az a tudat, hogy nekik már szekundájuk van. Ezután feleletei nem olyan biztosak, mint azelőtt. S viszont igen kevés az oly egyéniség, aki mert «berugott», most már fokozottabb szorgalommal igyekszik. Az átlag-diáknak is eszébe jut ugyan, hogy most már az találna, az vallana erős karakterre, hogy állandóan jól feleljen, de ez csak «szalmaláng», mely elalszik, mert mély gyökere nincsen. A szekundát kijavítja, de az a *holt* mindig előtte lebeg. Ezen visszahatás elosztatása a tanító föladata volna, aki fölvilágosítaná, tudatára hozná a tanulót annak, hogy az osztályozás csak előírás miatt történik s végelbirálása csak az általános előhaladás szempontjából fog történni. A tanítók között azonban kevés van, aki lélektanilag ismerné a tanulót s aki még törekedne is azt a kételyt elosztatni.

13. Noteszre egyáltalában nincs szükség. Azonban ez a diákság előtt olyan félelmes valami, ami mindig fenyegetve inti arra, hogy ügyeljen és fogjon egy jelest, vagy pedig még jobban ügyeljen, hogy ne kapjon elégtelent. Annyira megszokott dolog ez, hogy

sokan már nem is tanulnak, ha nincs a tanár kezében. Azonban ha a diákot kezdettől fogva arra szoktatják, hogy ne a notesznek tanuljon, hanem az életnek, bizony szebb eredményeket érhetnek el. Hiszen az a tanár úgyszólván tudja, hogy ki mennyit ér, ha nem is jegyezgeti folyton. Sokszor megesett jómagammal is, hogy egyes tárgyakból, amelyekből különben meglehetősen gyenge vagyok, hosszas magolás után fogtam egypár jó jegyet s most már azt hittem, többé nem is kell egy jó ideig tanulnom. De ha nincs az a jó jegy a noteszben, akkor tanulok azért, hogy állandó készséggel tegyek jó benyomást az illető tanárra és hogy az életben vegyem hasznát. Igaz, hogy a tanár egyéniségétől is sok függ, de nagy általánosságban szólva, nincs szükség noteszre.

Igyekezék a tanár a diák figyelmét úgy lekötöni, hogy az ne csak a rossz jegytől való félelmében ügyeljen a magyarázatra, hanem önkéntelenül, minden utógondolat nélkül. Ha nincs a notesz a hátunk mögött, azaz a szemünk előtt, akkor figyelünk azért, hogy a dolog értelmét vegyük ki s nem pedig azért, hogy ha hirtelen megszólítanak, felelni tudjunk. Tudjuk a lélektanból is, hogy figyelni kétféleképpen lehet: vagy önkéntelenül vagy készakarva. Az utóbbi nagyon hamar fáraszt és így a legjobb akarat mellett sem tud az ember huzamosabb ideig «muszáj»-ból figyelni.

Lássuk most már e vélemények főbb tanulságait. Véleményt mondott 63 növendék. Ezekből 50% helyesli, 50% helyteleníti az osztályozást. De figyelemreméltó, hogy a helyesléssel többnyire az alsóbb osztályban találkozunk; ez osztályok tanulói vagy azért helyeslik az osztályozást, mert ők jól szoktak felelni, vagy csak akkor helyeslik, ha ők jól felelnek. Az *önzésnek* ily megnyilatkozásait mutatják a IIa. osztály növendékeinek számos feleletei. Érdekes, hogy az osztályozás számos kisebb növendékben azt a ferde képzetet keltette fel, hogy akkor lehet jól figyelni, ha a tanár kezében notesz van. Teljesen szubjektív nézet az, mely szerint az osztályozás azért helyes, mert a tanár ur igazságos. Annyit már a IIa. osztályban is sejtenek, hogy a notesz segítőtlársa a tanárnak. Ez a tudat határozottan előtérbe lép az V. osztályban. Még ebben az osztályban is akad olyan, aki természetesnek találja, hogy a jegyzés köti le a tanuló figyelmét, de a többiek érzik, hogy amit ők figyelemkötésnek gondoltak, az voltaképpen nem más, mint rettegés. Az egyik felelet szerint nyugodtabban lehet felelni, ha nincs osztályozás, mert akkor nem remeg mindenki annak a fejes

sárkánynak (= notesz) a látására. Itt már a nyugodt, önzetlen ismeretszerzésre vágnak, melynek csak a meg nem zavart figyelem lehet az alapja. Másik felelő szerint helyesebb, ha nincs osztályozás, mert akkor nincsenek örökös drukokban. Mig a harmadik már észreveszi, hogy az osztályozás mellett csak azt látja a tanár, hogy hányasra felel a tanuló, de nem azt, hogy milyen az általános tudása?

Nagyon megszivlelendő annak a tanulónak a felelete, aki azért szeretné, hogy ne osztályozzanak, «mert akkor nem félnek, hogy egy szóért is beszekundáznak». Ebben a megjegyzésben nagy és komoly vád rejlik. Amikor az osztályozás eltörlése mellett érveltünk, nem beszéltünk arról, hogy az osztályozó rendszer visszaéléseknek, tanári zsarnokkodásoknak, rosszakaratú «ráutazásoknak» lehet a kútforrásává. Tisztelet a kivételeknek, de a kivételek kedvéért nem hallgathatjuk el, hogy az «egy szóért» való beszekundátás a gyakorlatban csaknem mindennapi jelenség. Sok tanárnak az elve, hogy «odcrint, dum metuant» (inkább gyűlöljenek, csak féljenek) és ezt a zsarnoki elvet leginkább az osztályozásnál lehet érvényesíteni. Ha mást nem, de a rettegtesen alapuló tekintélyt biztosíthatja magának a tanár noteszéval és közmondásos szigorával, mely «egy szó hibáért» szekundát irat vele. Ezzel a módszerrel lehet egy perc alatt 10–15 tanulót beszekundáztatni. Tudok esetet rá, hogy a tanár még csillagos szekundát is jegyez a tanulónak s aki ilyet kap, az könyörtelenül el van veszve. Képzeljük el annak a tanulónak a lelkiállapotát, aki már november hóban megkapja ezt a «csillagos szekundát»... Ezek a rettegést okozó tanárok ugyanis nem szokták ennek beírását titkolni. Lehet-e kedve annak a tanulónak tanulni, lehet-e kedve megjavulni, akinek kijelentik, hogy ő már el van veszve, aki nem barátot, de ellenséget lát tanárjában?

A polgári leányiskola IV. oszt. növendékei mind szubjektív szempontból nézik a kérdést. Szeretik az osztályozást abban az esetben, ha ők jól felelnek; szeretik pedig azért, hogy *jó jegyük meg legyen örökítve*. Van köztük olyan is, aki nem szereti az osztályozást, *nehogy rossz jegyét valaki meglássa a tanár úr noteszában*. Egy jó tanuló szereti az osztályozást, hogy otthon is megtudják, hogyan felel. Egy másik meg, *hogy a tanár úr meg ne feledkezzék az ő jó fele-*

letéről. Egyáltalában itt önzés és hiúság sugallja a feleleteket.

A *VIII. osztály* feleleteiben már okos, kiforrott nézetekkel találkozunk. Ők már jól tudják, hogy a «notesz» sem nem ad tekintélyt a tanárnak, sem az ellenőrzést nem végezheti a tanár helyett. Észreveszik, hogy a folytonos osztályozás helytelen ítéletekre vezet. Észreveszik, hogy a tanár az osztályozás címe alatt *kijátszhatja* a tanulókat azzal, hogy csak a rosszabb feleleteket jegyzi be. Érzik, hogy a kedélyállapotra rossz hatással van és azt eredményezi, hogy csak a jegyért darálják le a leckét. Egyik-másik iróniával emlékezik meg a noteszről, mint tekintélyszerző hatalomról s ezzel szemben mások kiemelik, hogy csakis a tanár egyénisége lehet forrása a tekintélynek s a tanuló munkakedvnek. Látják, hogy az osztályozás rendszere bizonyos sablon követésére bírja a tanárt; az osztály minden tagját ugyanannyiszor akarván megfeleltetni, a tanulók kiszámítják, hogy mikor kerül rájuk a sor s némelyik a sablonban bizakodva, 3—4 hétben egyszer készül. Megállapítják azt is, hogy idegességet okoz a tanulóban s hogy ennél fogva, míg az egyik tanuló felel, addig a többiek a következő paragrafusokra készülnek. Észreveszik, hogy ez a sablon nemcsak az eljárásában van meg némely tanárnak, hanem megnyilatkozik a tanulókról hozott ítéletében is s ha egy tanulót pl. elégségesnek ismert meg, annak még a legjobb feleletére is csak elégségest ír s így lehetetlenné teszi, hogy a tanuló javuljon, szóval megöli annak ébredező ambícióját.

A felhozottakból, azt hiszem, világossá lett, hogy maguk a tanulók belátnak az osztályozási rendszer gépezetébe, látják azokat a félszégeket s nem egyszer azt a pedagógiai tapintatlanságot, melyeknek az osztályozás forrásává lehet. Lássuk be mi nevelők is, hogy az osztályozás látszólagos előnyei mellett, rengeteg hátránnyal bír s immáron megérett arra, hogy máglyára vessük.

Pirchala az osztályozásról.

Hogy az osztályozás mennyire kényes kérdés s mennyi kinövése van, azt jól érzik a mi legnagyobb s irányító hatáskörrel felruházott pedagógusaink is. Maga *Pirchala* Imre is

érzi és kijelenti,¹⁾ hogy «ennél az aktusnál a legjobb akarat mellett is, mind a megítélendő tanuló, mind az ítélő tanár állandó vagy pillanatnyi lelki diszpozíciójánál fogva temérdek olyan körülmény játszik közre, mely az ítélet tárgyilagosságát megzavarhatja.»

Mikor oly nagy értékről van szó, mint a tanuló munkakedvének folytonos emelése. akkor nem szabad ítéletünket sem a nevelő, sem a nevelendő lelki diszpozíciójától függővé tenni.

«Nagyon kívánatos tehát, — folytatja *Pirchala* — hogy emberi lehetőség szerint az osztályozás aktusát oly biztosítékokkal vegyük körül, amelyek a szubjektivitásból eredő hibák elkerülésére vagy legalább csökkentésére alkalmasak. Eddigi rendtartásunk ebben a tekintetben nagyon szűkszavú volt, amiből nemcsak a szülők körében többé-kevésbé jogosult panaszok, hanem a tanári testületekben is nem ritkán nehezen kiegyenlíthető félreértések származtak.» *Pirchala* eme szavaiban — némileg burkolt — elismerése van annak a ténynek, hogy az osztályozásból kifolyólag a szülők körében sok a jogos panasz, a tanárok körében gyakori a perpatvar. Az osztálytanárnak a füléhez nem egyszer eljutnak a panaszok ennek vagy annak a tanárnak túlszigoráról vagy igazságtalanságáról, de van-e az osztályfőnöknek hatalma arra, hogy az egyes, osztályában tanító tanárokat ezért felelősségre vonja? Van-e kedve arra, hogy a szaktanár hiúságát megbántsa? Van-e értelme annak, hogy szenvedélyes jeleneteket idézzon elő?

Nagyon helyesen jegyzi meg *Pirchala*, hogy «az osztályozás módjának megállapításánál szorosán szem előtt kell tartanunk a középiskolai oktatás célját. Az ismeretkörök adatait nem holt anyagként kell beraktározni a tanulók agyába, hanem tegyük őket alkalmasakká magasabb szellemi munkára. Nem azt a gépies eljárást fogja a szaktanár követni, hogy az évközben egyes feleletekre és dolgozatokra feljegyzett érdemjegyeknek kiszámítja a középarányosát, hanem inkább a tanuló egész egyéniségének ismerete alapján fogja szabadon mérlegelni tudásának fokát. Amikor már

¹⁾ Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny 1912. évfolyam 26–27. sz.

most a tanári szék elé kerül az a kérdés, hogy kik bocsáthatók felsőbb osztályba, kik nem, szintén nem az lesz a helyes eljárás, ha a tanári szék egyszerűen tudomásul veszi az egyes szaktanároktól megállapított érdemjegyeket és az így nyert eredményre ráhúzza a rendtartás paragrafusát. Itt is helyén lesz a szabadabb mérlegelés az osztályban elfoglalt tanárok tapasztalatainak és véleményeinek összegeztetésével.»

Nyílt levél helyett erről a helyről kell felelnem a fent idézett gondolatok nagytudományú írójának. Fájdalom, de a szaktanárok legnagyobb része olyan, mint a nebántsvirág. Az ő ítéletükhöz még a szellőnek sem szabad hozzáérni, mert az «csalhatatlan.» A szaktanárok méltóságukon esett csorbának tartják az általuk ajánlott jegy megváltoztatását. Pedig hát a szaktanárok dolga csak az volna, hogy neveljenek és tanítsanak. Ítéletet — általánosságban — csak a testületnek kellene hozni. Lehetne módot találni arra, hogy «osztályozás» nélkül is végső ítéletet mondjanak év végén a tanulóról.

Ez a következő elvek szerint történhetnék meg:

1. Az óráról-óra-ra megtanult, illetve számonkért leckéket osztályozni nem kell.

2. A dolgozatokat nem jegyekkel, de kritizáló megjegyzésekkel kellene megbirálni.

3. A tananyag egy-egy részének befejezésénél jegyezze fel a tanár magának a tanulókról alkotott véleményét, de ez alkalommal ne az egyes leckék felmondása, de a tanuló általános tájékozottsága legyen irányadó.

4. Év végén a tanártestület határozata azt fejezze ki, vajjon mehet-e a tanuló a következő osztályba, vagy sem. Ha a tanuló egyik vagy másik tárgyból kiváló, azt a bizonyítványban ki lehetne emelni. Ha egyik vagy másik tárgyból gyengébb a tanuló, azt fölösleges jelezni.

5. Buktatni csak abban az esetben kellene, ha a tanuló kettőnél több tárgyból abszolút tudatlanságot tanusít. Ezt természetesen csakis a szaktanárok együttesen állapítanak meg.

Természetesen ez a kérdés sokkal fontosabb és sokkal jobban összefügg a középiskola és egyetem viszonyával, a vizsgálatok, főleg az érettségi vizsgálatok eltörlésével, mintsem hogy egy értekezésen belül vagy egy vita folyamán

eldönthető volna. Az elemi, közép és főiskolák pedagógusainak együttes munkálata eredményezheti csak az osztályozás eltörlését.

Ami ma történik az osztályozással, az oly kegyetlen, annyira szeszélyeken alapuló, hogy «utolsó ítéletnek» is beillik.

Érzik az osztályozás káros hatását a szülők, érzik a tanulók, belátják a pedagógiai életet irányító tanférfiak is, hát csak éppen mi, tanárok, ne éreznők s ne látnók be?

A római kor haruspexei tudták egymásról, hogy szemfényvesztők s ezért csodálkozott Cato, hogy ezek még sem mosolyogtak, ha egymással találkoztak. Hát mi, tanárok, ne legyünk hasonlók a haruspexekhez. Lássuk be a lélektan, a magyar génius, a magyar szülők követeléseit, lássuk be a tanulótság érdekét és töröljük el az osztályozást. Ezzel szolgálatot tennénk a magyar tanügynek, hazánknek és az igazságnak, s legyünk azon, hogy csak vidám arcu gyermekeket lássunk az iskolában.

Emlékezetvizsgálatok.

Irta: Martos Ágostné Budapesten.

A franciaországi gyermektanulmányi társaság kebelében szakbizottság alakult a gyermek emlékezetének tanulmányozására.

Már eddig is több országban foglalkoztak emlékezetvizsgálatokkal, melyek majdan hivatva lesznek teljesen megismertetni a gyermek emlékezőtehetségének fejlődésével és milyenségével.

A franciák, főképen pedagógiai szempontból vizsgálják a gyermek emlékezőtehetségét. Abból indultak ki, hogy a tanításnál igen nagy szerepe van ezen lelki tehetségnek és nagy részben ettől függ a tanítás eredményének elbirálása, ezért az emlékezet ismerete igen fontos kiegészítő részét teszi a gyermeki lélek ismeretének.

Parison, az emlékezetet vizsgáló bizottság egyik tagja három osztályba csoportosította az idevágó kísérleteket: 1. Az emlékezetre vonatkozó általános kísérletek. 2. Valamely pedagógiai módszer értékelése az emlékezet szempontjából. 3. Az egyéni emlékezetre vonatkozó kísérletek.

A vizsgálatok célja elsősorban az volt, hogy megállapítsák: vajjon az értelem és emlékezet között van-e korreláció? Vagy másképen kifejezve: a legjobb intelligenciával bíró gyermekeknek van-e a legjobb emlékezőtehetségük?

Továbbá kérdés az is, hogy az intelligencia fejlődése megköveteli-e az emlékezet fejlődését és a kettőnek fejlődése párhuzamosan történik-e vagy pedig független egymástól?

Ezen kérdések megoldásából lehetne megállapítani, hogy mi igaz azon általános felfogásból, mely az emlékezőtehetséget szembehelyezi az ítélőképességgel.

Az első csoportba tartozó kísérleteknél következőképpen jártak el: Megállapították a gyermek értelmi fejlettségét az iskolában tanúsított előmenetel alapján, azután ezen feladatokat adták fel a tanulóknak: 1. Egymás mellé irtak 21 számjegyet, de nem számtani sorrendben, azután letörölték a számokat s a gyermekeknek írásban kellett felsorolniok, hány számot tudtak a 21 szám közül emlékezetükben megtartani. 2. Ugyanezen kísérletet tették felirt verssorokkal.

A kísérlet eredményeit osztályozták, egybehasonlították az iskolai előmenetel osztályozásával és megállapították, hogy *az emlékezet és az intelligencia között tényleg van bizonyos összefüggés.*

A tanulók nyolc nap múlva ismét elmondották azt, amit a kísérlet alkalmával megjegyeztek a számokból és a verssorokból. Az ezen esetben kapott eredmény *kisebb korrelációt mutatott az értelmi képesség és az emlékezet között, mint a rögtön való emlékezésnél.*

Ezen eredmények azonban csupán általánosságban állnak fenn és középszámításból erednek. Az egyénre nézve azonban itt-ott igen nagy eltérést találunk. Pl. az egyik tanuló, ki értelmi tekintetben 25-ik volt a gyermekek között, az emlékezet osztályozásában a 6-ik helyet foglalta el. Ellenben voltak olyan gyermekek is, kik értelmi tekintetben 5-ik, 6-ik vagy 7-ik helyen állva, az emlékezet osztályozásában a 27., 28 és 34-ik helyen szerepeltek.

Érdekes lenne, mélyebbreható vizsgálatok segítségével ezen aránytalanságok okait kikutatni.

Más vizsgálatok segítségével az *emlékezet fejlődését életkor szerint* tanulmányozták, továbbá az *emlékezet különféleségét a két nemnél*. Ezen utóbbiakat Muller és Vibert végezték.

Különböző életkorú fiúk és lányok egy verset kaptak fel, hogy tanulják meg könyv nélkül. A tanulásra 10 percnyi időt kaptak. A kitűzött idő elteltével az volt a kérdés, hogy ki tud közülok legtöbb verssort könyv nélkül elmondani? Az eredmény azt mutatta, hogy a *legértelmesebb gyermekek tudták a legtöbb verssort felmondani*. Az eredményt részletező táblázatból azonban azt is látjuk, hogy a fiúk, 11 éves korig éveikkel arányosan több és több verssort jegyeztek meg, 11 évtől felfelé pedig fokozatosan kevesebbet. Pedig méltán feltehetjük, hogy a 12—13 éves tanulók nem kevésbé eszesek mint a 9, 10, 11 évesek. Ebből következik tehát: *ha van is korreláció az értelem és az emlékezet között, nincs meg azonban a párhuzam a kettőnek fejlődésében*. A lányoknál a könyv nélkül megtanult verssorok középszáma szabályosan növekedik a lányok korával. Ezen eredmények a közvetlen emlékezésre vonatkoznak.

A legközelebbi kérdés már most: vajjon van-e korreláció az intelligencia, a kor, a nem és a szerzett emlékezetek növekedése vagy csökkenése között?

Ennek megoldására az első kísérlet után 8 napra ismét felmondták a gyermekek a tanult verssorokat anélkül, hogy azokat újra átolvasták volna. Kor szerint százalékra kiszámítva azt találták, hogy a fiatalabb fiúk (9—10 évesek) tartják meg legjobban emlékezetükben a tanultakat, a lányok pedig korukhoz mérve igen gyors tempóban tanulnak mindig többet és többet. A megtanult versszakokat összehasonlítva azt találták, *hogy a felfogó képesség a lányoknál mutatkozott jobbnak, a fiúk pedig jobban megtartották emlékezetükben a tanultakat*.

Végeztek még ezeken kívül néhány töredékes vizsgálatot a látási és a hallási emlékezet egybehasonlítására.

Jonkheere, brüsszeli tanár egy 5 éves gyermeket említ, kinek kiváló látási emlékezete van. A gyermeknek van egy képgyűjteménye, mely 41 különböző tájat ábrázol. A gyermek két év óta nem látta a képeket és ezen hosszú idő dacára 13-at felismer a képekből és meg tudja azokat nevezni, miután

azokat 7-szer megmutatták neki, hozzámondva a táj nevét, melyet ábrázolnak.

Kár, hogy nincs olyan mértékünk, melynek segítségével ezen gyermek emlékezőtehetségét összehasonlíthatnánk más, hasonlókorú gyermekek átlagos emlékezőtehetségével, hogy megtudjuk, mennyivel jobb az emlékezőtehetsége ennek mint amazoknak?

Az emlékezetre vonatkozó vizsgálatok második csoportjába azok tartoznak, melyek megmutatják, mekkora értéke van valamely pedagógiai módszernek az emlékezet szempontjából?

Kiindulva azon aránytalanságból, mely az iskolában a helyesírás tanítására szánt idő és az eredmény között fennáll: *Roussel* és *Baudrillard* néhány érdekes kísérletet végeztek azon célból, hogy meggyőződjenek arról, vajjon a gyermekek rossz helyesírása nem onnan származik-e, hogy az olvasás tanításának módszere hibás, mert nem köti le eléggé a tanulók figyelmét a szók alakjára és képzésére?

A vizsgálat végzésére három sorozat szót vettek fel. Az első sorozatot csupán elolvasták a gyermekek, a második sorozatot lemásolták, a harmadikat elolvasták, szótagolták és azután lemásolták.

A csupán olvasott szavak közül sokkal kevesebbet jegyezték meg a gyermekek, mint az olvasott és leírt szavak közül.

Roussel véleménye szerint tehát a gyermekek azért irnak legtöbbnyire helytelenül, mert írásközben csupán az egymásután következő hangokra gondolnak, nem pedig az egész szóképre. A szóképre való helyes visszaemlékezést akként kell a gyermeknél előidézni, hogy a helyesírás tanítása alkalmával a szót alaposan kell szemléltetni és hangoztatni.

A helyesíráshoz szükséges emlékezet összefügg a különböző emlékezeti fajokkal u. m. a látási és a hallási emlékezettel. Függ azonban a figyelem mennyiségétől is. *Binet* szerint: «az emlékezet különféle fajainak alkalmazása egyenlő időközben és egyenlő mértékben sokkal kedvezőbb mint az egyféle emlékezet alkalmazása már csak azért is, mert a változás jobban ingerli a figyelmet, mint az egyformaság.»

Az emlékezetvizsgálatok harmadik csoportjába azok sorolandók, melyek az *egyéni emlékezet* elemzésére vonatkoznak. Ezen csoport legkevésbé tartalmaz. *Dumesnil* és *Gehin*-né

végeztek vizsgálatokat a gyermek első visszaemlékezéséről. Vannak gyermekek, kik tisztán csak *látási emlékezők* és olyanok, kik a *látási emlékeket mozgási emlékekkel kísérik*. Némely gyermek elsősorban *hallási emlékezettel* bír, míg mások *tevékenységre emlékezők* voltak. Valamely arcra való visszaemlékezésre vonatkozólag *Varlet* tett megfigyeléseket és azt találta, hogy az erre való emlékezet nem csupán a látási szerv minőségétől függ.

Az individuális emlékezetre vonatkozó vizsgálatok még igen kezdetlegesek és semmiféle határozott célt nem szolgálnak.

Meggyőződésem, hogy a franciák által eddig végzett emlékezetvizsgálatok a mai stádiumban nem szolgálhatnak alapjául további tudományos kutatásoknak. Nem szolgálhatnak első sorban azért, mert a korreláció megállapítására feltétlenül biztos intelligencia-mérés szükséges, erre pedig korántsem szolgálhat alapul az iskolában elért eredmény. Az iskolai előrehaladásról már Binet számtalanszor kijelentette, hogy az nem tekinthető a gyermeki intelligencia abszolút mértékének, hanem többféle mellékkörülmény közrehatásának.

Nem tekinthetők teljesnek ezen említett vizsgálatok azért sem, mert csupán a 9 éves kortól kezdve vizsgálták a gyermekek emlékezőtehetségét, pedig szükséges lenne ismerni az egészen kis gyermek emlékezetének erejét és meg kellene állapítani: vajjon az emlékezet kezdetben független-e az értelmi tehetség fejlődésétől?

A francia kísérletezők közül Muller és Vibert is megjegyzik, hogy kívánatos lenne több, hasonló kísérletet végezni, hogy bizonyosabbakká lennének az általuk elért eredmények.

PEDAGÓGIAI TÖREKVÉSEK

Jacques Dalcroze ritmus-iskolája.

Drezda mellett Hellerau kerti városban napfényes domboldalon klasszikus, nyugodt vonalú épületsoport az új ritmus-iskola színhelye. Nagy, szabad, fűves mezőkön mezítelen lábbal táncolnak Dalcroze tanítványai és a nap forrón és békésen simogatja a vállukat. A juliusi iskolai ünnepekhez a világ minden tájékáról jöttek látogatók. Amit bemutattak, a maguk helyén, minden felszereléssel és raffinált világítási effektussal, attól az ember azzal az érzéssel távozott, hogy az emberi szépség — már-már kivesző — új hajnalok küszöbéhez ért.

A mozgás szépségét kívánta Dalcroze Budapest közönségének is bemutatni. Kiemelkedő mozzanat volt a bemutatás során, hogy tíz éves gyermekek ötöd és heted ütemű meterekre ritmikus táncot gondoltak ki és egy másik a kapott ritmusra a zongorán dallamot improvizált. Egyszeri látásra lapról, másodszorra könyv nélkül énekelnek le bármily nehéz szöveget. Egy három szólamú invenciót és Bach c-moll fugáját plasztikus mozgás-művészetbe olvasztva illusztrálták. Mély hangok elsőtétülését, magas hangok derült felujjongását, egymásba szédülő és messzeszakadó szólamok bujkáló futkosását, megpihenését és együttredződését gyönyörűen érzékítették meg.

Az ember úgy érzi: emberi erők és örömök forrása ez az új metódus. Inkább ősi javak visszaszerzése. Gyermekeink szabad és eredeti mozgásaiban, míg nevelés és iskola őket el nem nyomorítja, láthatni a szépség naiv formáit. Az évszázadokon át megtagadott test, gyarlóságok takargatott, nyomorított fészke, mint a pincében élő virág természetes színét, elvesztette igazi sajátosságát: formai és mozgási szépségét. De azért, mint készség, még bennünk van, csak utat kell nyitnunk számára. Ez lesz a jövő nevelésének egyik legszebb feladata: megújult, szép emberiség teremtése.

Nem csupán testkulturáról van itt szó. A ritmus érzékelése és visszaadása térben és időben, megszabadítja a szellemet a túlhalmozástól és rendszertelenségtől. Nyugalmat és rendet teremt benne. Fokozott fogékonyság, kifejtett érzékenység származik belőle a benyomások árnyalatai, az érzéki világ kimerítetlen, meg nem hódított ingerei iránt; hozzájuk finomított érzékkaparátus megszerzését teszi lehetővé. Az a test, amely $\frac{7}{4}$, $\frac{10}{4}$ és $\frac{11}{4}$ ütemet kiérez és a térben kifejez, ugyanilyen érzékenységgel fog reagálni a fény, a vonal, a felület ritmusára. Dalcroze azt állítja, hogy a zenéből a térbe átvitt ritmussal külön érzékletet fejleszt: ritmikus szabályozott izomérzések érzékletét.

Ahhoz, hogy az izmok a dinamika és mozgás minden árnyalatát begyakorolhassák és a tudat a mozgásképeket gyors készséggel és pontossággal ragadja meg, legjobb eszköz a zene, pontos és tiszta mértékével: a mozgást a térben formálja, nyújtja, rövidíti, összeköti. A hangok jegye téri jeggyé bővül, testünk instrumentummá finomodik. Az időt térben érzékeljük, térbeli mozgást pedig idő méri és szabályozza.

Dalcroze a fény árnyalatait és ritmusát is érzékelteti. Mert a fény a formának a térben ép úgy szabályozója, mint az időbeli mozgásnak a hang. A hangokat mesterséges fényingerek, melyek azokat hangsúlyozzák, kísérik és Dalcroze tanítványai a szabályos mozgásokat a fény dinamikájával is mélyítik.

Claparède Ede Genfben (ahol Dalcroze évekig működött), a fiziológiai lélektan híres tanára, érdeklődött az új módszer iránt. Nagyrészt tőle származnak Dalcroze ilyen irányú megállapításai: «Az izomérzések emlékezésekkel gazdagítják az agyvelőt, az ellentétes izommozgások harmóniája nyugalmat ad az észnek és közvetlen összeköttetést hoz létre a parancsokat szétküldő központi idegrendszer és az azokat teljesítő test között.» «Az időtartam tudatos változtatása a fontos, hogy egy erőminimummal valamely mozgásnak minden crescendoja vagy decrescendoja beidegződ-hessék, sőt egyik tag crescendoját egy másik tag decrescendojával kössük össze.» «A testrészeket ellentétes mozgásokra kell képesíteni, az idegmegfékezésével a mozdulatot tudatosan megszakítani és megváltoztatni.»

A ritmikus gimnasztika hatása siketnémákra: a szót jobban tagolják, a gyakorlatok szabályossága a rend és világo-
 ság érzését adja nekik s ezzel boldogítja őket, akarater-
 erejüket fokozza és üdíti. Ebből is látható, hogy a ritmikus
 gimnasztikának a pedagógia reneszánszában normális és nem
 normális gyermekeknél egyaránt jelentékeny szerep fog
 jutni.

Domokos Lászlóné.

A kísérleti pszichológia értékelése.

Szemelvények Claparède: *«Rapport sur le Laboratoire de Psychologie»*
 című füzetéből.

Ismerteti: Martos Ágostné, Budapest.

A genève-i tudományos egyetemmel kapcsolatos pszicho-
 lógiai laboratórium 1892-ben létesült *Flournoy* tanár buzdítá-
 sára és kezdeményezésére.

A laboratóriumban kiváló szakőrök tartanak gyakorlati
 előadásokat, melyeken az egyetem hallgatói is részt vehetnek,
 eltérőleg más országok laboratóriumaitól, melyekben csupán
 csak önálló kutatók dolgozhatnak.

Az itt végzett kísérletek igen üdvösek a pszichológia
 tanításának szempontjából: 1-szor azért, mert tudományos
 módszerhez szoktatják a tanulókat; 2-szor, mert a tanulók
 megismerik a precíz méréseket; 3-szor, mert sokkal maradandóbb
 és erősebb képzetek által közvetítik az ismereteket,
 mint az elméleti tanulás és végül 4-szer azért, mert nagy
 mértékben fölbresztik a tanuló aktivitását és szilárd elhatá-
 rozást ébresztenek benne az igazság földerítésére, ezen
 igyekvés pedig úgy erkölcsi, mint szellemi tekintetben igen
 értékes.

Ezen négyféle célt szolgálja a kísérleti pszichológia épen
 oly mértékben, mint más kísérleti tudomány. A pszicholó-
 giában az experimentálás éppen olyan szigorú módszert
 kíván, mint bármely más tudományban. Ezen állítás csak
 azok előtt hangzik hihetetlenül, kik nem figyelték meg köz-
 vetlenül a pozitív pszichológia munkásságát.

A tudományos módszer itt a jelenségek megfigyelésében és azon eszközök céltudatos alkalmazásában áll, melyek lehetővé teszik a lelki jelenségek okainak föltárását azzal, hogy különféle módon változtatjuk azon körülményeket, melyek között azok mutatkoztak. A lélektan nem ismer más módszert: megfigyel, összehasonlít és elemzi azon tényeket, melyeknek szabályszerű föltételeit és törvényeit meg akarja állapítani. A pszichológiai kísérletezés igen pontos mérési eljárásokat igényel. Sokan vannak, kik azt állítják, hogy a pszichológia nem lehet a szó teljes értelmében vett «tudomány», mert a lelki jelenségek nem alkalmasak sem a numerikus értékelésre, sem a mérésre. Vajjon lehetséges, hogy a lelki jelenségek ezen tekintetben valóban az objektív tudományok alatt állnának? Semmi esetre sem.

A «mérés» nem egyéb, mint valamely nagyságra egy másik meghatározott nagyságot alkalmazni és számot vetni, hányszor foglaltatik amabban emez.

Igen sok objektív jelenség sem tűri ezen eljárást. Csupán a térbeli mennyiségeknek van meg ez a kiváltságuk. Más egyéb jelenségek nem lehetnek a közvetlen mérések tárgyai, csupán kerülő utakon lehet rajtuk mérést végezni, pl. hogy egyes hatásaikat mérlegeljük, különösen azokat, melyek valamely térbeli elváltozást is okoznak vagy pedig a tények sorozatát lehet megszámlolni. Épen úgy, miként a hőt sem mérhetjük meg közvetlenül, hanem csak egy fémrúd vagy egy folyadékoszlop kiterjedéséből, akképen a szellemi proceszusok is ugyanolyan elbánás alá esnek, mint más nem térbeli jelenségek, vagyis épen úgy, mint ezek — nem mérhetők közvetlenül, hanem csak *közvetve*, hatásaik és okaik által.

A pszichológia fejlődése félszázad óta azt mutatja, hogy a lelki tényezők következőképen mérhetők:

1. Az objektív ingerekkel, melyek a lelki jelenségeket okozzák: ez a *pszichofizika*.

2. Az idő segélyével, mely szükséges valamely jelenség véghezviteléhez: ez a *pszichokronometria*.

3. Dinamikai, vagy fiziológiai hatásukkal: ez a *pszichodinamika*, vagy *pszichofiziológia*.

4. Végül némely esetben a statisztikai módszerhez is folyamodunk, melynek segélyével számokban lehet kifejezni két jelenségnek egymáshoz való viszonyát.

Mint ezekből látjuk, nincs tehát lényeges különbség a fizikai és pszichológiai mérések között. Az egyedül fennálló különbség csupán az, hogy míg a fizikai méréseknél ügyelni kell arra, hogy a megfigyelő tudósnak értelmi ingadozásai-ból származható tévedések ne játszhassanak közre a megvizsgált tárgyi jelenségre nézve, addig a másik esetben, a pszichikai mérésnél, amely éppen azon lelki dinamika mérésében áll, úgy kell intézni a dolgot, hogy a fizikai kísérleti eszközök tévedései ne legyenek hatással a mérendő szubjektív jelenség nagyságára.

Ezen körülmény magyarázza meg azt, miért kell a kísérleti pszichológiai műszereknek igen kiváló precizitással birniok, miért kell a kronoszkopnak egy percnyi időnek a század- vagy ezredrészét is jeleznie és miért oly fontos ezen készülékeknek a szabályozása. A pszichológiai változásokat, melyek maguk is kutatás tárgyai, nem szabad kitennünk a mérési készülékek bizonytalan és esetleges változásainak.

És mégis vannak sokan, kik azt állítják, hogy a kísérleti pszichológia által fölállított törvények nem birnak általános értékkel, számtalan kivételnek vannak alávetve, ami a fizikai törvényeknél nem fordul elő. Igen, ezt a pszichológusok is igen jól tudják. Mégis, ne hagyjuk magunkat megtéveszteni a bizonytalanság miatt. Az, ami a pszichológiában kevésbé oly szigorú, mint másutt: az az *eredmény* és nem a *művelet* maga.

A pszichológia fontossága értelemfejlesztés szempontjából épen oly jelentékeny, mint más tudományoké. Senki sem vonja kétségbe, úgy hiszem, hogy a lelki élet tényeinek megismerése van oly fontos, mint az anatomia, geológia vagy astronomia ismerete. Bármilyen legyen az ember tevékenységének köre, mindenkor belejátszik abba a lélek tevékenysége és ezért szükséges az emberi lélek ismerete. A tudományban, iparban, művészetekben, jogi tudományban, etikában, orvosi tudományokban egyaránt az ember *lelke* domborodik ki. Hát még a mindennapi életben! Mennyivel kevesebb lenne az emberek érintkezésében az egymás iránti elkeseredés, gyűlölség és viszály, ha az emberek kissé értenének a lélektanhoz! Az ember akkor válik türelmesebbé, elnézőbbé embertársai iránt, ha jobban megérti őket és akkor érti meg őket jobban, ha jobban ismeri embertársait.

Ne feledjük ezenkívül, hogy a pszichológia általános értékén kívül még különös értékei is vannak a pedagógia és a szociológia számára, mely utóbbinak alapja. Megoldást és magyarázatot nyújt igen sok esetben a pszichológia a kriminalisztikának, nemkülönben az elmebetegségek fölismerésében és kezelésében, a neuraszténia megismerésében. Hát még a filozófia! A metafizikai, etikai és esztétikai doktrínák, bármily abszolútak is legyenek, nem ismerhetők el értékük szerint, ha nem vesszük számba a lelkiállapotokat, melyekből eredtek. A tudományok fejlődéstörténete nem egyéb, mint az emberi intelligencia fejlődésének története.

A lélektan nem «könnyebb» és nem igényel kevesebb fáradságot, mint más kísérleti tudomány. Gyakran hallhatjuk, hogy a pszichológiát eddig azért nem vették föl az egyetemen a vizsgálati tárgyak közé, mivel túlságosan könnyű tárgy és hogy a kísérletezés ebben a tudományban is inkább játéknak tekinthető, mint komoly munkának. Ezen állítás tévedésen alapszik.

A pszichológiai kísérletek általában igen sok türelmet és elővigyázatot kívánnak úgy a *«kutató»*, mint a *«kísérleti személy»* részéről. Magukban véve unalmasaknak is mondhatók ezen kísérletek és nem hisszük, hogy bárki is foglalkoznék ezekkel, ha nem viseltetnék élénk érdeklődéssel a pszichológia iránt. Van több olyan kísérlet, mely több erőt kíván, mint a mikroszkopiai vagy kémiai vizsgálat, a színészes vagy más egyéb gyakorlati munka, mely ott szerepel a tanterven. A pszichológia tudományos értéke nem kevesebb más tudományokénál, mégis, hogy az egyetemeken általánosan kultiválják, ahhoz nem elegendő valamely tudomány természete és lényege, hanem szükséges, hogy a tanulók kellőképen érdeklődjenek is iránta. Szellemi haszon szempontjából bizonyára többet ér, ha szeretettel tanuljuk a botanikát, vagy elmélyedünk az ásványtannak legkülönlegesebb kérdéseibe, mintha érdeklődés nélkül nézzük végig a pszichológiai kísérleteket, melyekből nem sokat értünk. Viszont ennek ellenkezőjében épen annyi igazság rejlik. Ha egy tanuló szívvel-lélelekkel a pszichológia tanulásának adja magát, nem húzhat ebből kevesebb hasznot, mintha kelleetlenül elszánja magát valamely más tárgy tanulására, mely nem ébreszti föl benne az *érdeklődést* és az *ismeretvágyat*. Az

érdeklődés és az ismeretvágy a művelődés nélkülözhetetlen föltételei.

Kell-e azt e helyen fölemlíteni, hogy a tudományágak közül csupán azok hasznosak, melyek fölébresztik az emberben az érdeklődést és amelyek valamely lelki szükségetet elégítenek ki.

Annyi bizonyos, hogy ha az egyetemeken a kísérleti pszichológiai vizsgálatok kötelezők lennének, sokkal alaposabban foglalkoznának a tanulók ezen tudománnyal.

Hazai művek.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság pécsi fiókkörének Évkönyve az 1910—11. évről. Szerkesztette *Szieberth Róbert* egyesületi titkár.

Csodálkozva vesszük a kezünkbe ezt a vaskos kis könyvet: «hát annyit lehet dolgozni egy év alatt, hogy 200 oldalnál is többre terjedjen az elmondása?» Amikor aztán átolvassuk, azt vesszük észre, hogy nem is évkönyvet olvastunk. Ez a cím nagyon is szerény ahhoz a gazdag tartalomhoz, amit a könyv ad. Röviden legalább így jellemezhetnők: a gyermektanulmány minden ágából tartalmaz tudományos értekezést s a maga egészében nemcsak arra alkalmas, hogy a gyermektanulmányozás iránt az érdeklődést felkeltse, hanem meg is ismerteti a gyermektanulmány módszereivel, bizonyos irányú eredményeivel és ezek gyakorlati alkalmazásával. Az Évkönyv cím annyiban mégis jogos, mert ezek a tanulmányok a pécsi fiókkör nyilvános értekezletein előadási tárgyak voltak. A titkári jelentésben olvassuk ezt, ugyancsak innen ismerjük meg a pécsi fiókkör megalakulásának és első éveinek történetét, az 1912. évi nyilvános értekezletek tervét, továbbá azon intézmények meghonosításának gondolatát, melyek részint az intenzívebb gyermektanulmányozást szolgálják: *szakkönyvtár* megalapítása, *kísérleti laboratórium* felállítása; részint pedig a gyermektanulmányozás eredményein alapulnak: az *iskolaorvosi intézmény* meghonosítása, *kisegítő iskolák* állítása.

Nagyon szeretetteljes *előszót* írt hozzá *Majorossy Imre* kir. tan., nyug. polgármester, iskolaszéki elnök. A gyermek fejlődése, egész

élete iránt érzett eleven szeretetre valóban szüksége van minden gyermektanulmányozónak. *Gyömörey Zsigmond* dr. tan. képző-int. igazgató a nyilvános értekezletek előtt tartott *Megnyitóbeszédében* a pedagógia és gyermektanulmány szoros kapcsolatát ismerteti.

A számos tanulmányt csak vezéreszméikben ismertetjük. 1. A pedagógusok, orvosok és jogászok kiképzése a gyermektanulmányból. Előadta: *Nagy László*. Megjelöli azt a 3 főirányt, amelyben a gyermektanulmányozás alkalmazásra talál: a) a nevelésben, b) az orvosi tudományban, c) az igazságszolgáltatásban.

A gyermektanulmányozás nagy szociális jelentőségéről *Angyal Pál* dr. egyetemi tanár a pécsi fiókkör díszelnöke írt.

A három orvosi előadás közül, melyet a könyv tartalmaz, a *gyermek szellemi rendellenességei* címen *Dr. Sipőcz Géza* elmegyógyintézeti főorvos a szellemi rendellenességek fajaival, mindegyiknek sajátosságaival, okaival és a javítás, gyógykezelés módjaival ismertet meg bennünket. *Dr. Kenessey Aladár* a *gyermekkori szembetegségek és fénytörési rendellenességek* ismertetésével kapcsolatosan meghatározza az iskola egészségi szabályait a szem megóvása céljából.

A pedagógiával szorosan kapcsolatos az *esztétikai nevelés* kérdése. *Párkányi Norbert* főgimn. tanár két vezető szempontot állapít meg: 1. legyen *egyetemes*, 2. alapuljon *gyermek lelki életén*.

A gyermektanulmányozás különböző irányjaiban használt u. n. *kérdőíves* módszert *Polácsi János* szabolcs-bányatelepi tanító ismerteti. A következő kérdések kutatásával foglalkozik: 1. a tantárgyak szeretete; 2. a gyermekek ideáljai; 3. a gyermek esztétikai érdeklődése; 4. a gyermek egyénisége; 5. jellemlapok.

Meg kell még említenünk egy nagyon szép beszélgetést *Szabóné Karay Anna* író tollából a gyermek szivéről, «mely a lélekbúvárnak tanulmány, a tanítónak anyag, de az édesanyjának mindenkor paradicsomkertje, menországa, melyben a szép és jó érzelmek angyalait nevelgeti.»

Bors Jolán.

Pedagógiai dolgozatok. A főiskolai tanügyről. *Irtá Schneller István* dr., egyetemi tanár Kolozsvárt. Harmadik kötet. Hornyánszky V. könyvnyomdája, Budapest, 1910.

A jelen ismertetés tárgya *Schneller István* nagy művének, a «Pedagógiai Dolgozatok»-nak egyik fejezete. Az, mely a *középiszkola reformjával* foglalkozik. Az egész mű ugyan a főiskolai tanügynek van szentelve, de mert *Schneller* a folytonos átmenetet, kölcsönhatást keresi, sőt akarja biztosítani az egyes iskolafajok és a főiskola, sőt minden iskola és a tudományos vagy gyakorlati élet

között, mi sem természetesebb, hogy a főiskola reformját a középiskola reformja nélkül nem véli megoldhatónak.

Schneller pedagógiájának alapgondolata a *személyiség* eszméje. A személyiség kialakítása azonban mint a nevelés célja szerepel nála. A nevelést tehát a személyiség természeti gyökerén, az *egyénségen* kell kezdeni. Amit minden korok helyesen látó nevelője argumentumokkal bizonyított, amit a modern pedagógia a gyermektanulmány bizonyágaival erősít meg, ugyanarról: az egyénségnek nagy szerepéről tesz konfessziót Schneller is, amikor így ír: «Minden egyes egyénit a szerves egész, az Universum, önmagának fenntartása és fejlesztése érdekében külön-külön teremt a véges tényezőknek, a kölcsönható életnek felhasználásával.» A nevelés célja tehát, hogy az egyén az ő sajátossága, egyénisége alapján tudjon «érteni», «értelmezni» és «cselekedni». Amely egyén erre a képességre szert tett, az etizált egyéniség, azaz személyiség. A személyiség kiépítése a középiskola feladata. Mielőtt azzal foglalkoznék, miképpen éri el a középiskola e feladatát, igen épületes elméletet ad Schneller az általános műveltségről, mint amelynek a jövő nemzedék számára való biztosítását a mai középiskola célul tűzi ki.

Schneller szerint az általános műveltséghez nem elégségesek a sokoldalú ismeretek és ügyességek. Ezekon, mint megszerezhető birtokokon kívül szükséges még egy személyileg minősítő vonás, erkölcsi habitus, mely a műveltséget igazi műveltséggé teszi: *ez az egyénséget átható szeretetnek szelleme*. Mire képesít bennünket ez a szeretet? Arra, hogy «másnak a lelkébe behelyezkedjünk, érezzük, amit más érez; értsük úgy a gondolatát, ahogy ő gondolta; mások akarását és cselekedeteit ne a magunk, hanem az ő érték-képzeteikkel mérjük és mérlegeljük.»

Nem sok kommentár kell Schnellernek ezen elméletéhez. Nem egyebet akar ő, mint szoros kapcsolatot, mely a humanizmus szent jegyében összeláncolja az emberek lelkeit. Ezt a szoros kapcsolatot, a humanizmus kapcsát, Schneller úgy véli megteremthetőnek és fejleszthetőnek, ha már magukban a középiskolai tantárgyakban is lesz összefogó kapocs, mely az iskola tárgyait egy magasabb szempont alá helyezi. Ez a magasabb szempont pedig nem egyéb, mint a *történeti fejlődés* szempontja. Schneller a történetet központi tárggyá szeretné tenni. Azt óhajtja, hogy az *egyes*, mint ember élje át minden mozzanatában az emberiség történetét, mert csak így tud etikai magaslatra emelkedni és csak így lesz képes szerves módon beletaglalódni nemzete útján az emberiség egészébe.

Minden tárgyat a történeti fejlődése szerint lehet tanítani s ily módon a középiskolának egyedüli tárgya a történet lesz. Az

összes tárgyak: vallás, földrajz, természettudományok stb. beilleszthetők a történeti fejlődés keretébe. Sőt még a matézis is alkalmazkodhatik a történethez, midőn az egyes népek szám- és mértékrendszerét és az ebben követett módszert is bemutatja s menetében a fizikához is simul.

Már ezen általános elvekből is láthatjuk, hogy Schneller középiskolája a középiskola ellen emelt számtalan és jogos panaszt megszüntetne. Mennyit panaszkodnak például a tárgyak sokfélesége ellen. Mennyit kergetjük a gyermeket egyik képzetkörből a másikba! Mennyi szakférfit kívánalmakat állítunk fel a gyermekkel szemben, tekintet nélkül szaktársaink követelményeire! Schneller középiskolája elejét venné a szaktanári követelmények túlzásainak, megszüntetné a túlterheltséget és azt a forró lázként elharapódzó tanulási taediumot, mely a tanulókat napról-napra jobban hatalmába ejti.

Úgy a történet, mint az ezzel összefüggő összes tárgyak megkívánják egy *előkészítő iskola* létesítését. Ide az elemi iskola III. osztályának végeztével léphet a gyermek. Az előkészítő iskola két évfolyamát követi a *progimnázium* három és a *gimnázium* ugyancsak három éves évfolyama.

Ha e középiskolai eszményt összehasonlítjuk a mai középiskolával, rögtön látjuk, hogy sok előnye van a mai felett.

Előnyös a Schneller-féle eszmény azért, mert megteremti az annyit emlegetett és óhajtott átmenetet az elemi iskolából a középiskolába; mert ez magát a középiskolát is két részre tagolja, melyek mindegyike egy-egy egészet alkot, mindegyikéből egy-egy-egy képzetkörrel távozhatik a tanuló.

Didaktikai előnyei is vannak Schneller középiskolai eszményének, mert *figyelemmel kíséri az ifjú lelkének fejlődését*; az alsóbb osztályokban a dolgok ténylegességét, a felsőbb osztályokban a dolgok okszerűségét tanulják a tanulók. Didaktikailag előnyös, hogy a latin nyelvet egy más, nem grammatikailag, hanem közvetlenül tanult élő nyelv segítségével tanulhatja a tanuló. Didaktikai előny az is, hogy a tanulók a progimnáziumban választhatnak a *mult* kulturájának főnyelve és a *jelen* kulturájának főnyelvei között. Pedagógiai előnye az, hogy az érzelmet nemesíti. Mert a történettanulásnál nem az abban előforduló kész dolgok ismeretei a lényegesek, hanem az, hogy a tanuló magát a történeti folyamatot átélje. Azt kell megtanulnia az ifjunak a történetből, hogy «a szellem hogyan bontakozik ki az anyagnak, az önzésnek táljáról, hogyan szünteti meg a tér és idő korlátait, hogy még a rossz is miként emeli sötét hátterével magát a jót, hogy még a vérengző küzdelem is, mely gyűlölettel folyik nemzetek közt, arra

való, hogy a nemzetek egymást megismerjék, egymást kölcsönösen megbecsüljék.» A történet ily szellemben való tanulása az egyéniséget etizálja, fogékonyá teszi más baja iránt, felkelti az altruisztikus érzéseket.

Mikor az ifjú az iskolák e tagozatán keresztül ment, érettségit tehet s elmehet mindazon állásokra, melyek az általános műveltséget feltételezik. E gimnáziumi érettségi megadja az önkéntességi jogot, feljogosít bármely szakiskolába, akadémiára való lépésre, csak egyre nem jogosít fel: az egyetemre való lépésre.

Ma, jól tudjuk, az érettségi bizonyítvány jogosít az egyetemre. Schneller szerint erre csak az egyéni képességek jogosíthatják fel az ifjút. Ezeknek a fejlesztése pedig a *lyceum* feladata, mely a középiskola fölé helyezett két évfolyamával az összekötő kapcsot képezi a középiskola és az egyetem között. *Kemény Gábor dr.*

Külföldi művek.

Forschung und Unterricht in der Jugendkunde. Im auftrage des Ausschusses für Jugendkunde Herausgegeben von Otto Lipmann und William Stern.

Gyermektanulmányi kongresszus tartására készülünk. Ebből az alkalomból hívjuk fel a figyelmet a világ gyermektanulmányi mozgalmának tevékenységére, intézményeire és munkálkodóira. Egy munka jelent meg, mely tájékoztat róluk. Első része egy nagyobb munkának: *Forschung und Unterricht in der Jugendkunde*. A *Bund für Schulreform* gyermektanulmányi osztályának megbízásából 14 külföldi munkatárs segítségével *Lipmann Otto* és *Stern Vilmos* szerkesztették ezt a füzetet, mely különösen reánk, a magyar gyermektanulmányra és annak művelőire nagyfontosságú azon, mondhatnám, előkelő helynél fogva, amelyet ebben az internacionális jellegű műben a magyar elme és a magyar tudomány elfoglal. Külön, önálló fejezetben olyan képét kapjuk a magyar gyermektanulmány jelenének, amely valóban tiszteletet parancsol.

A szerkesztők három fejezetre osztották az anyagot: A/ Németország; B/ Külföld; C/ Internacionális intézmények. Mindegyik szól a fellelhető folyóiratokról (gyűjteményes monografiákról), egyesületekről, társaságokról, intézményekről, kongresszusokról, helyenként egyetemi előadásokról és gyakorlatokról, melyek gyermektanulmányozással foglalkoznak. A fontosabb adatokat a következőkben foglaljuk össze:

I. Összesen tíz olyan folyóirat van, mely kizárólag a gyermektanulmányozás szolgálatában áll. 81 folyóirat pedig időnkint foglalkozik gyermektanulmánnyal. Az előbbiek között a magyarságot képviselő «A Gyermek»-nek a szerkesztők bő, különálló fejezetet szentelnek, mint a legszervezettebb folyóiratok egyikének. Terjedelemre nézve is egyike a legelső lapoknak.

II. A gyermektanulmány művelésére a világ minden részében egyesületek, társaságok alakultak. Számuk tekintélyes. Ime a legfontosabbak:

1. *Németországban*: Verein für Kinderpsychologie, Vereinigung für Kinderforschung, Bund für Schulreform. 2. *Belgiumban*: Algemeen Paedologisch Gezelschap, Société belge de pédotechnie. 3. *Angliában*: Child-Study Society (1400 taggal). 4. *Franciaországban*: Société libre pour l'étude psych. de l'enfant. 5. *Japánban*: Nippon Jido Kenkyu Kwai. 6. *Németalföldön*: Vereeniging vor Kinderstudie, Paedologisch Gezelschap. 7. *Ausztriában*: Österreichische Gesellschaft für Kinderforschung. 8. *Lengyelországban*: Lengyel gyermektanulmányi társaság. 9. *Oroszországban*: Kísérleti pedagógiai társaság. 10. *Svájcban*: Psychoanalytische Vereinigung. 11. *Magyarországban*: Magyar Gyermektanulmányi Társaság. 12. *Egyesült-Államokban*: Association of Coll. Alumnae (szakosztály).

59 társaság foglalkozik a gyermektanulmány kérdéseivel, ezek között van 27 kizárólag gyermektanulmányi irányzatú. Az utóbbiak között legnagyobb az angol Child-Study, második helyen van a japán társaság, harmadik pedig a mi társaságunk. Megelőzzük Belgiumot, Németalföldet, sőt magát Németországot is, messze magunk mögött hagyva Ausztriát, melynek nincs önálló orgánuma. A «Bund» szerkesztői maguk is kiemelik Magyarországot, öt hasábot szentelvének neki, ezzel olyan terjedelemben jelent meg a hazai gyermektanulmány ismertetése az egész művelt világ előtt, milyennel csak Németország, Anglia és az Egyesült-Államok dicsekedhetnek. Még nagyobb lett volna ez a fejezet, ha az iskolai egészségügy, a pedagógia ide vágó részei is helyet nyertek volna. A magyar gyermektanulmány szervezéséhez csak az angolok és a német «Bund» szervezete hasonló. Így leszögezhetjük azt a tényt, hogy a magyar gyermektanulmányi társaság az első között foglal helyet e társaságok sorában.

III. *Intézmények*. A gyermektanulmányi intézmények száma az utolsó évtized alatt nőtt meg. Hatásukra nézve elég annyit mondani, hogy hivatva vannak az egész oktatásügyet átalakítani, abban az irányban, melyet ezek az intézmények képviselnek.

Azon 40 intézet között, melyek a gyermekek tanulmányozásával foglalkoznak, 20 a szorosabb értelemben vett pedológiát mű-

veli első sorban, míg a többi csak inkább általános lélektani vagy pedagógiai irányú. A Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak a maga nemében páratlan intézménye a Gyermektanulmányi Múzeum, melynek hasonmását egy állam sem mutathatja fel. A szerkesztők két hosszú hasábon keresztül ismertetik ezt az intézményt. A budapesti áll. tanítónőképző-intézetten kívül még csak Brüsszel városának van hasonló intézménye. Különösen fontosak azok az intézmények, amelyek abnormális és fogyatékos érzékű gyermekek vizsgálatával foglalkoznak. A gyógypedagógia terén számos modern intézmény teljesít nagy hivatást. Sajnos ezeknek csak egy kis töredéke talált a munkában helyet.

IV. *Kongresszusok.* Külön helyet foglalnak el ma már minden tudományágban a kongresszusok. Gyermektanulmányi kongresszusokat tartanak Németországban, Oroszországban és újabban nálunk s ezeken kívül internacionális gyermektanulmányi kongresszusok is tartatnak. (Brüsszelben volt 1911-ben az első nemzetközi gyermektanulmányi kongresszus.)

V. *Pedológiai előadások* a következő helyeken vannak: a bonni, tübingeni; tokiói és kiotoi; a worcesteri egyetemeken; továbbá a brüsszeli városi és a VI. ker. Budapest állami tanítónőképző-intézetekben. Ezen kívül számos szemináriumban, laboratóriumban tartanak időszakonként előadásokat és gyakorlatokat a kísérleti pedagógiából.

Állíthatjuk, hogy egész földünk gyermeknevelés-ügyében teret hódított már magának a gyermektanulmány. Pedig még csak kezdetén van ez az ifju tudományág, de már lombja bontakozik, gyümölcsei kezdenek érni. Kiváló elméket foglalkoztat, a szerzők egész hosszú sorát állították össze mindazoknak, akiknek e tekintetben érdemeik vannak. E névsor amellet szól, hogy kiváló egyének, orvosok, pedagógusok fáradoznak a gyermekek testi-lelki világának felderítésén, akiknek munkásságát, eredményeiket nem lehet többé kicsinyes mosollyal fogadni. *Gyulai Aladár.*

Over de ontwikkelingsgang der kinderlike productivitet. A gyermeki alkotómunka fejlődéséről. Irta *Schreuder A. J.*, az arnhem-i gyógypedagógiai intézet igazgatója. Különlenyomat a «Tijdschrift voor Onderwijs en Handenarbeid» (A kézimunka-oktatás közlönye) 1911. évi októberi számából. Nordhoff kiadása, Groningenben (Hollandia).

Az alkotó tevékenység a gyermektevékenykedés egyik alakja, mely azonban a három éves kor kezdete előtt csak szórványosan jelentkezik. Az ilyen esetek azonban ritkaságszámba mennek. Tények tanúsítják, hogy az alkotó tevékenység a gyermekeknél

csak a harmadik évnek a vége felé, vagy a negyediknek az elején szokott jelentkezni.

A gyermek alkotó tevékenységének fejlődésében a következő idő- és haladásbeli szakaszokat kell megkülönböztetni.

I. időszak, melyben *a foglalkozás célja csak a foglalkozás és nem az alkotás*. A gyermekrajzoknak irodalmilag is eléggé tárgyalt kérdéseit mellőzvé, itt csak a kézimunkára óhajtunk valamivel részletesebben kiterjeszkedni. A gyermek fejlődésének e fokán csak azért munkálkodik, épít, fúr, farag és gyúr, gyűjt halomra stb., hogy legyen mit ismét elemeire bontania, visszacsinálnia, kezének egy mozdulatával megsemmisítenie. A rombolás magában épen akkora örömet szerez neki, mint az alkotás. Mindkét foglalkozás nem egyéb, mint a növekedő erő érzetének nyilvánulása a környező külvilággal szemben.

A kézi foglalkozások között kettő van olyan, melyek a gyermeket közelebből érdeklik, t. i. a *papírvagdálás* (alkotás) és az *agyagból való alakítás* (mintázás). Az anyák, különösen az idegebbek, rendszeren túlzásba viszik a gyermeknek az ollótól való eltiltását, holott épen ők vannak hivatva rá, hogy megmutassák, miként lehet ollóval egy darabka papírból csinos, a gyermeknépséget nagyon érdeklő s alkotó képességét nagyon fejlesztő apró tárgyakat kialakítani; és a fiúk minő érdeklődéssel zajongják körül az atyát, kinek ollója alól most egy lovacska, majd egy tehén, juh, macska stb., vagy a gyermek képzeletében megjelent valamely tárgy tűnik elő. Hasonlót mondhatni az agyagból, vagy más u. n. gyurmából (plasztilinból) alakítható állatokról és tárgyakról is.

A gyermek egyelőre közömbös a képzelt tárgyhoz való alakbeli hasonlóság kérdése iránt. Egy darabka kiollózott papír szintoly jogosan helyettesíthet számára egy emberi alakot, mint pl. egy kocsit, mivel a papirdarab az ő lelke előtt egyelőre csak *jelkép*. A fejlődésnek egy kis lépéssel magasabb fokán keletkezik lelkében az ábrázolt személy, állat, lény, tárgy szembetűnő ösmertető jelének a megkövetelése. (Érdekes e fokozatosság feltüntetésének szemléltetése Hogan asszonyság *«A study of a child. London and New-York. 1898, Harpor & Brothers»* című munkája.)

A játékszerkészítés, mint a fejlődés II. időszaka. A fejlődés e fokozatán nem a céltalan foglalkozás, hanem az alkotás a cél, ugyanis: ez időszaktól fogva a gyermek törekvése arra kezd irányulni, hogy olyasmit állítson elő, aminek játékos életkorában hasznát veszi. A kisebbek korbácsot, gyepőt, kantárt, lapátot, ásót, papírból csónakot, vitorlát, hajócskát, az idősebbek egy darab koloncból teljesen fölszerelt hajót, egy hajlékony fából ijjat, hozzá nyíl-

vesszőt, parittyát, fűzfa, mogyorófa, nyárfa háncsából tilinkót, kürtöt stb. készítenek és bámulatosan sok munkát képesek egy bicsakkal s különben értéktelen vagy használatból kiment tárgyak és anyagok értékesítésével létrehozni. A leánygyermek e fokozaton nem terjeszkednek ki oly széles körre, mint a fiuk; nagyobbára csak a *bábuzás* meg a *főzősdi* az, ami figyelmüket leköti, mintegy ujjmutatást adván ezzel a természet amaz élethivatás felől, mely e nemre várakozik.

A *III. fokozat a gyakorlati élet számára való termelés időszaka*. E fokozat a gyermek fejlődésében a legfontosabbak egyike, amennyiben az élet a maga komoly követelményeivel kezd jelentkezni. «Meggyőződésem szerint, mondja Schr., a gyermek fejlődés-menetének a láncolatán főleg ez az időpont követel különös meg-rögzítést, melyben az apró népet az a törekvés kezdi vezetni, hogy a gyakorlati életben használható tárgyak előállításával foglalkoz-zék!» A gyermekfoglalkozások e fajtájára vonatkozólag főleg a falusi és tanyai iskoláknál lehet érdekes és tanulságos adatokat gyűjteni. A tantervek a gyermek kézügyességi oktatásánál föl-használendő anyagokat ilyen sorozatban szokták megállapítani: papír, mintázó anyag, kemény papír és fa. Részemről kissé meg-fordítom a sorozatot és fiúkkal előbb famunkákat végeztetek, mely rájuk nézve inkább kézügyben van, mint a karton.

A gyermek a fejlődés jelen fokán azonkívül, hogy saját használatra készít valamit, szokja meg azt, (főleg a dologban rejlő etikai tényezőre való tekintetből), hogy olyan munkát is végezzen, amely nemcsak a saját maga, hanem a családtagok, a tanulótársak, vagy éppen szélesebb körök számára is valamely szolgálatot képes teljesíteni. Soha se fogjon a gyermek olyan munka végzéséhez, melyre nézve a rendeltetést illetőleg már előre meg nem állapodott. Áll e szabály különösen a fa-, valamint a kartonmunkákra nézve, mind az anyagkimelés, mind a tartósság szempontjából. Ami főleg a használhatóságot illeti: alig van körülmény, mely a munkakedvet inkább lohasztaná, mintha tapasztalja a gyermek, hogy idejét, erejét, lelkesedését olyan tárgy előállítására pazarolta, mely esetleg használatba sem vehető, vagy rövid használat után a lomtárba kerül.

IV. időszak a szépművészeti elem föllépése. A gyermeknek, szintugy mint a műveltségnek általános fejlődésében a célszerűség és használhatóság követelménye korábban lép föl mint a szépségé. Némely gyermek elégnek tartja, ha az első helyen hangoztatott követelménynek megfelelhet; amely gyermek azonban a célszerűség, hasznosság követelményének kielégítésében a netovábbat már elérte: annál önkénytelenül támad az a vágy, hogy készítménye a szépség iránt

keletkező követelményeknek megfelelően, mely törekvés ismét új technikai készségek elsajátítására s alkalmazására, vagyis magasabb műveltség megszerzésére sarkalja a forrongó ifjú szellemet.

Záradékol még néhány szónyi megjegyzéssel tartozunk.

a) Tekintettel a gyermeknél az előbbieken jellemzett önkéntes tevékenységre nagyon vizás dolog a gyermeknek időt és tért nem engedni az önkéntes tevékenységre. Pedig meggondolhatnók, hogy ezzel a gyermeket nem csak életörömeben, hanem életrealósága természetes fejlődésében is gátoljuk.

b) A tapasztalás azt tanúsítja, hogy az önkéntes termelő tevékenység nem minden gyermeknél jelentkezik egyenlő magaslaton. Hajszoljuk-e a maradozókat vagy teljesen föl hagyjunk velök? Egyiket se tegyük, hanem a kézügyesítő oktatást úgy rendezzük be, hogy a gyöngébbeknek ne legyen nagyon kemény dió, a tehetségesebbeknek pedig kellő munkát adjon.

Sándor Domokos.

Das Seelenleben des Kindes. A gyermek lelki élete. Ausgewählte Vorlesungen von *Dr. Karl Groos*. 3-ik kiadás. Berlin, 1911. Reuther és Richard kiadványa. Ára füzve 4.80, kötve 5.70 márka. 334 oldal.

A giesseni egyetemen tartott lélektani előadásainak legérdekesebbjeit foglalta össze fentjelzett című könyvében Groos Károly tanár, a gyermektanulmány e kiváló német művelője. A mű nem rendszeres gyermeklélektani tankönyvnek vagy vezérfonálnak készült, hanem csupán az a célja, hogy a gyermek lelki életének egyes legfontosabb jelenségeiről beható tájékoztatást nyújtson. Összesen 17 fejezetben ismerteti a gyermek csodás lelki világát s a gyermek lelki fejlődésének főbb mozzanatait és ezek föltételeit. Egészen új részlete a jelen kiadásnak a gyermek érzelmeiről s kedélyvilágáról szóló XVII. fejezet, de gyökeres átdolgozást nyertek benne a gyermek játékaról s értelmi jelenségeiről szóló fejezetek is. Az egész művet a gyermek igaz szeretete lengi át, épen ezért mindvégig nemcsak tanulságos, hanem rendkívül élvezetes olvasmány is.

Groos tanár műve sok olyan problémát ölel föl, amelyet minden igaz nevelő is élvezettel s örömmel kell hogy tanulmányozzon s nevelő munkájában rendkívül megbízható vezetőre talál a műben.

Répay Dániel.

Über Erholungsheime für kränkliche und schwächliche Schulkinder als Hauptmittel zur dauernden Kräftigung der kindlichen Gesundheit. Irta *Dr. Sonnenberger*. Worms. Fischer Heinrich kiadása.

A gyermeki kor szociálhigienikus intézményei közt az utóbbi években a rendesnél nagyobb mértékben foglalkoztatta a közfigyelmet a gyöngé és beteges tanulók üdülöhelyeinek és a szünidei telepeknek kérdése. Ez utóbbiak, mint tudjuk, mindenütt erős lendületet vettek ujabban. De tagadhatatlan, hogy ha ezeknek a modern higienikus követelményekkel lépést tartó fejlesztésére nagy gondot fordítunk s rendeltetésüket, mint az államélet organikus feladatát fogjuk fel, folytatni és kiépíteni szükséges a művet a szorosán vett pedagógiai és emberbaráti teendőkön túl egészen addig, ahol a fajpolitikai és társadalomhigiéniai szempontok kezdődnek, vagyis ki kell fejleszteni a mai szünidei telepeket az iskolai egészségügy oly faktoraivá, melyek a jövő nemzedék legbecsesebb kincsének, épségnek és egészségnek zálogait hordják magokban s a nemzet erőforrásait biztosítják.

Ezt a lépést ma már mind sűrűbben kezdik megtenni a külföldön s a szünidei gyermektelepek mindinkább kezdenek kinőni kezdetleges szűk kereteikből, hogy a népegészség fontos és egyetemes tényezőivé váljanak. Nálunk, ahol a szünidei telepek aránylag csak ujabban keletkeztek, sokkal kevesebbet foglalkoztak eddig általános szociálpedagógiai és iskolaegészségügyi szempontból a kérdéssel, semhogy érdeklődésre ne tarthatnának számot a mozgalom legtekintélyesebb német előharcosának *Sonnenbergernek* elismerésreméltó fáradozásai, melyekkel ezt az intézményt szélesebb alapokra akarja fektetni s jövőbeli kialakulása körvonalait a társadalmi profilaxis szempontjából megrajzolva, egy általánosabb népegészségügyi program kiegészítő részévé tenni.

Az a törekvés, hogy a városok kevésbé vagyonos osztályának gyöngé, testi fejlődésükben visszamaradt, vérszegény vagy skrofulózus gyermekei időnkint erdős, hegyes vidékekre küldessenek, ahol egyszerű, de tápláló ételmezésben részesülhetnek, már a múlt század hatvanas éveiben észlelhető volt. De csak 1876-ban kezdődött e téren az igazi szervező munka *Bion Walter* zürichi lelkész nemes fáradozásaival, aki elsőnek valósította meg a tulajdonképeni szünidei telepet azzal, hogy hatvan szegény, beteges zürichi iskolás gyermeket több hétre a hegyek közé küldött és pedig a legjobb eredménnyel. Bion példáját aztán a következő években Németország és a külföld több városa is követte s egyesületek alakultak mindenfelé, melyek az iskolákkal kapcsolatosan a mozgalmat széles alapokon fejlesztették tovább, amint azt részletesen adja elő Bion alapvető műve *«Die Ferien-Colonien und verwandte Bestrebungen auf dem Gebiete der Kindergesundheitspflege.»* (Zürich, 1901.)

Látjuk azonban Bion művéből, hogy a szünidei telepek fejlődése néhány évtizedig nem igen mozdult előre, amennyiben a

gyermeket többnyire paraszt fogadóknál szállásolták el, habár már voltak egyesületek, melyek saját szünidei otthonokat tudtak felállítani, amelyeknek belső berendezése megfelelt az ilyen intézet tulajdonképpeni céljának, ami által mindenekelőtt a fogadói élet hátrányai lettek mellőzhetőkké az ellátás költségeinek jelentékeny csökkentése mellett.

Az eszme továbbfejlesztése érdekében azonban erős propaganda indult meg már tíz évvel ezelőtt *Sonnenberger* dr. részéről, aki abban az irányban fejtett ki nagy és buzgó munkásságot, hogy a szünidei telepek és otthonok valóságos gyermeküdülőtelepekké fejlesszenek ki. Ennek előnyei a következők volnának. Míg a szünidei telepek évenként csak két-három hónapig vehetők igénybe s a hátralévő idő alatt üresen állanak, addig az üdülőtelepek egész éven át felváltva tölthetők be, ami nagy fontossággal bír különösen az edzésre alkalmas téli sporttal összekötött téli kurák által utóbbi időben elért kedvező tapasztalatok mellett.

Természetesen ennek megvannak a maga elengedhetlen előfeltételei: a telepeknek alkalmas helyen kell feküdniök, masszívan építve és fűtőberendezéssel ellátva. De ezzel szemben egész éven át jelentékenyen több gyermek részesíthető az üdülés és ápolás jótéteményeiben is, mint az eddigi korlátolt, az évszakoktól és az iskolai szünetektől függő üzem mellett. Míg ugyanis iskolaorvosi tapasztalatok szerint az összes iskolásgyermeknek legalább 8—10%-a volna ráutalva ily ápolásra, addig a jelenlegi rendszer mellett legfeljebb 3—6% részesülhet abban, a többi nem. Továbbá a mostani állapotok szerint csak a legszegényebb néposztály gyermekei vehetők figyelembe, holott a javasolt rendszer mellett a középosztály gyermekei is részesülhetnek e kedvezményben. Ezek a megfontolást érdemlő tekintetek eredményezték, hogy némely külföldi város, illetőleg egyesület újabban már alkalmasan fekvő, higiénikusan berendezett gyermek-üdülőmenhelyeket létesített vagy tervez létesíteni.

A gyermek-üdülőmenhelyeknek tulajdonképpeni célja volna oly gyermekeknek szolgálni tartózkodó helyül, akik krónikus betegségekben, mint könnyű skrofulózis (súlyos skrofulózis ugyanis már a tengeri fürdőt teszi szükségessé), vérszegénység, idegesség, gyöngeség, légzőszervek bántalmai (itt is a tuberkulózis fertőző tulajdonsága miatt ki van zárva), rachitiben szenvednek, vagy pedig akiknek ellenállóképességük szüleiktől eredő tuberkulótikus, alkoholos vagy szexuális terheltég, kedvezőtlen lakásviszonyok, rossz táplálkozás következtében csökkent vagy végül kiállott betegség után lábadozóban vannak. A menhelyek ez esetben gyógyítólag, javítólag vagy megelőzőleg kell hogy hassanak.

Hogy ily gyermekeken, amilyenek tudvalevőleg az iskolákban magas percentuális arányokban fordulnak elő, alaposan lehessen segíteni s hogy őket későbbi hivatásukra s a létért való harcra megedzhesük, erre nincs alkalmasabb mód, mint több héten át tartó racionális üdülő-kúra az iskolai kor alatt. Az ilyen kurák úgy hatnak, mint a növési energia, a szövethépző erő accumulatorai. Az ily ápolás nem teheti ugyan mindjárt atlétává a gyöngéket, de alapját vetheti meg sok beteges, erőtlen ellenálló képességű gyermeknél a jobb testi fejlődésnek, a betegségekkel s különösen a tuberkulózissal szemben való nagyobb ellenállásnak s közvetve a fokozottabb keresetképességnek. Lényeges gyógyeredményei az ily kezelésnek az aránytalan súlygyarapodás, a mellbőség s a légzésnagyoobbodás, a vörös vértestecsek szaporodása s az egész élet fő központi szervének a szívnek megerődése, izomgyarapodás s a vérnyomás lényeges emelkedése következtében. Hogy ezzel a szellemi képességek, a lélek és a kedély is csak nyerne, nem szükséges külön hangsúlyozni.

Hosszu évekre terjedő megfigyelések igazolják, hogy a gyermekeknél az üdülési kurák által elért kedvező hatások a legtöbb esetben tartósak. Természetesen némely ápoltnál ennek a tartósságnak elérése megköveteli sokszor a gyógymód meghosszabbítását vagy ismétlését, a hosszabb utókezelést, tápláló ételeket, fürdőket stb. Értékes anyagot nyerhetünk az ily intézmények részletes költségtervezete s üzemvezetése tekintetében dr. Sonnenberger művében.

Tudatában van természetesen Sonnenberger is annak, hogy ily kibővítése a szünidei gyermektelepeknek tökéletes gyermekszanatoriumokká és klinikákká jelentékeny mértékben fokozná azok költségeit. De abban igaza van aztán, hogy mind e nagy pénzáldozatok bőven megtérülnének az emberi élet ama milliókra menő megtakarítása útján, mely az egészség és munkaképesség fokozásával együtt a nemzet szellemi és anyagi tőkéje gyarapítására szolgálna.

V. S.

Fáradtságmérgek és fáradtságellenmérgek. *Dr. Max Offner,* München. *Die Volksschule,* 1912. 1. füzet.

A fáradtság, akár szellemi, akár testi munka idézte elő, mindig mind a lelki működésekben, mind a szervezetben megnyilvánul. Fáradtság jelentkezésével a munkaképesség mennyisége és minősége nagy mértékben csökken, gyöngül a tudattartalom, kedvetlenség vesz erőt az egyénen és a pihenés utáni vágy lassanként oly erős lesz, hogy a legintenzívebb akarattal sem képes munkáját folytatni. Ezek a mindennapi lélektani tapasztalatok az elfáradásról.

Nehezebben ismerhető fel a fáradtságnak a szervezetre való hatása. Ranke, müncheni tanár, ki azon tudósok közé tartozik, kik a fiziológiával mint önálló tudománnyal először kezdtek foglalkozni, 1865-ben felfedezte, hogy az izmok munkaközben anyagot termelnek, amely pedig nem egyéb, mint savanyú foszforsavas kálium. Ez a kiválasztott anyag mérge. Ezt már Ranke megállapította a következő kísérleténél. Ilyen fáradtságmérget fecskendezett pihent izomba és ez elvesztette ennek következtében a mozgékonyosságát. Mosso Angelo, turini fiziológus, élő, pihent kutyán ismételte meg a kísérletet, úgy, hogy ebbe egy villamos árammal merevgörcsig fárasztott kutyának a vérét vezette és ugyancsak fáradtsági tüneteket észlelt a teljesen pihent kutyán. Hogy az elfáradáskor képződő anyag tényleg savanyú foszforsavas kálium azt az bizonyítja, hogy akár ezen anyagokat, akár fáradt állat vérét fecskendezték pihent izomba, ugyanazon eredményt érték el.

Ezek a tények arra a gondolatra vezették Verworn bonni fiziológust, hogy a fáradtságmérgek kicsapása által az izmok mozgékonyossága visszaadható. És tényleg, konyhasóoldattal kicsapatta a mérget az állat izmaiból s ezzel az elfáradás is megszűnt. Az élő szervezetnél a konyhasóoldat szerepét az artériás vér keringése veszi át.

Az elfáradás tanait *Weichardt* egészítette ki. Abból az alap gondolatból indult ki, hogy méreggel fertőzött test bizonyos mértékig képes ellenmérget kiválasztani, amely a fejlődött mérge hatását semlegesíti. Tengeri malacokat és egereket nagyon kifárasztott és azután megölve őket, előállította izmaikból a fáradtságmérget. Ezt pihent állatokba fecskendezte és ugyanazt tapasztalta, mint Mosso. De az állatok vérében tényleg képződött ellenmérge

s ezt a vért kis állatokba fecskendezve, azt találta, hogy ezeknél a fáradtságmég befecskendezése hatástalan. Ez óriási eredmény volt, amit Weichardt azzal tetőzött be, hogy tojásfehérjéből mesterségesen állította elő a fáradtságmérget és ellenmérget s azt kenotoxinnak, emezt antikenotoxinnak nevezi.

Weichardtnak ezen eredményeit Lorenz, berlini igazgató alkalmazta az emberekre; evégből önmagán és számos tanítványán végzett kísérleteket. Erős izommunkát, az u. n. Weichardt-féle súlyzó, lábgyakorlatokat végezték, amely abban áll, hogy a tornászó 2—5 kg-nyi súlyzót tart a kezében, mellső középtartásban, erősen kinyújtott karral és közben egy mp-es óra ingalengéseire végez negyed körfordulatokat, eközben felváltva a jobb és bal lábát emeli az ütemre térdmagasságig. Már 20, 30 mp múlva észrevehetőleg nehezebben megy a gyakorlat s az illető egyén izmainak előzetes pihenségéhez képest hamarabb, vagy később, végre felmondják az izmok a szolgálatot. A Weichardt antikenotoxinjának hatása egyszerűen volt megvizsgálható. A teremben poralakban hintették ezt szét, a kísérleti személyek tudtukon kívül belelegeztek s az eredmény a munkaképesség hatalmas emelkedése volt. Ugyanez az eredmény mutatkozott a számoltatásnál is. Egyszerű számtani feladatokat kaptak fel a tanulók. Tudva van, hogy minél fáradtabb az egyén, annál kevesebb és értéktelenebb munkát végez. Az antikenotoxin használatánál a munkaképesség emelkedett.

Ez eredmények meglepőek, annál is inkább, mert ilyenformán teljesen uralkodhatnánk az elfáradásunkon, attól magunkat bármikor megszabadíthatnók. Kérdés, hogy tényleg így van-e ez? Igen. Az antikenotoxin tényleg a fáradtság ellenszere volna, ha az izommunka hatása csak mérgek képzésében nyilvánulna. Ez a mérgeképzés azonban csak egyik eredménye az izommunkának, a másik hatását szintén *Verworn* mutatta ki. Egy élő békának az ereibe gyenge és táplálékmentes konyhasóoldatot vezetett be a vér helyébe. Most befecskendezéssel heves görcsöket idézett elő az állaton s ugyanekkor megszűnt a konyhasóoldat keringése is. Az állat csakhamar teljesen kifáradt s minthogy a konyhasóoldat nem keringett, a fáradtságmérgek kicsapása sem következett be s a béka idegei teljesen elernyedtek. Újabb konyhasóoldatnak bevezetésével az idegek újra működtek. Ez a tünet minden újabb konyhasóoldatnak a bevezetésénél ismétlődött, azonban mindig kisebb fokig nyerték vissza az izmok frissességüket, míg végre azután semmi hatás sem mutatkozott, addig, míg savat fel nem oldtak a konyhasóoldatban, később pedig a szilárd alkotórészeitől megtisztított, tehát csak savat, szenet, nátriumot tartalmazó ökör-

vér, majd ez sem idézte elő az izmok felfrissülését. Tehát, ha az izmok munkaképességét meg akarjuk őrizni, nem elég a termelt mérgek semlegesítése vagy kicsapása, hanem bizonyos anyagokat, különösen savakat, nátriumot, szénat kell a testbe juttatni. Ezek az anyagok tehát munkaközben felhasználhattak. Vagyis az izommunka másik hatása a testet felépítő anyagok felhasználásában nyilvánul. Ezt szokták *Verworn*, *Kräpelin* a munka negatív eredményének nevezni, míg a méregtermelés ezzel szemben a pozitív eredmény. Az antikenotoxin egy bizonyos időre tehát tényleg emeli a munkaképességet, de nem szünteti meg a testet felépítő anyagok felhasználódását. A munka ezen hatása csak az elhasznált anyagok, vagyis a táplálék felvételével szüntethető meg.

Bors Jolán, tanítónő, Budapesten.

A tanítók, tanárok oktatása iskolaegészségügyben címen *Guy Montrose Whipple*, Ph. D. (a Cornell Egyetemről) alapos cikket írt az amerikai «Pedagógiai Szemlé»-ben (1910. II.). Az iskolaegészségügy fontossága nyilvánvaló, nemzeti és emberiségi szempontból való fontosságát a jövőndő nemzedék egészséges nevelését illetőleg az eddig tartott két Nemzetközi Iskolaegészségügyi Kongresszus, a nürnbergi (1903) és a londoni (1907) nyilvánvalóvá tette, sőt a londoni kongresszus már a címbeli kérdéstről határozatot hozott. A második londoni nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszus elhatározta, «minthogy az iskolás gyermekek egészségének javítása, a környező feltételek egészségessé tétele nagyban függ a tanító, tanár értelmes közreműködésétől, illetékességétől, érdeklődésétől és köteleességérzetétől, azért elhatározták:

1. Hogy minden tanító-, tanárképző-iskola adjon oktatást a/ a személyi és az iskolaegészségtanból és b/ a testi nevelés elveiről és gyakorlatából. E tárgyak mindegyikének annyi idő adassék a tanítástervben, mint a főtárgyaknak.

2. Hogy a személyi és iskolaegészségügyi gyakorlati és elméleti oktatás rendes részét tegye minden oly intézet tanítástervének, amelyben jelöltek tanítókká, tanárokká képeznek bármily iskolák számára.»

Idéztük e fontos 1907-iki határozatot szószerint, mert ez még sok helyen nem lépett érvénybe. Hogy is lehetett azelőtt, hogy tanítókat, tanárokat képeztünk egészségügyi nevelés, különösen iskolaegészségügyi nevelés nélkül.

Az amerikai cikkirő e határozat gyakorlati megvalósítását a következő kérdőpontokban világosítja meg: 1. Adnak-e közös iskolaegészségügyi tanfolyamokat a tanító-, tanárjelölteknek jelenleg? 2. Miként létesíthetők iskolaegészségügyi tanfolyamok a

képzőiskolákban és miként biztosíthatók? 3. Hogyan tanítható iskolaegészségügy-működő tanítóknak, tanároknak? 4. Mennyi időt fordíthat s fordítson a tanító, tanár az iskolaegészségügy tanulmányára? 5. Mi legyen az iskolaegészségügyi tanfolyam tartalma?

E kérdések vázolják a feladatokat is e téren s így bővebb tárgyalásukra itt nem térünk rá. Csak a legutolsóra adott feleletet ismertetjük. Az amerikai cikkíró ebben látja az iskolaegészségügyi tanfolyam részletes tartalmát: *a/* az iskolaépület fekvése és alapzata, *b/* az iskolaépület szerkesztésének általános elvei, *c/* az osztályterem alakja, nagysága, *d/* az osztályterem megvilágítása, *e/* az iskolai berendezés, különösen a padok és tanári asztalok, *f/* fűtés és szellőzés, *g/* az egészség fenntartása (közelebbi értelemben), *h/* a látás egészségtana, *i/* az olvasás egészségtana, *j/* az írás egészségtana, *k/* a fül egészségtana, *l/* a száj, torok, orr egészségtana, *m/* iskolabetegségek és balesetek, *n/* orvosi felügyelet és *o/* vegyesek, mint a növés, sexualis egészségügyi oktatás, fáradtság, túlhalmozás, pihenő szünetek, tanítástervek, álom, testgyakorlás, diéta és öltözködés.

Ezeket is részletezi, de ezekre sem kell itt kitérnünk. Csak kiemeljük a járványos, ragadós betegségekre nézve amit mond. Ismerje a tanító, a tanár az okot, a tüneteket, a fertőzés idejét, az incubatio, a fertőzhetés idejét s az elszigetelés idejét, a bonyoldalmakat, amiktől tarthatunk, a tanító, a tanár kötelességeit e betegekkel szemben. A gyermekben így a jövőendő nemzedék szokásai, eseményei alakulását, környezetét szabja meg, így testi, lelki egészségét ellenőrzi, védi a tanító, a tanár valóságos hadi állásában a faj javára. A haladást, a boldogságot csak a jó egészség biztosítja. E gondolatokkal hagy el minket az amerikai cikkíró.

Pekri Pekár Károly dr.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK

Olvasóinkhoz és t. tagjainkhoz! A *Gyermek* jelen számához csatolva küldjük az előkészítő bizottságnak a kongresszus érdekében kibocsátott felhívását és tisztelettel kérjük, hogy az ugyancsak idecsatolt levelező-lap felhasználásával a kongresszus tagjával minél nagyobb számban jelentkezni sziveskedjenek. Nem a mi szűkebb társaságunk érdekéről van szó, hanem az egész magyar gyermeknevelésről és vele nemzetünk fejlődését kívánjuk szolgálni s éppen ezért erős a bizalmunk, hogy azok, akik a magyar gyermektanulmányozás törekvéseit, munkásságát ismerik, lelkesedéssel fognak közreműködni a kongresszus sikerének érdekében.

Választmányi ülés. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmánya 1912 nov. 27-én ülést tartott, melyen *Teleki Sándor* gróf elnökölt. A nagy számban megjelent választmányi tagok érdeklődéssel fogadták elnök megnyitó beszédét, melyben örömmel utalt azon eredményekre, melyek a Társaság tevékenységének sikerességét jelzik. Minden jel arra mutat, hogy a Társaság alapítói megértették a kor szellemét, nagyfontosságú eszme szolgálatába szegődtek és munkásságukkal erős, hatalmas bázist adtak a jelen fejlődésének. Jelentős eredménynek kell tekinteni azt, hogy a Társaságon kívül álló hivatalos körökben erős jóakarát és megértést nyilvánult meg működésünk iránt. Ezt mutatja azon tény, hogy az állami költségvetésben 35,000 K-át irányoztak elő gyermektanulmányi célokra. Választmány örömmel fogadja a bejelentést és hálás köszönetet szavaz *Teleki* gróf elnöknek és *Nagy László* alelnöknek lelkes újszerűségükért és eredményes buzgóságukért. Hozzájárul továbbá elnök indítványához és elhatározza, hogy küldöttségileg köszöni meg a minisztérium kegyes belátását és jóindulatú támogatását.

Ezután *Nagy László* alelnök jelentése következett. Meleg szavakban emlékezett meg *Eperjessy István* igazgató, székesfővárosi törvényhatósági bizottsági tag, kiváló pedagógus és úttörő pedológus elhunytáról és nagyszabású kutatásairól, melyeket a gyermek szó- és képzelkincsének megállapítására végzett.

Majd a Társaság ügyvezetésére tért át és erre vonatkozó jelentéseit és javaslatait terjesztette elő. Először a költségvetésnek a Társaságot érintő pontjával foglalkozott s felolvasta a költség-

vetési előirányzatba felvett 35,000 K indokolását. Ezen összegből 18,000 K kisdédóvók segélyezésére szolgál, azonban a törvényjavaslat indokolásában külön tételként szerepel a könyvkiadóvállalat 6000 és a múzeum 3600 K-val. A fennmaradó összeg felhasználásának módozatairól részletes előterjesztést vár a minisztérium. Erre vonatkozólag alelnök következő javaslatot terjeszti be. Fordítottassék 2000 K a központi igazgatás támogatására, 2000 K a vidéki körök segélyezésére és a vidéki agitációra és 1000 K tudományos vizsgálatok elősegítésére. A megmaradt 2400 K-át ez évben a kongresszus céljaira kérje a Társaság. Az eddig gyógypedagógiai szakosztály terhére Társaságunk általános támogatására felvett 4000 K ezen kívül megmarad mint külön dotáció, melyet ezentúl főleg «A Gyermek» fentartására kellene felhasználni.

Ezután a Társaság tudományos működéséről emlékezett meg. A központban szorgalmasan működnek a szakosztályok. A *Weszely Ödön* dr. vezetése alatt álló pedagógiai szakosztály két ülést tartott. Az adatgyűjtő szakosztály *Nógrády László* dr. vezetésével nagyszabású, új gyűjtést indított meg. Tárnya a mese hatása a gyerekekre. *Ranschburg* dr. indítványára a tanfelügyelők útján adatgyűjtést indított meg a Társaság az «egyke rendszer» ügyében. Folyik továbbá a gyermekmisztériumok gyűjtése *Eötvös K. Lajos* vezetésével, mely célra a minisztérium külön 600 K-át adott. Kívánság merült fel arra vonatkozólag, hogy a Társaság törődjön a gyermekvédelemmel, a Liga által elhelyezett gyermekek sorsával. Erre a feladatra *Nemes Lipót* vállalkozott, ki a szombathelyi gyermekmenhely elhelyezett gyermekeit látogatta meg. Ezzel egyidejűleg vizsgálta Budapesten a gyermek sorsát az elzúllott néprétegekben. Kutatásai eredményéről a dec. 8-i értekezleten fog beszámolni. A januári nyilvános értekezlet tárgya «A kerti és erdei iskola» lesz *Sziklás Adolf* és *Gerlits Sándor* előadókkal.

Ballai Károly titkár a múzeumból referál. Az anyaggyűjtés széles körben és szép eredménnyel folyik. Különösen a postamesterek között indított anyaggyűjtés sikerét emeli ki, ugyanis mintegy 50 postamester az ország különböző helyeiről küldött számottevő és értékes anyagot. Bemutatja a választmánynak a múzeumot ismertető ujonnan megjelent füzetét.

Ezután *Eötvös K. Lajos* előterjesztése következett a «*Füzetes vállalatról*». Két füzet jelent meg újabban: *Lovách József*: A vakok érzékszervei és *Szlányi Lajosné*: A nevelés lélektana címmel. Nagy László és *Angyal Pál* dr. füzetei is elő vannak készítve. A Gyermeknevelés kis kátéjának I-része a napokban fog megjelenni. Minthogy ezen füzet terjedelme az előirányoztnál jóval nagyobb lett, javasolja az előirányzott ár megfelelő felemelését. Erre vonatkozólag háromféle

kulcs szerint végzett számításokat terjeszt a választmány elé. Nagy László indítványára a számításokat beható áttekintés végett a pénztárosnak adja ki a választmány azon kérelemmel, hogy ezek tanulmányozása után az elnökség állapítsa meg a káté árát.

Következő tárgy a *Könyvkiadó vállalat* előterjesztése volt, melyet Nógrády dr. szerkesztő helyett Nagy László ismertetett. Jelentette, hogy a Gyermektanulmányi Könyvtár első kötete: Nógrády László dr. *A gyermek és a játék* című műve, megjelent és méltatta ennek erkölcsi jelentőségét. Ez az első tudományos munka, mellyel a Társaság a könyvpiacra megjelent, miáltal igazán tudományos társasággá lett. Választmány köszönetét és elismerését nyilvánítja Nógrády dr.-nak.

Gyulai titkár a fiókkörökről tett előterjesztést. A nagyváradi fiók nagy nehézségekkel küzdve központtól vár anyagi támogatást. Szeged már beterveztett költségvetésében szintén nagyobb segílyt kér. Választmány kimondja, hogy ezen ügyben csak az összes fiókkörök költségvetésének beterveztése után intézkedik.

Ezután Nemes Lipót ismertette az általa megindított vidéki mozgalmakat és propagandát. Szombathelyen a fiókkör már a megalakuláshoz közeledik. A könyvomatásban megjelent két cikket pedig, a gyermektanulmányozásról általában és a Magyar Gyermektanulmányi Társaságról több mint 60 lap közölte vezércikkben az ország minden részében.

Répay Dániel titkár Európa két legújabb nemzetközi gyermektanulmányi intézményéről tett jelentést. Az egyik Bruxellesben Joteyko J. dr. vezetésével *A Gyermektanulmány Nemzetközi Fakultása*, a másik Genfben Claparède igazgatásával *Rousseau intézet* névvel. Előadó ismertette ezen akadémiák programját.

Perényi József dr. ideiglenes tájékoztatásul szolgáló, pénztári jelentése következett ezután.

Majd pedig Nagy László alelnök előterjesztését vette tudomásul a választmány, mely a kongresszusról és a vele kapcsolatos kiállításról szólt.

Az egyre szaporodó munka a tisztikar kiegészítését tette szükségessé. Nagy László indítványára választmányi titkári teendőik végzésére megbizza Nemes Lipótot, aki eddig is nagy lelkesedéssel dolgozott Társaságunk terjesztésén.

Ballai Károly indítványozza, hogy a választmány a kongresszusra megírassa a Társaság 10 éves történetét. A választmány az indítványt magáévá tette s az elnökséget bizta meg a kivittel.

Elnök megválasztottnak nyilvánította a Társaságba való belépésre jelentkezőket, kikkel együtt a tagok száma 1290-re szaporodott.

Perényi pénztáros felszólalására választmány kimondja, hogy azokat, kik tagsági díjuk befizetésével 2 évi hátralékban vannak, a tagok sorából törüli, számukra «A Gyermek»-et többé nem küldi és intézkedik a hátralékos díjnak bírói úton való behajtásáról.

Elnök további buzgó munkásságra kéri a választmányt, és megköszönve a tagok érdeklődését, az ülést bezárja.

Tisztelgésünk a közoktatásügyi miniszteriumban. A legutolsó választmányi ülés határozata alapján f. é. december hó 16-án *Teleki Sándor* gróf vezetésével egy kisebb küldöttség tisztelt *Balogh Jenő* dr. és *Náray Szabó Sándor* dr. közoktatásügyi államtitkároknál. A küldöttség tagjai voltak *Nagy László* alelnök, *Ballai Károly* titkár, *Nógrády László* dr. a Gyermektanulmányi Könyvtár és *Eötvös K. Lajos* kir. tanfelügyelő, a Füzetes Vállalat szerkesztője.

Teleki Sándor gróf lelkes szavakkal tolmácsolta a választmány köszönetét azért az erkölcsi és anyagi támogatásért, amelyben eddig is, de főképpen a jövő évi költségvetésben részesítették Társaságunkat. Mindjárt igazolta is, hogy nem méltatlan törekvéseket támogatnak, bemutatta és felajánlotta Társaságunk újabb kiadványait, nevezetesen a Gyermektanulmányi Könyvtár első kötetét, a Füzetes Vállalat két utolsó füzetét, a Gyermeknevelés kis katedjának első részét s a Gyermektanulmányi Múzeum kiadványainak első füzetét. Mind a két államtitkár úr igen szívesen fogadta a küldöttséget s keresetlen szavakkal ismerték el Társaságunk munkásságának eredményességét s szívesen vették ezen eredmények dokumentumait, a könyveket. Melegen biztosították a Társaságot, hogy ezután még fokozottabb mértékben fognak érdeklődni működésünk iránt, amelyben, amennyiben módjuk lesz rá, részt is kívánnak venni. Ezután barátságosan elbeszélgettek a küldöttség tagjaival, mely alkalommal igen tartalmas fejtegetések történtek a Társaság jövő hivatásáról s szerepéről. Ezután még *Kacskovics Mihály* min. tanácsos úrnál óhajtott tisztelni a küldöttség, azonban őszinte sajnálatra, a tanácsos úr aznap szabadságon volt.

Az „Első magyar országos gyermektanulmányi kongresszus“ előkészítő bizottsága november 27-én tartott ülést *Nagy László* elnöklésével. Az előkészítő bizottság ez ülésének fő tárgya a kongresszus s kiállítás szervezeti szabályzatának és a kibocsátandó felhívás szövegének megállapítása volt. Az elnökség a szervezeti szabályzat kidolgozására *Ballai Károly* titkárt kérte fel, akinek elaborátumát részletes tárgyalás után elfogadták s megbízták az elnökséget, hogy annak sokszorosítása iránt intéz-

kedjék. A kongresszus s kiállítás szervezési szabályzata 6 fejezetben, 24 pontban szabja meg a kongresszus célját, idejét, tagjainak viszonyát, az előkészítés módját, az előadások s ülések rendjét s a kiállítás kereteit. Azután *Nemes Lipót* titkár mutatta be a felhívás szövegét, amelyet néhány stiláris javítással szintén elfogadtak. Ezeket megelőzőleg *Nagy László* elnök jelentette, hogy az egyes tételre felkért előadók valamennyie elvállalta az előadást s ezzel sikerült a kongresszus előadásainak tartalmasságát és színvonalát biztosítani. *Ballai Károly* pedig beszámolt a kiállítási bizottság eddigi tevékenységéről, melyről alább lesz szó.

Az országos gyermektanulmányi kiállítás. A kongresszussal kapcsolatos kiállítás előkészítésére kiküldött bizottság megalakulása óta két ülésen foglalkozott a kiállítás ügyével. Behatóan megvitatták az előkészítő bizottság által megállapított csoportokat, s minden csoport tartalmának megállapítására, részletes beosztásának munkálataira, valamint anyagának összegyűjtésére, általában az egyes kiállítási csoportok előkészítésére felkértek szakférfiakat. Így a pszichológiai eszközkiállítás összeállítására *Répay Dánielt*; a gyermektanulmányi kutatások, vizsgálódások és kísérletek eredményeinek és a magyar gyermektanulmányi irodalom bemutatására *Ballai Károlyt*; az alkotó munka csoportjára *Urhegyi Alajost*, *Ballai Károlyt* és *Stelly Gizellát*; a női kézimunkára *Fetterné Farkas Irént* és *Zadák Ilonát*; a rajzcsoportha *Györgyi Kálmánt*; a gyermekirodalomra *Nógrády Lászlót*, *Nádai Pált* és *Dániel Jenőné*t; a modern nevelőiskolák bemutatására *Gyulai Aladárt*.

Dániel Jenőné javaslatára a kiállítás csoportjai közé felvette a bizottság egy mintatanterem bemutatásának tervét, melynek előmunkálataira Dánielnét kérték fel.

Ezzel a kiállítás megvalósítása felé megtörtént a kezdő lépés s reméljük, hogy sikerülni is fog méltóképpen bemutatni a kiállításon is a magyar gyermektanulmányozás magas színvonalát.

Kérelem az országos gyermektanulmányi kiállítás érdekében. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság tiz éves fennállásának évfordulóján, 1913. évi március hó 17. és 18. napjain országos gyermektanulmányi kongresszust tart. A kongresszus célja, többek között, a gyermektanulmány és más tudományágak, így a pedagógia és a didaktika között levő vonatkozások tisztázása és az életben való értékesítése. Ezen cél megvalósítására nemcsak előadásokat, vitákat, hanem a kongresszussal kapcsolatosan gyermektanulmányi kiállítást is

rendez. E kiállítás mintegy illusztrálni fogja a kongresszus előadásait.

A kongresszus szakelőadásai között főhelyet foglal el az egyéni nevelés kérdése. A kiállítás pedig, ezen kérdések tárgyalásával párhuzamosan, a tanulónak a nevelés, a tanítás szorgalmában álló alkotó tevékenysége alkalmazásának különböző módjait, elterjedtségét és eredményeit fogja egyebek között bemutatni.

A kiállítás ezen csoportjának minél teljesebbé, tanulásosabbá tétele céljából tisztelettel felkérjük hazánk pedagógusait, kisednevelőket, tanítókat és tanárokat, hogy

1. akik az alkotó munkát a nevelő-oktatásban alkalmazzák, ezen foglalkozás eredményeiből 3–4 legjellemzőbb tárgyat, rajzot, agyagalkotást, famunkát vagy egyéb anyagból készült gyermekmunkát a kiállítás céljaira beküldeni sziveskedjenek.

Itt megemlíjtük, hogy a *kiseddévóból* nem előmutatásra, vezényletre vagy valamilyen Fröbel mintára készített disz-munkát kérünk, hanem olyant, amelyet a kised a társalgás vagy játék hatása alatt önmagától készített. Az *iskolát* illetőleg nem a rendes rajztanítás, sem a rendes kézimunka (szlőjd) oktatás eredményeiről van szó, hanem arról, *hogy a gyermekek kézügyességét hogyan használják fel az egyes tantárgyak tanításánál.* Pl. a tanító a III. osztályban «Beckó vára» című olvasmányt tárgyalta s a tárgyalás után a gyermekekkel lerajzoltatja, hogyan képzelik el azt a jelenetet, mikor Stibor vajda Beckót ledobatja a sziklatetőről vagy agyagból megcsináltatja a Vág felett meredeken emelkedő várat. *Az alkotó munka alatt tehát a gyermekeknek bármely tárgy keretében való teljesen önálló tevékenységét értjük.*

2. Az iskolában alkalmazott alkotó munkák közül külön kiemeljük a női kézimunka tanítás azon újabb irányát, mely szerint nem a mintakönyvek lélektelen sablonjai után tanítják a női kézimunkát, hanem a tanuló önálló tervelésének engednek teret s csak a célt tüzik ki, esetleg a motívumot adják meg s végül a kész tervek kidolgozására nyernek a tanulók csupán a technikai kivitelre vonatkozó utasításokat.

3. Ezen tárgyak mindenikéhez, a készítő nevét, életkorát, iskolafajt, osztályt s a beküldő nevét, állását s lakhelyét feltüntető cédula erősítendő, továbbá az illető pedagógus

rövid leírása, melyben eljárását ismerteti. Nevezetesen: mióta foglalkozik e kérdéssel; a foglalkozás (alkalmazás) módszeres leírása; kitől látta, kitől vagy hol szerezte az ösztönzést rá? Mik a tapasztalatai?

4. A tárgyak megfelelően csomagolva *legkésőbb 1913. február hó 10-ig Ballai Károly titkár címén a Gyermektanulmányi Múzeumba* Budapest, VIII., Mária Terézia-tér 8. küldendők. E küldeményekre, megkülönböztetendő a Múzeum küldeményeitől, a címen feltűnően ráírandó a «kiállításra» szó.

5. A csomagolás és szállítás költségeit köszönettel megtérítjük, azonban a tárgyak visszaküldésére nem vállalkozunk.

Tiszteletteljes kérésünket pedagógusaink jóindulatú támogatásába ajánlva maradunk.

Budapesten, 1912. évi december hóban kiváló tisztelettel Nagy László az előkészítő bizottság elnöke. Nógrády László dr. a kiállítási bizottság elnöke. Ballai Károly titkár.

A kültelki gyermek élete és jövője. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság ezidei második nyilvános értekezletét dec. 8-án tartotta Teleki Sándor gr. elnöklete alatt. Az elnök hálásan konstataulta a társadalom legkülönbözőbb osztályaiból összegyűltek nagy számát, amely tény a társaság nagy munkája iránt való érdeklődés folyton fokozódását bizonyítja s egyszersmind biztató reményt nyújt a küzdelmes jövő sikeréhez is. Megköszöni az értekezlet előadójának, Nemes Lipót szfv. kültelki tanítónak, hogy a kültelki gyermekekről szóló nagyfontosságú tanulmányával a Gyermektanulmányi Társasághoz fordult s így annak gyakorlati irányú munkásságát gyarapította. Nemes Lipót a kültelki gyermekekről tartott felolvasását egész terjedelmében közölni fogjuk.

A gyakorlati megfigyelésekből megalkotott s minden részletében értékes felolvasást feszült érdeklődéssel hallgatta a közönség, az elnök pedig elismerő meleg szavakban mondott köszönetet azért a buzgalomért, érzésért és intelligenciáért, amellyel az előadó e nagyhorderejű témáját kezelte. Reméli, hogy a hallgatóság s különösen annak e kérdés megoldására nézve illetékes tagjai lelkében az elhangzottak nemcsak hogy nyomot hagynak, hanem impulzust is adnak a kültelki jövő nemzedék megmentését célzó tevékenységre.

A hozzászólások során Migray József szfv. tanító a kültelki lakosság gyermekanyagának megmentését csupán a lakosság életviszonyainak megjavításával tartja lehetségesnek, ez pedig a legmesszebb menő társadalmi és gazdasági reform kérdése. Kívánja,

hogy a kapitalizmus érdekeivel szemben a munkásság érdekeit követelő akciók imponáló erővel nyilvánuljanak meg, hogy a kapitalizmus ki ne használhassa a nők és gyermekek olcsóbb munkaerejét s hogy az állam ne akadályozza meg a megyék és községek legüdvösebb határozatait az alkoholizmus legyőzését illetőleg. Kívánja a munkásság gazdasági és társadalmi viszonyait megjavító törvényeket. Örül, hogy a Gyermektanulmányi Társaság mai értekezlete is ráfordította a figyelmet e fontos reformokra, a gyermekek megmentése érdekében.

Vétes O. József rámutat a kérdés pszihopatológiai megoldására, a társadalom beteg alanyait gyógyító akció szükségességére.

D. L. L.

Dániel Jenőné beszámolója svéd- és norvégországi missziójáról. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság nov. 8-i értekezletén számolt be *Dániel Jenőné* diadalmas északi útjáról. «A Gyermek»-ben minden előadását nyomon kísértük, most csak mi is összefoglalását adjuk nagy munkájának, melynek eredményeként megszerettette hazánkat, megismertette annak természeti szépségeit, történelmét, küzdelmeit, irodalmát, kulturmunkáját az északi kultur államokkal. 23 előadást tartott. Ebből tizet Svédországban (Stockholmban, Uppsalában), tizenháromat Norvégiában (Kristiániában, Trondhjemben és Bergenben). Témái: a magyar népművészet, kiállításal, vetített képekkel; a magyar gyermektanulmányozás; a magyar gyermekvédelem; a magyar irodalom nagyjai a XIX. században; a magyar nemzet származása és történetének főbb mozzanatai; körutazás Magyarország legszebb vidékein; Budapest. Szép előadásait svéd és norvég nyelven tartotta Dánielné, csak így érhetette el azt a hatást, amit az előadásairól szóló ujságcikkekből is kiolvashatunk. Egy svéd ujság szerint, Magyarországról még sohasem irtak oly sokat, oly komolyan és szépen, mint az előadások ideje alatt.

Végül Dánielné köszönetet mond a székesfővárosnak a tiz hónapi szabadságért és 1400 korona segélyért és az államnak a 300 korona támogatásért. A Gyermektanulmányi Társaságnak erkölcsi támogatásáért s azért, hogy a hatóságok jóindulatát számára megnyerte; Nagy László ügyvivő alelnöknek, aki igaz megértéssel és buzdítással kísérte útját elejétől végig.

A nagy számban megjelent közönség meleg ovációkban részesítette a lelkes magyar asszonyt. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság nevében Nógrády László dr. köszönte meg Dániel Jenőnének önzetlen hazaszeretettől áthatott munkáját.

A szegedi fiókkörnek 1912–13. évre tervezett munka-programmja. Nagy lelkesedés és munkakedv jellemzi a szegedi kör működését. Tanulságos, valóban értékes munkát végzett a multban, a jövő évi program pedig ismét nagy haladást jelent a hazai gyermektanulmányozás terén. Ezt bizonyítják a sok körültekintéssel és szakszerűséggel feldolgozásra ajánlott tételek, szám szerint 30.

A nyilvános értekezletek felkért előadói és előadásaiknak tárgyai a következők:

Domokos Lászlóné: A tevékenységi és alkotó ösztön szerepe a tanításban; Hollós József dr.: A tuberkulózis hatása a gyermek testi és szellemi fejlődésére; Forgách Júlia: Egyéni nevelés; Klug Péter: Kisegítő iskolák; Kovách Ödön dr.: Táplálkozás a gyermekkorban; Füssy Józsefné: Kisdetek alaki foglalkoztatása; Leitner Vilmos dr.: A szem egészségtana a gyermekkorban; Turchányi Imre dr.: Gyermekek idegessége; Füssy József: Ifjúsági irodalom és hatása a gyermekre; Krausz József dr.: Iskolaorvosi reformok; Borosnyay Károly: Intelligencia-mérések; Erdélyi Jenő dr.: Orr és gégebajok iskolás gyermekeknél, befolyásuk az általános fejlődésre és értelmiségre.

A válaszmány felkérte továbbá Perjessy Mihály táblabíró, a jogi szakosztály elnökét, hogy a kongresszuson a jogi szakosztályról jelentést tegyen.

A fiókkör mozgalmat indít a kisegítő-iskolák felállítása tárgyában, az iskola orvosi intézmény fejlesztése végett, valamint azon célból, hogy az alkotó munka és a gyakorlati tevékenység felhasználtsék a tanításban.

A nagyváradi gyermektanulmányi fiókkör működése. A nagyváradi gyermektanulmányi kör mult évben is intenzív és eredményeiben nagybecsű munkálkodást végzett. Erre az évre is értékes programot állított össze a november 20-án tartott szűkebbkörű értekezleten a kör fáradhatatlan elnökének, Edelman Menyhért dr. vezetésével a tisztikar. A téli program a következő: December: Modern irányok a rajzoktatásban (beszámoló a drezdai nemzetközi rajzkiállításról) Páll Ilona közs. isk. igazg. és Szűts Izsó ipariskolai igazg. együttes előadása. Január: A figyelem pedagógiai szerepe, Laszczik Ernő képzőintézeti tanár előadása. Február: Intelligenciavizsgálat az iskolákban, dr. Berkovits René tiszti orvos előadása. Március: A gyermek esztétikai érdeklődése, Huzella Gyuláné előadása. Április: A munka iskolája, Vaday József közs. isk. igazg. előadása. Tervben van egy szülői értekezlet a következő tárggyal: «Hogyan támogassa a nevelésben a család a *tanítót és a*

tanító a családot?» A tanítási év végén — felbuzdulva a tavalyi kiállítás sikerén — az újabb eredmények bemutatására gyermekmunka- és gyermekrajzkiállítást rendez. Régi vágya a körnek egy gyermektanulmányi múzeum létesítése Nagyváradon. A lelkes kör áthatva az eszmétől, a valóságos pezsgő életet, magát a gyermeket vonja bele munkájába. Így pld. a nagyváradi Gyermekbarát egyesület decemberi baba- és játékkiállításának alkalmából négy pályadíjat tűzött ki gyermekek számára egy általuk készítendő repülőgép és más célszerű játéokra. Ugyanezen kiállításon Laszcsik Ernő a fiókkör alelnöke *«A gyermek és a játék»* címen előadást tart, majd pedig kísérleteznek az ott megjelent gyermekekkel *«A mese hatása a gyermekre»* c. kérdőívben közölt három mesével.

Szép céljaik keresztülvitelében számít az elnök a nagyváradi tanítóság munkájára. Erős a hite, ugymond, hogy a tanítóság nélkül, hogy jogaiért folytatott harcot föladná, megkiméli a gyermektanulmányozás viruló berkeit a passzív rezisztencia átkos pusztításaitól. Szóljon ez minden magyar tanítónak!

Gyermektanulmányi értekezlet Szegeden. Szegedi fiókkör ez évi december 15-én kezdte meg nyilvános értekezleteinek sorát. Az értekezlet első előadója *Domokos Lászlóné* volt, aki az alkotó ösztönnek és gyakorlati tevékenységnek a tanításban való felhasználásáról tartott igen tartalmas előadást. Keresnünk kell — mondta — azon tények helyett, melyek a gyermeknek «valamikor az életben» kelleni fognak, azt, ami neki ma kell, mert gyermek. Az öröm erőforrás. És ha természetszerű fejlődést, korának és egyéniségének megfelelőt nyújtunk a gyermeknek, akkor az örömet adtuk, lelki, testi erők felszabadulását, dús virágzását.

Az értelmi képzés általános eszköze ez idő szerint a szóval való közlés. A legnagyobb mértékben fejlesztett szellemi képesség: a szóemlékezet. A középkori verbalizmus időszerűtlen maradványa ez. Ma még a tudás és a szóemlékezet bravúros mutatványa egy az elemi foktól a legfelsőbb fokig.

A gyermektanulmányozás törekvése, hogy: 1. A kísérleti didaktika segítségével megtaláljuk olyan új módjait a tanításnak, mely a legkisebb energiapazarlás mellett a legtöbb eredményt adja. 2. Olyan tanítóképzést, mely gyermektanulmányi alapon készíti elő az oktatásnak fejlődéstanilag és individuális szempontból tökéletes irányát. 3. Előkészíteni a tanítás anyagának természetszerűségét a gyermek szempontjából és időszerűségét, vagyis állandó alkalmazkodását a jelen, a ma kulturájához, szükségleteihez.

A közlés és a beszámolás eszközei legyenek az iskolában a szón kívül: a gesztus, a dramatizált cselekvés és a cselekedtetés,

mindennek ábrázolása és ábrázoltatása. Egészen természetellenes eljárás, hogy a 6 éves gyermeket a szó és a betű szimbólikus és elvont világába vezetjük, holott az, amiben a természeti és társadalmi élet tárja fel a maga konkrét értékeit, az túlon túl sokat, értékeset és ami fő: természetes elemeket nyújt testi és szellemi fejlődésének.

Amikor *Nagy László* évekkal ezelőtt az érdeklődés fejlődéstani fokozatait megállapította, tulajdonképpen az alkottató tanítási módszer gyermektanulmányi alapját vetette meg. Fejlődéstani tételei egytől-egyig igazolják e metodikai elv életrevalóságát. Megállapította, hogy a 6–10 éves kor a reális tevékenység kora. A gyermek figyelme kizárólag külső tevékenységben nyilvánul. Ebből fejlődik reális ismeretvágya, mely tisztán tapasztalati. A 10–15 éves korban a gyermek tevékenysége állandósul és eljut a szakszerűségig. (Előadó itt bemutatta egy 13¹/₂ éves fiúnak lokomotivokról, motorokról készült, a szakszerűségig tökéletes emlékezeti rajzait.) A *biológiai nevelés igazi kora ez*. Az érdeklődés konkrét iránya megszabja a tananyag természetszerű jellegét. A 6–15 éves korig a konkrétság legyen a tanítás alapjellege. Egyéni iránya, hogy a gyermek individuális ösztönei, hajlamai mind kifejthessék erejüket. Alkalmazkodják az egyéni és társadalmi élet konkrét tevékenységeihez: a gazdasági és ösfoglalkozásokhoz, ipari és technikai munkákhoz.

A mozgásnak, mint figyelmet megkötő ősi erőnek más magyarázata is van. Az ősembert a mozgó, eleven benyomások keltették önvédelemre, e benyomások öröklés útján faji diszpozícióvá váltak, s ez az ősi diszpozíció okozza a gyermek ösztönszerű érdeklődését a mozgás iránt. Hatása az önkénytelen figyelem dinamikáján alapszik, melyet ősi működések könnyűvé, jólesővé tettek.

Előadó *Binet* kísérleti vizsgálatával igazolta, hogy 3–8 éves gyermeknél a tárgyképzet formális tartalma: mozgás. A gyermek a fogalom háttérében akció képzetét látja. Arra a kérdésre: mi a narancs? Így felel a gyermek: golyó, melyet esznek.

E módszer gyakorlati célszerűségét támogatja *Swift* kísérlete gépirással, mely a mozgásképzetek emlékezetének hűségét és tartóságát igazolja.

Előadó bemutatott gyermekmunkákat, melyek a reális tárgyak tanításával kapcsolatosan a tárgyi fogalmak tisztázását segítik elő. Formák tipikus ábrázolása rajzzal és agyaggal; mozgások a biológiai tényekről és fizikai tételek ábrázolása kivágott és mozgatható papírsémákban és egyszerű fizikai készülékekben. Ezt a cselekvést az alkotó cselekvés egészíti ki, mely a teremtő fantázia talaján termékenyíti a gyermeket mindenoldalúan. *Úrhegyi Alajos*

tanár történeti rajzainak és az előadó hasonló szegedi gyűjtésének bemutatása igazolta ezt.

Az előadáshoz hozzászóltak: *Füzessy Márton*. Saját tapasztalataiból merített adatokkal igazolja, hogy a kézi foglalkoztatás értelmi szempontból fontos. Ne az agy munkája, hanem a kéz ügyessége készítsen elő az életre. *K. Csapó Róza* ismertette saját módszerét a német nyelv tanítása terén. Bizonyos mozgásokkal, jelmozgással kísérteti a névelőket, hogy a mozgási képzet támogassa a szóhoz füzendő nem emlékezeti megrögzítését.

Majd *Hollós József dr.*, kórházi főorvos beszélt a tuberkulózisnak a gyermek testi és lelki fejlődésére való hatásáról. A tuberkulózisnak lappangó tünetei: a testi fejlődés lassú, súlygyarapodás alig van. Izomzata, csontrendszere erőtlen, ezért a csontváz deformításokra hajlamos. A nemi érés idején e lappangó tuberkulózis katasztrófális. Jelentékeny növéssel jár és a gyermek gyöngeségét a szülők ennek tulajdonítják. Ellentállásuk csekélyebb, hamar kifáradnak. Ha a serdülés alatt megerőltetjük a lappangó gümőkórosokat, könnyen válnak tüdővészesekké. Hatása a szellemi fejlődésre: agyi izgalmak, főleg lappangó lázak miatt az, hogy gyorsabb, élénkebb szellemi fejlődésük a többinél. A nép azt mondja: «olyan okos, hogy meg se marad». Lehet, hogy e szellemi túlfejlettséget az okozza, hogy a változó hőmérséklet az agykéregre ingerlően hat, gyorsítja az agy működését, mint ahogy az elveszett, eltompult szellemi képességet mesterséges lázzal (paralysis) akarják pótolni. Később neuraszténikusakká válnak, aminthogy a neuraszténia különben is a lappangó gümőkór egyik formája.

Más elbírálást igényelnek testi és szellemi szempontból, mint az egészségesek. Ellenálló képességet kell adni, egészséges környezetben. Ezeknek az iskolázás mai formája méreg.

Az előadó javaslatai: 1. Iskolaorvosi állandó ellenőrzés. Minden gyermek pontos megvizsgálása specifikus módszerekkel. 2. Gümőkóros gyermekek külön iskoláztatása erdei vagy mezei iskolákban. A testi és szellemi megerőltetés elkerülése. 3. A serdülés idejében különös gond fordítandó rájuk, esetleg 1—2 évig ne iskoláztassuk őket.

Uj gyermektanulmányi fiókkör. A gyermektanulmányozás nagy mértékben terjed és fejlődik hazánkban. A szombathelyi fiókkör — melyről már mult számunkban jelentést tettünk — megalakulása előtt áll. Hogy az eszme megértésre és hívekre talál, arra a következő lelkes hangú felhívás is reményt nyújt, melyet az eszme főharcosai *Békássy István* főispán, *Kuliszéky Ernő* kir. tanácsos, tanfelügyelő s *Gerlits Sándor* szerkesztő és árvaházi igaz-

gató intéztek Vasvármegye intelligenciájához: «Felhívás! A Magyar Gyermektanulmányi Társaság, melynek célja egyrészt az, hogy a gyermekek helyes testi és lelki nevelése közkinccsé tétessék s az e körüli nagy kérdések népszerűsítve a köztudatba átvitessenek, másrészt pedig, hogy a gyermeki lélek vizsgálatából szerzett adatok nagy halmaza az emberi tudományok s általa a társadalom szolgálatára mindig készen álljon, Szombathelyen, melyet erre tudományos és kulturális fejlődése mintegy predestinál, fiókkört óhajt létesíteni. Egy praktikus és igen helyes szociális érzékre valló gondolat hozta létre ugy Magyarországon, mint a művelt nyugaton a gyermektanulmányozás ügyét, mert általa rakhatjuk le egy jobb, egészségesebb társadalomnak az alapjait. Épp ezért vállalkoztunk készséggel arra, hogy Szombathely és Vasvármegye intelligenciáját: az orvosokat, pedagógusokat, a jogászokat, a gyermekbírákat, a patrónusokat és az érdeklődő szülőket a gyermektanulmányozás zászlaja alá tömörítsük.

Meg vagyunk győződve, hogy Szombathely és Vasvármegye társadalma készséggel fogja kivenni a maga részét e nagy kulturális munkából és a szombathelyi fiókkörbe való belépésével tanuságát fogja adni a modern szociális törekvések iránti kiváló érzékének.»

Szepesvármegyei fiókkör II. közgyűlését ez évi december hó 1-én tartotta meg *Poprádon*. A közgyűlést az elnök, *Hajnóci R. József* dr. Szepesvármegye kir. tanfelügyelője, nagyhatású beszéddel nyitotta meg, méltatva a gyermektanulmányozás kiváló fontosságát s rámutatott azokra az eredményekre, amelyeket a gyermektanulmányozás eddig is elért. Majd hálával aposztrofálta mindazokat a jeles munkásokat, akik e tudománynak nemcsak e széles hazában, de szűkebb hazánkban is művelői s lelkesen kitarásra buzdította Szepesvármegye gyermektanulmányozóit. Végül felkérte *Halmos Andor* kir. s. tanfelügyelőt, ki az eltávozott titkárt helyettesítette, hogy az elnökség jelentését terjessze elő. A jelentés bevezetésében megemlékezett a mult évi közgyűlésről, melyen *Teleki Sándor* gróf elnök s *Nagy László* alelnök is részt vett, amely fényes keretekben folyt le. Azután beszámolt eddigi működésükről. Az elmúlt évben megkezdték a helyi bizottságok szervezését, hogy ezek által a kör a vármegye minden részében működő szervvel birjon. Igy Szomolnokon, Iglón, Poprádon és Felkán meg is alakultak s meg is kezdték működésüket a helyi bizottságok. Míg Késmárkon, Szepesbélán, Szepesszombatban, Szepesváralján, Gölnicbányán, Szepesremetén, Szepesolasziban s Szepesófalván rövid időn belül meg fognak alakulni. Ezen egyesületi évben Szomolnokon, Szepesszombatban, Lőcsén, Felkán és Sze-

pesófalván *Halmos* Andor, Ólublón és Késmárkon *Neupauer* Mihály, akik általában nagy kedvvel s lelkes buzgalommal fáradoznak a kör érdekében, gyermektanulmányi előadásokat tartottak. Nemcsak élőszóval, hanem számos újságcikkben is terjesztették törekvéseink célját s valóban Szepesvármegye hírlapjai elismerésreméltó készséggel adtak helyet gyermektanulmányi közleményeknek. Ezen közlemények sok helyütt fölkellették Szepesvármegye közönségének érdeklődését a gyermektanulmányozás iránt. A jelentés tudomásul vétele után *Rozsnyai* Bertalan dr. Lőcse város tiszti orvosa «Hogyan védelmezzük meg gyermekeinket a tuberkulózistól?» címen tartalmas előadást tartott. Végül *Halmos* Andor a budapesti Gyermektanulmányi Múzeumot igen behatóan ismertette. Az előadások mindvégig lekötötték a nagyszámban megjelent közönség figyelmét.

Az előadások után tisztújítás volt. Elnök ismét *Hajnóci* R. József dr. kir. tanácsos, tanfelügyelő lett; társelnökök: gróf Csáky Gusztáv dr., orsz. képviselő, Lupkovits József dr., kir. kuriai bíró, Neogrády Lajos dr., alispán; alelnökök: Grósz Lipót gyáros, Rolny Frigyes dr., kanonok; ügyvivő alelnök: Grosch Ödön igazgató; titkár: Fodor Miklós tanító; jegyzők: Kelemen Albert és Mayer József tanítók; pénztáros: Klein Gyula tanító; ellenőr: Fleischhacker Ede tanító. Azonkívül nagyszámú választmányi tagot és szakosztályi tisztikart választottak.

A gyermektanulmányozás nemzetközi tudományos intézményei. A gyermektanulmányozás tudományos művelésére egyetemi jellegű intézmények alapultak az év folyamán. Brüsszelben: a *Nemzetközi Gyermektanulmányi Fakultás*; Genfben: *Neveléstudományok Iskolája*, másképpen *J. J. Rousseau Intézet*. Az előbbit *Joteyko* J. dr., az utóbbit pedig *Claparède* alapította. Mind a két nagyfontosságú intézményt szerény ünnepség keretében ez év őszén avatták fel s adták át hivatásának. Örömmel regisztráljuk e hirt s kívánjuk, hogy mielőbb elérjék ezen intézmények alapítói azt a célt, amelyet maguk elé tűztek. Hisszük, hogy a gyermektanulmányozás tudományos művelésében egy új korszak kezdődött az ősszel, melynek gyümölcsei nemsokára mutatkozni fognak. Ez alkalommal csak közöljük a megnyitás tényét, legközelebb ismertetni fogjuk az előadások tárgyait.

Nemzetközi Gyermektanulmányi Múzeum. A nemzetközi tudományos szervezetek világkongresszusa, mely 1910. május havában volt Brüsszelben, elhatározta, hogy bizottságot küld ki egy Nemzetközi Tudományos Múzeum szervezésére.

Ezen Múzeum feladata a nemzetközi szervezetek által elért

szellemi és technikai eredményeket bemutatni és állandó kiállítással dokumentálni a nemzetközi szervezkedés fontosságát szociális és tudományos szempontból.

A Nemzetközi Múzeum anyagát különböző gyűjtemények fogják képezni, melyek egymással párhuzamban lesznek kiállítva, továbbá tárgyak, grafikonok, táblázatok, rajzok stb. Képviselve lesznek itt a művészetek, tudományok, a nemzetgazdaság, ipar, kereskedelem stb.

A Múzeumot a belga kormány védnöksége alatt álló «Nemzetközi Szervezetek Központi Hivatala» fogja vezetni. A Nemzetközi Múzeumban külön szakosztályt szerveznek a *kísérleti lélektan és a gyermektanulmányozás számára*. A gyermektanulmányi osztály a tervezet szerint a következő szakcsoportokból fog állani:

1. *Pedagógiai antropometria*. (A gyermek testi fejlődésének vizsgálata.)

2. *Pszicho-fizika*, vagyis az érzetek vizsgálata.

3. *Pszicho-kronometria*. (Lelki jelenségek időtartamának vizsgálata.)

4. *Pszicho-dinamika*. (A mozgás vizsgálata lélektani szempontból, lelki működések hatása a lélegzésre, vérkeringésre stb.)

5. *Pszichometria*. (Magasabbrendű lelki jelenségek vizsgálata, mint: az emlékezet, értelem, figyelem, akarat stb.)

6. *Pszicho-statisztika*. (A tömeges vizsgálatok mérési eredményeit dolgozza fel.)

7. *Gyengetehetségük és testi vagy szellemi fogyatékosok pszichológiája*. (Ideértve a vakokat, süketnémákat stb.)

8. *A tehetség és a lángész pszichológiája*.

9. *Néprajzi és társadalmi pszichológia*.

10. *A kísérleti lélektani és gyermektanulmányozás tanítása*. (Egyetemeken, iskolákban, múzeumokban, különféle tanfolyamokon.)

11. *Pszichológiai és gyermektanulmányi irodalom*.

12. *Különféle gyermektanulmányi vonatkozású tárgyak kiállítása*. (Gyermekrajzok, játékok, gyűjtemények, kérdőívek stb.)

Mindezen szakcsoportok tárgyai olyan tudományos elrendezésben lesznek bemutatva, hogy feltűntessék a pszichológiai mérések módszereit, azok gyakorlati kivitelét, a vizsgálatok eredményeit és végül a vizsgálatoknál alkalmazott készülékeket.

Midőn ezen nagyjelentőségű, tudományos és kulturális intézmény keletkezéséről beszámolunk, nem titkolhatunk el bizonyos jóleső örömet afelett, hogy ezen Nemzetközi Múzeum eszméje Magyarországból indult ki és szervezésénél a mi Gyermektanulmányi Múzeumunk szolgált mintául.

Az 1911-ben, Brüsszelben tartott Első Nemzetközi Gyermek-

tanulmányi Kongresszussal kapcsolatosan a magyar Gyermektanulmányi Múzeum, (mely tudvalevően első, ilyenmű intézmény a világon) jelentékeny kiállítással szerepelt, mely már ott a kongresszuson is méltó elismerésben részesült.

Ezen alkalommal *Ballai Károly*, a Gyermektanulmányi Múzeum titkára előadást tartott a Gyermektanulmányi Múzeumok fontosságáról, szervezésének módjáról, előadásában javasolta azt, hogy a kongresszus nemzetközi bizottságot küldjön ki a gyermektanulmányi múzeumok eszméjének propagálása, szervezésének előmozdítása, valamint a nemzetközi csereviszonyok közvetítése céljából.

Ezen óhajlás beteljesült, a Nemzetközi Gyermektanulmányi Múzeum eszméje a megvalósulás felé közeledik, minket pedig önbizalommal és megnyugvással tölthet el azon tudat, hogy a magyar gyermektanulmányozás komoly, értékes munkásságát a külföldön nemcsak méltányolják, elismerik, hanem követendő példának tekintik.

Martos Ágostné.

Az Első Oroszországi Családnevelésügyi Kongresszus.

A szentpétervári «Nevelés és Oktatás» szerkesztősége az orosz pedagógiai egyesületek közreműködésével 1913. jan. 12 – 19. napjain családnevelésügyi kongresszust rendez Szentpétervárott. A kongresszus elnöke *Kapterev P.*, alelnöke *Almedingen Natália*, a «Rodnik» (Forrás) szerkesztője. A kongresszus gazdag tervezete hat csoportban öleli fel a tárgyalásra kitűzött tételeket.

I. *A család nevelésügyi szempontból.* E munkacsoport 17 pontja magában foglalja a családnak biológiai és szociológiai megvilágítását, az orosz családi nevelés történelmi áttekintését, a családi nevelés problémáit különböző családtípusokban, a nevelők, bonok, cselédek szerepét a családi nevelésben, a pedagógiai ismeretek népszerűsítésének és a családok szövetkezésének szükségességét.

II. *A gyermektanulmányozás munkacsoportja* 28 tételben foglalkozik a gyermek tudományos vizsgálatával biológiai, biogenetikai, pszichofiziológiai, pszichofizikai és anatómo-fiziológiai szempontból, továbbá a gyermektanulmányozás módszereivel, eszközeivel, szerepével a családban s végül a gyermektanulmányozás irodalmával.

III. *A testi nevelést* tárgyaló munkacsoport 12 tétele foglalkozik a gyermek testi fejlődését vizsgáló módszerekkel, eszközökkel, a normális és abnormális testi fejlődés momentumaival, akadályaival és előmozdítóival, a testi és szellemi munka egymáshoz való viszonyával s beosztásával, a fertőző betegség ellen való küzdelemmel, a gyermekhalandósággal és a gyermek egészségét tárgyaló legújabb népszerű irodalommal.

IV. Az erkölcsi, esztétikai és értelmi nevelés hatalmas munkacsoportja 23, 15 és 17 tételt tűz ki előadásra. Felöleli a gyermek erkölcsi fejlődésének mozzanatait és irányait, különböző erkölcsi típusok tanulmányozását és kezelését, a környezet hatását, a fegyelmező és teljes gyermeki szabadsággal való nevelés kérdését, a szexuális kérdést az erkölcsi nevelés szempontjából, az olvasmányok befolyását, a nevelés ideáljának, a hatalmas, egészséges egyéniség nevelésének feltételeit; az esztétikai nevelés mibenlétét, a gyermek esztétikai diszpozícióit, a gyermek ösztönszerű játékait, alkotó munkáját, a környezet hatását, a gyermek társas összejöveteleit, a mozgószínház, múzeumok, kiállítások, kirándulások szerepét, a művészetek ismertetését; a gyermek értelmi fejlődésének feltételeit, a városi és falusi gyermek érdeklődési körét, a gyermek különböző értelmi erőinek megnyilvánulását és fejlesztését, a képzelő erő szerepét, a fiúk és lányok intelligenciájának párhuzamát, a gyermek beszédét, a tehetséges gyermek nevelését, a «nagy emberek» gyermekkorát, a könyvek hatását és az erkölcsi, esztétikai és értelmi nevelésre vonatkozó irodalmat.

V. A *gyermek oktatására* vonatkozó munkacsoport az elemi iskolai tanítás módszereit, tantárgyait, a gyermek előkészítését a családban az iskolai életre, az iskolás gyermek otthoni foglalkozásait és időbeosztását, a koedukáció kérdését és a szülők szerepét az iskolával szemben tárgyalja.

A VI. munkacsoport *a társadalmi nevelésügyi és gyermekvédelmi intézményekkel* s ezek keretében a fiatalok bűnösök és a gyermekbiróság kérdésével is foglalkozik.

A kongresszus *kiállítást* is rendez, részint az előadásokat demonstráló, részint egyéb nevelésügyi érdekű dolgokból, részint magánosok és kereskedők által beküldött s a bizottság által elfogadott idevágó tárgyakból.

Noha a kongresszus csupán országos jellegű, a bizottság mégis óhajtja, hogy a külföld kiváló pedagógusai is elmondják nézeteiket egyik vagy másik téma keretében s a Magyar Gyermektanulmányi Társaság ügyvivő alelnökét, Nagy Lászlót is felkérték, hogy tartson a kongresszuson előadást s még egy magyar gyermektanulmányozót is nyerjen meg a részvételre. Ez is bizonyítja, hogy gyermektanulmányozásunk számottevő faktora a különböző nemzetek ezirányú nagy munkájának. Nagy László «Az intelligencia fejlődésének egyik alapvető kérdése», Répay Dániel — társaságunk titkára — pedig «A magyarországi családi nevelésre vonatkozó nevezetesebb intézmények és mozgalmakról» címen tart előadást a szentpétervári kongresszuson.

D. L. L.

Külföldi szemle.

Összeállította: Perényi Irén, tanítónő Hátszegen.

„A szabad pszichológiai gyermektanulmányi társaság“ munkássága Párisban. A «*Revue Psychologique*» című folyóirat a modern pedagógiai kutatás eredményét ismerteti oly módon, hogy a párisi gyermektanulmányi társaság munkásságát bemutatja rövid áttekintésben. A társaságot *Buisson* alapította s elnöke sok éven keresztül *Binet* Alfréd volt. Munkásságuk eredményét folyóiratukból ismerhetjük meg. Az egyes számokban a leghiresebb francia pedagógusok számolnak be kutatásaikról.

Marie Fuster (1. sz.) az Egyesült-Államok gyermektanulmányozását ismerteti. Kiemeli, hogy az amerikaiak az adatgyűjtésen kívül megfigyelik a gyermeket nemcsak mint egyént, hanem mint a társadalom tagját is. A 3. számban a legujabban feltalált műszerek, a fáradtságmérő és a kéz reszketésének megméréseire szolgáló készülék ismertetését közlik.

A gyermek irányérzékéről szerzett tapasztalatait *M. Vaney* mutatja be (5. sz.). A gyermekrajzokon a baloldalias irány az uralkodó, vagyis az emberi és állati alakok többnyire balra néznek. Ennek az okát az írásban való megszokottságnak tulajdonítja.

Több számban a szellemi fejlődésükben elmaradott gyermekekkel, a gyermek emlékezetére vonatkozó adatokkal, a gyermek beszédének fejlődésével és a gyermekek írásával foglalkoznak a pedagógusok. A 29. és 30. számban *Mme Fuster* írt egy tanulmányt «A gyermek felfogása» címen. Azt vizsgálja, hogy mily határozott képzetek fűződnek a gyermekektől használt szavakhoz. A megfigyelés eredménye az, hogy a gyermek tudatában sohasem kapcsolódik a tárgyak nevéhez elvont képzet, hanem többnyire valamely mozgási képzet, a tárgynak hasznavehetősége, mert a gyermek a tárgyat mindig események sorába foglalva látja.

A következő számokban (30—51.) találjuk a *Grange-aux-Belles* rue-i laboratórium beszámolóját a kifejtett munkásságáról, továbbá érdekes cikkeket a gyermek szókincséről; az értelmi fejlődés és a képzelet rossz állapotának egymásra való vonatkozásáról, a gyermek lélekvizsgálásáról írásközben.

Binet A. (52. sz.) azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy mily értéke van az elemi iskolának az életre való nevelésben. Statisztikai adatokkal bizonyította be, hogy az elemi iskola kellő ismeretanyagot ad ugyan, de a növendék szociális értékének emelésére kellő gondot nem fordít.

Iskolás gyermekek mint vádlottak. (Illustriertes Wiener Extrablatt.) Egyik bécsi kerületi bíróság előtt tiz 11—14 éves iskolás gyermek volt lopással vádolva. Már hónapokkal azelőtt több kereskedő tett feljelentést kirakattolvajok ellen. Hosszú ideig tartó nyomozással sikerült a rendőrségnek egy egész tolvajbandát leleplezni. Az egész tolvajbanda fiukból, leányokból volt szervezve s vezetőjük egy 12 éves iskolás fiu volt. A vizsgálóbíró elsősorban a gyermekek családi viszonyairól tudakozódott. A fiatalok bűnösök vallo-másából kitűnt, hogy legtöbbjük sokgyermekes családból származik s szüleik a lehető legrosszabb anyagi viszonyok között élnek. A vizsgálat folyamán kiderült, hogy a lopást a gyermekek egészen tervszerűen hajtották végre. A kifosztandó kirakatot ugyanis néhányan körülvették és szemlélték, a többi az üzlet alkalmazottjait figyelte, ezalatt a legmerészebb elemelte a kiszemelt tárgyakat. A lopott tárgyak főképpen ruhaneműek és ékszerek voltak mintegy 1040 K értékben, melyeket a gyermekek ószereseknél értékesítettek.

A bíróság a fiatalokot többheti elzárásra ítélte, s a büntetés elviselése után a javító-intézetben helyezte el őket.

Bernardo-féle gyermekotthon Angliában. (La Revue, Paris.) Ötven évvel ezelőtt alapította ezt az emberbaráti intézményt Dr. Bernardo. Alapítása óta százmillió koronánál nagyobb összeget költött el s ma a legnagyobb munkakörű intézményekhez tartozik. Az intézmény jelszava: «Mindig nyitott ajtó az elhagyottaknak!» Hogy ezt minden körülmények között megtartják, mutatja a statisztikai kimutatása. Fennállása óta több mint 71,000 gyermek nyert ebben az otthonban menedéket. Ezenkívül évente nagyszámú elhagyott gyermek kap ételt-italt és ruházatot is. Csecsemőktől kezdve 14—16 éves korig minden elhagyott gyermek menedéket találhat. A gyermekeket 9 éves korukig London környékén lévő «Babies castle»-ben helyezik el, innen a Bernardo társaság saját nevelő-intézeteiben nyernek elhelyezést. A Bernardo-otthon rendelkezésére több birtok áll. Vannak mintaszerű uradalmi és mintaszerű falvai.

Minden tekintetben arra törekszenek ez intézmény vezetői, hogy a nyomor és az erkölcsi süllyedés útján álló gyermekeket egészen új környezetbe helyezve munkásságra szoktassák és így fiatal lelküket egészen átformálják.

APRÓSÁGOK A GYERMEK ÉLETÉBŐL

Egy elbeszélés meg egy szindarab.

Közli : (bk).

Egy elbeszélést meg egy szindarabot közlünk az alábbiakban, melyeknek szerzője egyelőre még egyik fővárosi elemi iskolának harmadik osztályába jár s nyolc éves mult. Tanítója szerint az osztály legjobbja, valóságos kis öreg. Feleletei, feladatai szabatosak, szépek; rendes, szótfogadó és illemtudó gyermek. Szeret olvasni, a «Jó pajtás» állandó olvasmánya. Különösen érdeklődik utazási és vadászkalandok után. Ezen «művei»-nek megírására az ösztönözte, hogy nagyanyja betegsége alatt a betegnek felolvasott regényeknek néha-néha fültanuja volt.

A kolozsvári katonák.

Elbeszélés.

ELSŐ RÉSZ.

I. Fejezet.

1876-ban Losoncon katonasereg vonult. A hadnagyot hívták ifj. Mayer Imrének. Az ezredest hívták Kirdy Gyulának. A századost Bottyán Lászlónak. A hadvezért Csánky Lajosnak. A tábornokot gróf Takács Károlynak. A főhadnagyot Breuer Istvánnak. A négy tűzért Bánfy Dezső, Turi Ferenc, Véber Mihály és Tháler Györgynek. Végig mentek a szép utakon és utcákon és bementek a Nemzeti szállodába, letelepedtek. S aztán elkezdtek mindenféle hangszereken játszani: trombitáltak, citeráltak, hegedültek, doboltak.

II. Fejezet.

Gróf Takács Károly, Kirdy Gyula és Bottyán László a tábori dolgokról kezdtek beszélgetni.

— Mikor lesz újra háboru? — kérdezte Bottyán.

— Isten tudja! — mondotta Takács.

— Tán 1921-ben, — mondotta Kirdy.

A huszárok és a közlegények elhallgattak a hangszerekkel.

— Vasárnap talán kapok szabadságot, — mondotta Turi — meg kell nézni az anyámat, mert tifuszban van.

MÁSODIK RÉSZ.

III. Fejezet.

— Talán kapsz, — mondta Véber.

Szombaton ott áll Turi a kapitány előtt.

— Kapitány ur, engedje meg, hogy hazamenjek holnap meg-
nézni az anyámat, mert beteg.

— Hazamehetsz, — mondta a kapitány.

Turi hazament s az anyja jobban volt.

— Hála Istennek, — sóhajtott Turi.

Hétfőn visszament a katonasághoz és ott ült a többi tüzér
között.

IV. Fejezet.

— Na, hogy van az anyád? — kérdezte Bánfy.

— Jobban, — felelt Turi.

Aztán összecsomagoltak és visszamentek Kolozsvárra. S föl-
mentek a kaszárnyába és elkezdtek az 1848—49-iki csatáról beszélni.

Vége.

Somlóvásárhely, Téglaházi szállóban, 1911. aug. 8-án.

Egy kis lélektani fejtegetés. Megállapítható, hogy a gyer-
mek (8 éves fiú) a szindaraboknak és az elbeszéléseknek a *külső
formáit* utánozta. Erre vall a szereplő személyek részletes elso-
rolása a bevezetésben, ami a szindarabok sajátja, a fejezetekre
osztás s a párbeszéd, ami pedig az elbeszélések külső berendezé-
séhez tartozik. Ezen külsőség mellett egészen mellékesnek tűnik
föl a tartalom. Ez a gyermeki elbeszélés egészen megfelel a lelki
fejlődés törvényének, amely szerint a 8—9 éves gyermek a felnőttek
alkotásaiból csak a külső jegyeket appercipiálja s reprodukálja, a
tartalmat, azonban felfogni nem képes.

A tartalom is érdekes. A tartalmat, az eseményt, a gyermek
a mindennapi élet egyes pécipiált eseményeiből szötte össze. Elő-
térben áll a hős anyjának betegsége, aminek képzete a gyermek
nagyanyja betegségének hatása alatt született meg. A katonák
trombitálásának gondolatát az utcai katonai élet egy megfigyelt
mozzanata adta. A szereplők nevei s az 1848-iki «csata» megemlí-
tése pedig valószínűleg az olvasmányok hatása alatt jöttek létre.
A gyermek a tartalomban sem a katonai élet lényegét írta le,
hanem az ő apró-cseprő izolált megfigyeléseit. Bizonyos fokú fej-
lett intelligenciára vall, hogy ezen kis eseményekbe tudott bizonyos
összefüggést vinni. Ez már a szerkesztő fantázia ereje.

Tehát a külső formában a felnőtt utánzása teljesen érvénye-
sül, de a tartalom egészen gyermekies.

Közlünk még egy második példány elbeszélést, vagyis drámát, amely egészen az elsőnek lélektana szerint készült. Ez a második bizonyára a Titanic katasztrófájának hatása alatt készült s mutatja, mi érdekli a gyermeket különösebben s mi az, amit a nagy eseményből fölfog. Illusztrálja ez a második elbeszélés, hogy mily egyszerűvé válik a gyermek lelkében valamely nagyszabású s komplikált esemény. Mily egyszerűsítve adja azokat elő a maga leírásaiban, rajzaiban s játékaiban.

Utazás a tengeren.

Személyek: Kapitány, kormányzó, matróz, I-ső utas, II-ik utas, III-ik utas, IV-ik utas, I-ső mentőbuvár, II-ik mentőbuvár.

ELSŐ FELVONÁS.

Szin: Tengeri hajón.

I-ső jelenet.

Kapitány, kormányzó, matróz, I., II., III. és IV. utas.

Kapitány: Sziklának megy a hajó!

Kormányzó: Nem lehet segíteni!

Matróz: Mi! Mi! Mi! Mi!

I-ső utas } Segítség! Segítség!

II-ik

III-ik utas } Mentők! Mentők!

IV-ik

MÁSODIK FELVONÁS.

Szin: A hajó roncsaiban.

I-ső jelenet.

Kapitány, kormányzó, matróz, I-ső utas, II-ik utas, III-ik utas, IV-ik utas, I-ső mentőbuvár, II-ik mentőbuvár.

I-ső mentőbuvár } mentőcsónakkal közeledik.

II-ik

Matróz: Kapitány úr, él még?

Kapitány: Kicsit.

Kormányzó: (megfullad).

I-ső

II-ik utas } Itt vannak a mentők?

III-ik

IV-ik

II-ik jelenet.

Kapitány, matróz, I-ső utas, II-ik utas, III-ik utas, IV-ik utas,
I-ső mentőbuvár, II-ik mentőbuvár.

I-ső mentőbuvár } A hajóhoz érnek.
II-ik }

Matróz: Mentsetek meg!

I-ső mentőbuvár: Igen! Megmentünk, ha tudunk!

I-ső utas } Jó is lesz!
II-ik }

II-ik utas } Ne várjatok egy csöpp ideig se!
Kapitány }

III-ik utas } Ne bizony!
IV-ik }

III-ik jelenet.

Kapitány, matróz, I-ső utas, II-ik utas, IV-ik utas, I-ső mentő-
buvár, II-ik mentőbuvár.

III-ik utas (prüszkölve megfullad).

I-ső utas } Ni, megfulladt!
II-ik }

Kapitány } Ki?
Matróz }

III-ik utas: A Pista ifiúr.

(A megmenekültek a mentőcsónakba ülnek, a mentőbuvárok
eveznek a part felé.)

Függöny legördült.

Vége.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

VI. Jahrg. Nr. 7—8.

Das Gedächtnis schwachsinniger Kinder.

Von *Paul Fürj*, Professor des Staatsinstituts für nervöse Kinder.

Nachdem Verf. etliche bekannte Bemerkungen über das Verhältnis des Gedächtnisses zur allgemeinen Intelligenz, über die Untersuchungsmethoden und Beiträge des Gedächtnisses von schwachsinnigen Kindern getan hat, verweilt er bei deren einseitig entwickeltem Gedächtnisse, und beleuchtet unter andern besonders zwei Fälle, die er an Zöglingen der Budapester Staatsheilpädagogischen Erziehungsanstalt Jahre hindurch studieren konnte.

Der eine Knabe ist 12 Jahre alt und seit 4 Jahren Zögling des Instituts, äusserlich nicht nur kurzsichtig, sondern vollends degeneriert. Vom Hause brachte er mit sich die deutsche und slovakische Sprache, doch vergass er bald beide und eignete sich statt derer die ungarische ziemlich brauchbar an. Ansonst erfreut er sich keiner nennenswerten Intelligenz, vielmehr sind seine Urteile, Folgerungen und überhaupt sein Denken nur ganz minderwertig. Sowohl im Schreiben als auch im Zeichnen bleibt bei ihm die Handfertigkeit zurück, mit dem Lesen steht er gleichfalls auf dem Kriegsfuss. Jedoch eben dieses Kind fiel in letzter Zeit durch sein hervorragendes Daten- und Zahlengedächtnis auf. Für Zahlen interessierte er sich in besonderem Masse von allem Anfang an. Jedwedes Ding, gleich Termometer, Kalender, Uhren u. s. w., wo er Ziffern und Nummern wahrgenommen, trachtete er zu erlangen und eingehend durch zu prüfen. Demzufolge gelang es ihm, jedes Datum nicht nur von diesem, sondern den letzten 3—4 Jahren pünktlich anzugeben. Verf. prüfte die Einseitigkeit seines Gedächtnisses mit folgenden Versuchen. Er schrieb auf die Tafel 8 Zahlen mit je zwei Ziffern. Diese lernte der Knabe in durchschnittlich 30—40 Sekunden nach je zweimaligem lauten Durchlesen von oben hinab und von unten hinauf, von rechts nach links und umgekehrt ein, und vermochte alsdann die Zahlenreihe nach welcher Richtung immer hin fehlerlos herzusagen, selbst dann irrte er nicht, falls die Reihe in irgend welcher Richtung verkleinert oder vergrössert worden ist. Beim Experiment bediente sich Verf. folgender Zahlenstellung:

	27	
	35	
	148	
21,	19,	95, 36, 45,
	81	
	173	
	97	

Ohne jegliche Schwierigkeit war er imstande die solchergestalt zusammengestellten Zifferbilder immer wieder fehlerfrei herzusagen.

Auch in Kreisform versuchte Verf. die Zahlen aufzuschreiben, wie folgt:

	39,	
	47,	98,
162,		76,
	36,	135,
	54,	

In kurzer Zeit hatte er sie erfasst und sobald er sie memo-rierte, konnte er sie in welcher Reihenfolge immer hersagen.

Im Vergleiche zu normalen Kindern erfuhr Verf., dass ihr Zahlengedächtnis hinter dem der Schwachsinnigen sehr zurückbleibt.

Der Versuchszögling bewährte sich aber nur dann, wenn die Ziffern aufgeschrieben wurden, laut 8—10maligem Hören vermochte er nicht, dieselben zu reproduzieren, somit ist er entschieden ein visueller Typus, trotzdem, dass er wegen seiner schwachen Augen nicht leicht etwas ablesen konnte. Auch die wöchentliche Speisekarte merkte er sich lediglich auf diese Weise, nicht aber etwa wegen der Speisen selbst.

Eine wesentliche individuelle Eigenschaft des Knaben zeigt sich auch darin, dass er faktisch sicher rechnen kann, wodurch er sich von jenen ähnlichen Fällen auffällig unterscheidet, die Heller beschreibt. Es ist bei ihm vorauszusetzen, dass sein Gedächtnis hierbei nicht nur automatisch und mechanisch funktioniert, sondern auf Assoziationen sich stützt, mit welcher Fähigkeit sein Betragen und geistiges Handeln allerdings gar nicht harmonieren.

Ein zweiter Knabe, den Verf. beobachtete, ist bereits 17 Jahre alt und ein Sohn intelligenter Eltern. Rechnen kann er sozusagen nicht, selbst die leichteste Übung geht ihm nicht in den Kopf. Ebenso wenig kann er lesen, abschreiben vom Buch auch nur sehr schwer, und selbständig konzipieren freilich auch nicht. Jedoch während des Gesprächs verrät er kaum eine Spur seines Schwachsinnns. Er redet viel und wählerisch, spricht ausser der ungarischen Sprache auch deutsch und französisch, obzwar er seit 6 Jahren in der Anstalt keine Gelegenheit hat, diese zu üben.

Verf. stellte an diesen zwei Knaben parallel Gedächtnisprüfungen an. Er benutzte dabei dreierlei Methoden. Er sagte ihnen, stark akzentuiert, eine kleine Erzählung vor und verlangte Rechenschaft darüber; zeigte ihnen ein färbiges Bild vor und wünschte zu hören, was sie gesehen. Der ältere Knabe war in der Lage, die kurze Geschichte ziemlich richtig wiederzugeben, und erwies dadurch sein gutes akustisches Wortgedächtnis. Der jüngere aber war nicht imstande, obwohl er den Inhalt auch vom ersteren bereits vernahm, irgend ein positives Ergebnis zu leisten.

Sodann kam mittelst der Sternschen Methode das Bild «Winterunterhaltung im Freien» von Karl Mühlbek, an die Reihe. Nach 30 Minuten sollten beide antworten auf die Frage: «Was hast Du auf dem Bilde gesehen?» Der 17jährige holte weit hervor, machte weitschweifende Bemerkungen, die auch auf seine Individualität manches Licht warfen, und antwortete z. B. auf die

Frage: «Ob auch Mädchen auf dem Bilde sind?» «Es sind, die am Eise laufen, doch sind sie nicht blöd, sondern so wie diese — auf die Schulzöglinge hinweisend — die sich herumraufen. Sie sind nicht blöd, weil sie nicht in der Anstalt sind, wäre nur auch ich nicht in der Anstalt, dann möchte ich springen, ich ginge gleich zum Herrn Professor Fürj. Ich verabscheue sie, wie meine eigenen Sünden, hingegen Sünden habe ich nicht viele, ich werde schon beichten.» Der 12jährige sprach besonders von Schlittensfahren und Schlittschuhlaufen, das interessierte ihm vorzüglich. Somit zeigt das Gedächtnis des ersteren vorwiegend einen deskriptiven, das des letzteren aber einen erzählenden Typus.

Noch über ein drittes Kind erstattete Verf. Bericht. Es handelt sich um ein 14 Jahre altes Kind, das ein besonderes Interesse Gestalten und Farben entgegenbringt, stundenlang zeichnet und einfache Dinge nach einmaligem Betrachten aus dem Gedächtnisse kopiert.

Nach diesen Erfahrungen möchte Verf. wengleich keine ausserordentliche oder gar unbestreitbare Gesetzmässigkeit bezüglich des Gedächtnisses in der Psychologie des Schwachsinnigen feststellen, glaubt jedoch dennoch erhärtet zu sehen, 1. dass das Gedächtnis der Schwachsinnigen gegenüber anderen Fähigkeiten durchaus gut entwickelt, 2. dessen einseitige Entfaltung häufig, und 3. dass das Ausgestaltungsverhältnis zwischen dem Gedächtnisse und der allgemeinen Intelligenz in noch grösserer Dissharmonie als bei normalen Kindern ist.

J. Gaál bespricht in einem Artikel «*Die Tätigkeit der Kinderforschung und Patronage im Wirkungskreise der Schule*», rät an, «Kinderbeobachtungszettel» in allen Lehr- und Erziehungsanstalten einzuführen.

Lad. Nagy widmet einige neuzeitliche und beherzigenswerte Betrachtungen dem Thema «*Die Renaissance der Pädagogik*»; darin betont er die hohe Mission der Kinderforschung, wonach diese die Gesetze der Entwicklung in den Vordergrund stellt, die häusliche Erziehung von falschen Wegen auf richtige hinüberleitet und die gesamten pädagogischen Systeme auf positive Grundlagen aufbaut.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Unsere «*Bibliothek für Kinderforschung*» brachte nunmehr ihr erstes Werk „**Kind und Spiel**“ von Dr. L. Nógrády, heraus.

Gleichzeitig ist unter dem Titel «*Verlag des Museums für Kinderstudium*» eine Unternehmung gegründet worden, wo soeben

als erstes Heft *«Description des Collections du Musée Pédologique Hongrois»*, von Karl Ballai, erschienen ist.

Der erste Landeskongress für Kinderforschung konstituierte ihr vollzähliges Vorbereitungskomitee unter dem vom Ausschus entsendeten Obmann Lad. Nagy. Die Tagung des Kongresses wurde für 17. und 18. März nächsten Jahres festgesetzt. Der Arbeitsplan ist bereits fertiggestellt, der umfasst drei Hauptgruppen von Vorträgen. Die Hauptthesen der ersten Gruppe sind: 1. Kinderforschung und Pädagogik. 2. Kinderforschung und Medizin. 3. Kinderforschung und Rechtsverwaltung. 4. Kinderforschung und Kinderschutz.

Die Fachthemata der zweiten Hauptgruppe zerfallen in drei Abteilungen: I. Die Individualität des Kindes und die individualisierende Erziehung. II. Die schaffende Arbeit in der Erziehung und dem Unterricht. III. Die Sittenwelt der Kinder. In diesen Rahmen werden mehrere Vorträge eingegliedert.

In Verbindung mit dem Kongress wird auch eine Ausstellung veranstaltet, welche zur Demonstration der behandelten Fragen dienen soll. Sie enthält: 1. Psychologische Apparate. 2. Die bei ärztlicher Untersuchung der Schüler nötigen Instrumente. 3. Kinderarbeit- und Zeichenausstellung. 4. Kinderliteratur und Bilderbücher aus genetischen Standpunkten zusammengebracht. 5. Moderne Erziehungslehranstalten in Photographien.

Letztlich strebte unsere Gesellschaft eine Bewegung an, wonach sie die Überreste von kindlichen Urspielen und Volksmysterien erbringen wird. Zur Vermittlung der Sammlung erbot sich die *«Zeitschrift der Volkslehrer»*, und will auch das Unterrichtsministerium dabei behilflich sein.

Die pädagogische Fachsektion unserer Gesellschaft in Budapest, hielt unlängst ihre erste diesjährige Versammlung, wo Dr. Gábor Kemény über das *«Notengeben der Schüler»* vortrug. Er verwertete hierbei ein Material von mehr als 300 Daten, und gelangte zur Schlussfolgerung, dass das derzeitige Verfahren nicht einmal der relativen Wahrheit Genüge leistet, weshalb er für das Abschaffen vom Notengeben eintrat. Es entspann sich eine rege Diskussion, wobei samt und sonders dieselbige Ansicht befürwortet wurde, darauf hin der Obmann Dr. Edmund Weszely den Antrag stellte, es möge das Präsidium der Zentrale darum angegangen werden, das so abfällig beurteilte Problem zum Gegenstand eingehenden Studiums allenthalben, wo wir Filialvereine haben, fortan zu machen.

RÉSUMÉ DU DERNIER NUMÉRO.

VI-e Année, Nr. 7—8.

La mémoire des enfants à l'esprit débile.

Conférence faite par M. Fürj à la séance publique de la Société.

A la suite de nombreuses expériences faites sur la mémoire on peut constater qu'il existe une corrélation entre la mémoire et l'intelligence. Cependant on n'a pas encore réussi à la vérifier.

D'après les recherches de M. *Ranschburg* on pourrait prétendre qu'une mémoire plus vive témoigne d'une plus grande intelligence chez un individu. Malgré les études nombreuses qui déjà été faites à ce sujet, on ne connaît, encore rien de bien précis sur la dépendance mutuelle de l'intelligence et de la mémoire.

Toutes les facultés intellectuelles des enfants normaux sont, à un degré plus ou moins grand inférieures à celles des enfants normaux. En ceux-ci, les organes des sens et les facultés de perception sont faibles; l'attention est instable, l'association des idées très lente. Souvent on remarque en eux des troubles intellectuels. Leur sentiments sont peu prononcés, leur volonté est faible; en un mot, ils sont tout différents des enfants normaux.

Il est tout naturel que l'anormalité du cerveau de ces enfants soit facile à constater dans toute manifestation de leur intelligence et de leur mémoire. La «Société Hongroise pour l'étude de l'Enfant» a déjà organisé à plusieurs reprises, des expériences de mémoire sur les enfants normaux et anormaux. La disproportion qui existe entre la mémoire et l'intelligence est facile à constater en ceux des anormaux dont le mémoire est incomplète. Il n'est pas rare de rencontrer des enfants anormaux ayant une mémoire extraordinaire pour les récapitulations de mots ou pour certaines autres nomenclatures. La mémoire musicale est très fréquente parmi eux. Il n'arrive pas souvent de trouver entre eux des sujets ayant bonne mémoire pour les dates ou les nombres; cependant on en a rencontré parfois.

L'auteur de cet article a eu l'occasion d'observer de développement partiel de la mémoire, sur deux garçons anormaux, élèves de l'École Médico-Pédagogique de l'Etat à Budapest. L'un avait 12 ans, l'autre en avait 17. Le plus jeune était élève de la dite école depuis 4 ans. Ses yeux étaient très faibles; toute sa personne présentait le type du dégénéré. Son intelligence était peu développée, mais il s'était fait remarquer depuis quelque temps par sa bonne mémoire pour les dates et surtout pour les nombres auxquels dès

le début il portait un vif intérêt. Au bout d'un certain temps, il avait acquis un si grand exercice dans les dates du calendrier qu'il savait dire avec facilité, sur quel jour tomberait une date quelconque de l'année courante ou quel était le jour de certain date 3 ou 4 ans auparavant. MM. Karnay et Fűrj on fait en commun des expériences sur la mémoire des nombres témoignée par cet enfant. L'expérience se portait sur deux points. On écrivit au tableau noir 8 différents nombres de deux chiffres.

L'enfant fut invité à en commencer l'étude. Il les apprit par coeur, en ne les lisant et relisant qu'une seule fois. Puis on y ajouta 5 ou 6 nombres en formant une croix. L'enfant les a eu récapitulés en 30 ou 40 secondes. Quand on a effacé un chiffre il a su dire lequel manquait. Cet enfant n'as pu retenir que les nombres qu'il a vus écrits au tableau; il n'a pas remarqué ceux qu'on lui a dictés. Il est caractéristique pour la nature de cet enfant que sa mémoire ne consiste pas seulement à retenir des nombres; mais qu'il possède aussi un certain don pour le calcul et qu'il sait assez bien les règles de l'arithmétique. Il est en ce point très différent de ceux que Heller et d'autres observateur mentionnent. On peut supposer avec assez de vraisemblance que sa mémoire n'est pas tout à fait mécanique, mais qu'elle est basée dans une certaine mesure, sur l'association des idées, tout au moins pour le calcul.

L'autre jeune garçon observé, était le fils de parents jouissant d'une certaine aisance. Celui-ci n'a aucun don pour les nombres. Il sait à peine compter ses doigts. Il ne sait pas bien lire; ses devoirs de style sont nuls. Mais il sait causer agréablement; son langage est choisi et outre le hongrois il parle l'allemand et le français. M. Fűrj a fait par la suite des expériences parallèles de mémoire entre ces deux garçons. Il leur raconta une petite histoire. Celui qui est doué d'une bonne mémoire pour l'élocution, a très bien reproduit de mémoire l'histoire en question; tandis que l'autre fut incapable de la redire. Puis, l'examinateur a montré aux deux garçons un tableau mural représentant un paysage en hiver. Il le leur a laissé observer pendant une demi-minute.

Le plus âgé a trouvé une quantité de mots pour dire tout ce qu'il avait vu sur le tableau et il y a joint des détails sur des choses qui n'y étaient pas représentées. Le plus jeune, lui, n'y avait vu que les trainaux; il ne parlait que de cela. On pourrait dire du premier qu'il a la mémoire *descriptive* et du second qu'il appartient au *type spécialisteur*.

Toutes ces expériences prouvent: 1. que la mémoire des enfants anormaux est assez développée en comparaison de leurs

autres facultés, 2. qu'il arrive souvent que la mémoire des anormaux soit exclusive, 3. qu'on peut constater que la disproportion entre la mémoire et l'intelligence est plus grande chez les enfants anormaux que chez les enfants normaux.

Bibliothèque de Pédologie.

Le premier volume de notre Bibliothèque vient de paraître, ayant pour titre : « *L'enfant et le jeu.* » L'auteur en est M. le Dr. *Nógrády*. C'est avec une certaine émotion que nous accueillons ce premier volume. Il représente la réalisation d'un de nos rêves : celui de répandre autant que possible la connaissance de l'esprit enfantin.

Publications du Musée Pédologique. Premier volume : « *La description des Collections du Musée Pédologique Hongrois* » par : Ch. Ballai. Traduit du hongrois par Mme *Martos*. Sous le titre indiqué une nouvelle entreprise de la Société se fait jour ; savoir l'élaboration littéraire des collections du Musée qui sera publiée de temps à autre. Ce premier volume contient l'histoire, le but et l'installation du Musée ainsi que la description détaillée des groupes de collections.

Premier Congrès Hongrois de Pédologie.

Le Comité exécutif du Congrès, ayant pour mission d'organiser les travaux préparatoires s'est réuni pour la troisième fois. La première séance a eu lieu le 9 octobre sous la Présidence de M. *Nagy*. La seconde séance s'occupa de la formation du bureau. Le comité du Congrès a accepté la proposition de M. *Nagy* selon laquelle la date du Congrès est fixée pour les 17 et 18 mars 1913.

La troisième séance de travail a eu lieu le 24 octobre. M. *Nagy* y lut le projet de l'organisation scientifique du Congrès. Celui-ci comprendra trois sections : Section I. La Pédologie en général et ses relations avec la pédagogie, la médecine, la justice et la « Protection de l'Enfance ». Section II. 1. L'individualité de l'Enfant et l'éducation individuelle. 2. Le rôle du travail créateur dans l'éducation et dans l'enseignement. 3. Le sens moral des enfants.

Une exposition sera annexée au Congrès. Elle comprendra : 1. Appareils de pédologie, agencements et projets de laboratoires. 2. Graphiques, photographies, dessins enfantins. 3. Livres d'images et autres ouvrages de littérature enfantines.

Enquête sur les jeux d'enfants d'autrefois et sur les mystères anciens. Notre Société a commencé à organiser une enquête sur les jeux enfantins d'autrefois et sur les mystères du peuple hongrois. L'enquête est dirigée par M. *Eötvös*, Inspecteur de l'Enseignement

primaire qui a obtenu l'appui moral et une subvention de M. le Ministre de l'Instruction publique.

L'influence de la fable sur les enfants. La section des recherches s'est proposé de faire une enquête sur l'effet que produit la fable sur les enfants.

Dans sa première séance le Président de la section, M. Nógrády, a lu le questionnaire à l'aide duquel on fera l'enquête. Il est divisé en deux parties; la première est destinée aux enfants de 3 à 9 ans; la seconde est faite pour les enfants de 9 à 20 ans.

Les notes données aux écoliers. La section centrale de pédagogie a eu une séance le 5 octobre. M. le Docteur Kemény, Professeur au lycée de Torda a lu sa discussion sur le classement des élèves. Le conférencier avec bien des raisons basées sur l'expérience a déclaré qu'il fallait abolir les notes données aux élèves à l'école et surtout par la méthode actuelle; car ce classement n'est pas en harmonie avec les dispositions de la race hongroise. Au point de vue psychologique et pédagogique il ne répond pas non plus à la vérité. Une discussion animée suivit la conférence. M. Weszely, Président, l'a close par la proposition suivante: Prière à la Présidence de la Société: 1. de faire étudier à fond la question du classement des écoliers dans les Sociétés annexes de toute la Hongrie. 2. de faire traiter au Congrès de Pédologie, qui aura lieu l'année prochaine la question relative aux moyens propres à remplacer le mode suranné de classement des élèves dans les écoles.

Figyelmeztetés. Az alapszabályok értelmében a tagsági díj beküldését kéri a pénztáros.

Megvételre keresi a kiadóhivatal folyóiratunk ez évi 1-ső, 3-ik és 5-ik füzetét, több példányban.

Megvételre keresem „A Gyermek“ teljes I., II. és III. évfolyamát, kivéve a III. évfolyam 5. és 7-9. számát. Máday István dr., Prag, Kgl. Weinberge, Taborgasse 14.

A Gyógypaedagógiai Gyermekszanatorium

a külföldön elterjedt erdei iskolák mintájára van berendezve, amire kiválóan alkalmassá teszi, hogy helye szerencsésen van megválasztva. A Zugliget ugyanis Budapest környékének a szélétől legjobban megvédett része. (Az intézet közvetlen a villamos végállomás fölött van.) Az állandó növények mellett nyári osztályt létesített ideges, vérszegény, gyenge testalkatú gyermekek üdülésére, akiknek állapotuk még olyan, hogy nem igényel egész éven át tartó fokozottan körültekintő gondozást. Az orvosi kezelésen kívül állandó tanári felügyelet mellett történik a gyermekek szórakoztatása. Ha esetleg a gyermek iskolai haladása pótlásra szorul, a szülők kívánságára ebben is részesíthetők. ✍ Az intézet igazgató-főorvosa Dósainé Révész Margit dr.

2